

**PUBLICAȚIE SAPTĂMINALĂ EDITATĂ DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL**

ANUL II • Nr. 36 • 15 - 22 SEPTEMBRIE 1991

În acest număr:

Gabriela Adameșteanu
Șerban Foarță
Bogdan Ghiu
Bedros Horasangian
Monica Lovinescu
Rodica Palade
Andreea Pora
Ion Vianu

Fotografie de EMANUEL PARVU

ESTE REINTREGIREA POSIBILĂ?

Zilele trec, situația din URSS începe să fie din nou, treptat, controlată, diriguată, pusă pe un făgaș, măsurile provizorii luate de Gorbaciov, deși acceptă mult din situația dată, vor opri totuși cursul, care părăsise nestăvilit până mai ieri, al noii istorii. Lucru firesc de altfel: după puținii care au avut curaj să sfărâme statuile lui Lenin de pe străzi, mulții care au tăcut încep să-și exercite puterea conservatoare, naționalismul orb, teama de incertitudinea viitorului. Toate, mană cerească pentru cel de la putere care încearcă să recâștige controlul situației. Este aproape limpede că prima forță politică din URSS va fi un fel de FSN românesc, o putere nouă, cu multe similitudinii dar totuși nu identică cu cea veche, al cărei principal rol va fi temporizarea.

Ce înseamnă aceasta? Înseamnă că, pe măsură ce scade haosul și imprevizibilul, șansele unor mișcări spectaculoase sau rapide diminuează. Cine înțelege să profite de aceste zile, de această șansă istorică rară, care s-a oferit puținor generații până acum, va fi câștigătorul momentului. Și iată că, din păcate, puterea de la București s-a instalat într-o indiferență pe care doar cu mare bunăvoință o putem numi expectativă. Guvernul României nu numai că nu s-a lansat într-o campanie internațională pentru Basarabia - cum, iată, face guvernul bulgar pentru Moldova - ci tratează chestiunea ca pe o problemă internă a Republicii Moldova, dovadă că șansa electorală formidabilă a unui partid de guvernământ care ar fi refăcut România Mare este mult mai puțin însemnată în ochii puterii de la București decât relațiile cu Uniunea Sovietică. Se pare că guvernul României s-a declarat disponibil să pună la dispoziția celor din Chișinău toate numerele de

telefon din Occident ale instituțiilor sau persoanelor care ar avea eventual un cuvânt de spus în problema recunoașterii independenței și atât! Mai mulți ziaristi occidentali și-au pus deja întrebarea ce așteaptă guvernul de la București ca să deschidă granița. Problema plutește în continuare în incertitudine: întrebați, reprezentanții puterii dau răspunsuri care variază de la „trei zile” la „câteva săptămâni”, ceea ce este destul de revelator. Nu numai că nu se trece la unirea instituțiilor, ceea ce ar pune comunitatea internațională în fața faptului împlinit, dar nu se purcede măcar la abc-ul reunificării - deschiderea granițelor.

Este reunificarea posibilă, și abordarea noastră realistă? Noi credem că da. Oricât de puține argumente ar găsi un adversar al ideii pentru reunificare, împotriva ei nu există nici unul. Un stat de patru milioane de români trăind independent alături de alt stat de douăzeci și cinci de milioane de români nu are absolut nici o noimă, nici politică și nici economică ca să nu mai vorbim de cea istorică! Cu toate acestea, ezitățile nu aparțin doar guvernului de la București. Și moldovenii sînt de o prudență foarte mare, excesivă, și mai ales nepotrivită. Nu se dau înlătură să-l a-resteze pe Smirnov într-o manieră demnă de românele din seria SAS, dar lucrul de principiu, mult mai important, sînt aminate sine die. Ideea mai veche a lui Mircea Snegur și a lui Valeriu Muravschi este că, date fiind legăturile economice dintre Moldova și celelalte republici sovietice, emanciparea economică trebuie să precedă pe cea politică. Dar acest lucru este irealizabil: istoria nu a așteptat niciodată pe nimeni să fie pe deplin gata. Guvernul de la Chișinău nu a fost, iată, cituși de puțin pregătit pentru

independentă și nu va fi pregătit mai mult pentru reunificare.

Din păcate, precedentul care există, acela al reunificării Germaniei, deși îmbucurător din anumite puncte de vedere, este extrem de îngrijorător din altele. Nici în Germania de Est sondajele de opinie nu au arătat multă vreme o majoritate pro-reunificare. Frica celor din Est de a nu fi priviți cu superioritate de ceilalți - ceea ce s-a și întâmplat, de altfel - a făcut ca mulți să exite să se pronunțe în această chestiune. Acum exemplul Germaniei este complet - industria Estului la pămînt, 40 la sută dintre locuitorii șomeri etc. În plus, întreaga clasă politică a Estului a ajuns la fel de șomeră ca și muritorii de rînd. Nu vreau să spun prin aceasta că o parte din ezitățile lui Mircea Snegur, ale unor parlamentari din Chișinău, de exemplu, provin din această teamă: cerindu-le să lupte pentru reunificare, le cerem, de fapt, majorității dintre ei, să lupte pentru propria lor dispariție de pe scena politică. Nu trebuie să uităm că oamenii de mare valoare ca Mircea Druc, Iurie Roșca, Valeriu Matei, care vor juca cu certitudine un rol și în viața politică a României comune, sînt totuși puțini. Majoritatea celor din clasa politică sînt, acolo ca și aici, români mediocri, pentru care păstrarea poziției lor actuale este mai importantă decât orice altă problemă.

Momentul este aici, și este formidabil. Îi vom lăsa oare să treacă? Ar proceda astfel oare oricare alt guvern, al oricărei alte țări? A fi recordul ticăloșiei noastre.

ALINA MUNGIU

IMPORTANT

Redacția revistei „22” anunță pe cei interesați (biblioteci și persoane particulare) că posedă un stoc de numere vechi, editate în perioada 1990-1991. Doritorii se pot adresa la telefonul 14.17.76.

**Cum
vă puteți
abona**

Ciitorii din străinătate se pot abona la revista „22” trimițând pe adresa redacției: Calea Victoriei 120, sector 1, București - un cec (money order) în contul 47.218.1600030 - B.C.R. sector 1, Str. Londra nr. 10. Plata se face în dolari S.U.A. ori în echivalentul oricărei monede convertibile la cursul oficial:

- zona europeană: 52 dolari anual, 26 dolari pe șase luni;
- zona americană și australiană: 62 dolari anual, 31 dolari pe șase luni.

Expedierea revistei se face de către redacție. În costul abonamentului sunt incluse și cheltuielile de expediție. Se pot trimite și cecuri personale. Abonaților li se oferă, la cerere, numere vechi ale revistei și Raportul G.D.S. cu privire la evenimentele din 13-15 iunie 1990.

Stimați cititori,

În ciuda creșterii repetate a prețului hîrtiei, începînd cu trimestrul IV 1991 prețul unui abonament pe 3 luni este de numai 175 lei (incluzînd și taxa de expediție) sau 100 lei pentru cei care pot ridica abonamentul direct de la redacție.

TALON

PENTRU ABONAMENT
LA REVISTA „22”

Donec să mă abonez la Revista „22” pe o perioadă de 3 luni; rog să mi se expedieze publicația dv. pe adresa:

Numele
prenumele
Localitatea Jud.
Strada nr.
bl. sc. et. cod poștal

Menționez că am expediat
la data de suma de lei,
prin mandatul poștal (telegrafic) nr. pe
adresa: Redacția Revistei „22”, Calea Victoriei
nr. 120, 70.176 București, Of. poștal 22.

Rugăm pe cei interesați să expedieze la aceeași adresă talonul de abonament cu mențiunea:
Pentru Serviciul „Difuzare”.

OCHIUL DE LEMN

FOAMEA ȘI POFTELE

Duminică dimineața am avut de ce să fim cu ochii unflați de nesomn și cu sufletele goale, ca după o noapte de chef nedorit, în prezența unor musafiri plicticoși și amenințatori ce nu se mai dădeau duși, obișnuiți să îngurgiteze poșircă, să ridă zgomotos de gume proaste, un fel de conspirație a celor ce vor să-ți ocupe cu orice preț timpul. Val de cei mai puțin fermi, care nu au reușit, plicticos dar rece, fără scandal, să-și dea a-fară la timp și să-și vadă de treabă. Pentru cei care nu au nimic de făcut (mai ales de cînd „România Mare” s-a eclipsat iar „Azi” se încapăținează să nu apără de trei ori pe zi), Rondul de noapte tranșant de misterioasă instituție TV Costinești a însemnat probabil ceva. Pentru ceilalți s-a dovedit o dată în plus că curiozitatea poate fi fatală. Se pregătește, oare, transferarea și permanentizarea acestei false alternative de televiziune la București? Ca tot ce se petrece în România, aceasta ar ține loc de ceea ce ar trebui să fie. Ocuparea locului conțea, nu conțea cu ce. Nu era Costineștiul stațiune-pilot a lui Nicușor? A fost și a rămas, în spirit, un loc al plictisului cu (vagi) pretenții, al distracției silite, al controlate, al divertismentului organizat de activiști. Nu cînta cu nu mulți ani în urmă la Forum căzînta formație Holograf, care mult mă miră că nu se mai străduiește de față cu noi să atingă trepidația rock-ului veritabil? Nu-i plîng pe membrii acestei trupe, probabil că sînt „la export”, reprezentînd falsă muzică pentru tineri din România.

Ca și distracțiile de pe atunci, Rondul de noapte reprezintă o diversivisie, o abateră a atenției, o mimare a pluralismului mediatic, un plus față de nimic. O îndopare cu prăjituri fide, contrafăcute, cînd nouă ne e foame pur și simplu de pline. O imitație de obiect de lux în sărăcie. Cîci ne e foame, nu poftă. Oferta aceasta ce nu răspunde nici unei cereri (nu ar fi mai normală concertarea, de pildă, la MTV?) întrinește confuzia vihovală dintre foame și poftă. Pofta nu ține loc de foame; satisfacerea poftelor artificial înțreținute, deci false, nu e și satisfacere a foamei reale. Dar nouă, vîlguită, infometată, ni se stimulează poftă pe care nu le avem, iar poftele pe burta (cranc) goală nu pot fi înțreținute — fals satisfăcute — decît cu droguri țef, ține, cu înlocuitori de droguri. În țările în care foamea poate fi periculoasă și drogurile sînt serioase, adevărate, tradiționale, elnice. Se poate imagina un Baudelaire sau un Michaux făcînd inhalatii cu aurulac? Foamea noastră e de adevăr, iar TV aurulac vrea să ne arunce cu orice preț în vise lăstine, economice. Și măcar dacă ar reuși! Nereușind să dea de mîncare, nu poate să ne drogheze cu adevărat. Nu-i reușesc decît falsele. Realizatorii noștri ai Rădii de noapte păreau mai degrabă niște speciere prea puțin convinse de ceea ce fac, lipsite și de chef și de har, plictisite, nereușind să demonstreze că au ceva de spus, că răspund vreunei necesități. Conform orei, a fost o fantomă de program, ceva, acolo, care să țină locul ocupat și să umple burta sufletului: popular spus, o sutană. Umplutură banală. Mimare. Fabrică de vise sărace, nici măcar cosmice. S.a.m.d.

Și a propoz de titlul acestui program nocturn ce bîntuie — ce nevoie mai e de hoțeri? — pe Litoral. Mi se pare, în rezonanțele lui polifonice, mai mult decît potrivit, mîrturisind parcă împotriva autorilor lui adevărul adevărat. Mai pe scurt i-am putea spune percheziție, control, în tot cazul, al nopților celor ce nu se feresc la timp. Atenție, deci!

Cu cîteva censuri mai devreme, la Ae-

tualitățile de seară, dl Florin Mitu ne-a adus cumva aminte de „abaterea” în direct, de acum mai bine de jumătate de an, a d-lui Cornel Pumnos. O legire, o scapare? Ce a vrut de fapt să spună, ce a vrut, prin cele cîteva fraze destul de confuze să semnaleze dl Mitu? De ce a ținut domnia-să să se delimiteze stîl de tranșant de rolul de cronic al unor știri interne la a căror redactare și selecție (conform genericului final al emisiunii) nu a colaborat? Ce se întimplă, de fapt, în culisele emisiunilor de Actualități? Că știrile interne, așa cum sînt ele gândite de redactorii respectivi ai Actualităților, murdăresc pe toată lumea — inclusiv pe autorii lor — o știam. Iată că bănuiala noastră privind deosebirile nu tocmai necesare dintre cele două secții (interne și externe) ale redacției cu pricina încep să se adevărească. Speranța d-lui Florin Mitu că va trebui să se schimbe ceva și (?) în redacția de Actualități ne dă și nouă mai multă speranță. Numai victoriile răului sînt spectaculoase, triumfătoare. Binele avansează încet.

Sau, cine știe, ne iluzionăm noi, lîndu-ne dorințele drept realitate? Să sperăm că i-am înțeles corect pe dl Florin Mitu și că schimbarea la a cărei necesitate a făcut referire coincide cu cea la care ne gîndim și noi.

Protestul acesta mai mult sau mai puțin camuflat, nevoia de delimitare netă a cuiva care nu vrea să treacă drept pîrtă (dacă am înțeles bine, repet!) la matrapazscurile „știrilor” (de la) interne, ce nu redau, ci vor să construiască, după bunul plac al puterii, realităților din țara noastră (vezi, de exemplu, beatitudinea perseverenței în delicia delictului de lăche-majestă al camaradei Bocleanu R.) ne apare mai mult decît firesc și, în afară, binevenit, după noul scandal informațional din cadrul Actualităților din noaptea de vineri, cînd televiziunea română ne-a arătat din nou că cele mai mari mirășii se fac — cel puțin la noi — din frică. Prezentînd numai imagini mute ale „baletului” din fața sediului guvernului, TVR a vrut probabil să dea o probă de „obiectivitate” așa cum numai ea o poate înțelege, căzînd din excesul deja cunoscut al „comentariilor” abuzive, împănate cu „suprasegmentale” inimitabile (intonatii, mimică etc.) în mitismul absolut, preînzînd a lăsa „evidențele” să vorbească. Astfel, redactorii de la știri interne și conducerea televiziunii nu reușesc să meargă ca lumea, biped, ci stau cînd într-un picior, cînd într-altul. Ei par incapabili să redacteze o știre, o relatare ca lumea. Nu pot decît ori să comenteze și să interpreteze „liber” și violent ori, resentimentari, să tacă bosumflați. Neputînd să falsifice, preferă să tacă. Cu o sintagmă ce le aparține, imaginile prezentate — din care nu s-a înțeles nimic, dar nici nu ar fi trebuit să se înțeleagă ceva, rapelul imagistic la 13 luni fiind sugerat prin tăcere — nu ar necesita nici un „comentariu”. Cîci, evident, nu de comentarii, ci de relatări ale faptelor e nevoie. Exact ce ni se refuză, printr-un exces sau prin opusul lui, TVR

nu vrea să ne arate adevărul, ci ne sugerează să interpretăm evenimentele într-o „cbicie” pe care ne-a toclicat-o de mult: destabilizare, legionari, lovitură de forță etc. Ei nu pot și nu vor să redacteze o știre, carențele lor în teoria și practica informației fiind ridicate la rangul de virtute. Dacă, totuși, televiziunea ar fi vorbit, ar fi făcut-o mai mult ca sigur în stilul comunicatului Vetrei Românești, brutal, agresiv. În cazul acesta mijlocul (stilul) fiind una cu programul (conținutul). Asta ca să nu se mai știe, acum, cînd atacurile împotriva adevăraților dușmani ai țării (P.C.R., P.S.M., P.R.M. etc.) s-au întetit, „cine trebuie scos în afara legii”. Tăcînd rănchinos, televiziunea nu a făcut decît să sugereze ceea ce alădată spunea deschis. Nu era nevoie de „noi” cuvînt. Tăcere, deci, recurgete la ce vi s-a spus.

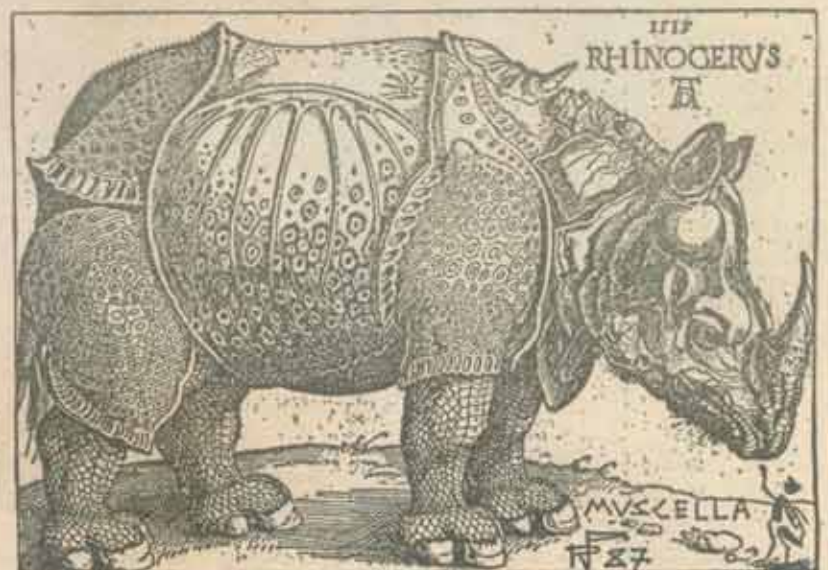
Dar televiziunea îndrăznește să-și facă reclamă! 1,78 lei pentru aurolac! Visele toxice și indispoziția generală pe care rondurile (repetate) de zi și noapte de noapte le produc în casele noastre ar necesita, săptămînal, pagini întregi de gazetă. Uzura la care e supus un cronicar TV în România ținde spre maxim. Cînd nu voi mai putea face față voi păstra, totuși, bunul obicei (vi-l recomand!) de a nu mă așeza în fața televizorului fără un teanc de foi de hîrtie și un smog de creioane, cu care, cînd simt că otrava ținde să-și facă efectul, să mă întep. Altfel merele de sur (sufletul) vor fi din nou furate!

Imaginea finală despre tineretul român pe care a produs-o transmisia abuzivă și plină din noaptea de sîmbătă spre duminică este total falsă și dăunătoare. Nu sîntem (cu toții) handicapați, domnilor! Nici banali, nici penibili, nici înțreținuți din fonduri de proveniență dubioasă! Sîntem mai vii decît bănuim și știm că la răsăritul soarelui fantomele fug. Și credem în răsăritul de soare la miezul nopții, chiar dacă mai nutriți încă speranțe de a produse „întuneric la amiază”. Să sperăm că telespectatorii din țările vecine nu s-au uitat la acest simulacru. Și-ar forma o imagine cu totul falsă, de rusine, despre noi toți.

1,78 lei? Desigur, dar numai cînd voi putea să aleg. Cine se poate recunoaște în oglinda de blici a TVR? Poate numai cei deja strimbi, schimonosiți din proprie inițiativă. Noi, nu.

BOGDAN GHIU

Post scriptum. Cele două transmisii sportive în direct de duminică — senzațională cursă de formula unu de la Monza și finala turneului de tenis U.S. Open — nu pot decît să ne înțarească în convingerea că transformarea în simplă (dar eficientă) stație de (re-)transmisie reprezintă singura soluție „moale”, non-radicală, de compromisi pentru rezolvarea problemei publice încarnată de TVR. Sportul și muzica super-profesioniste sînt, măcar, niște droguri autentice. Aproape sănătoase.

RADIO DELTA — RADIO FRANCE INTERNATIONALE

Începînd din ianuarie 1991, RADIO DELTA — RADIO FRANCE INTERNATIONALE transmite în fiecare sîmbătă, între orele 16,05—17,00 (orar nou), pe 93,5 Mgh, emisiunea ORIENT EXPRESS.

ORIENT EXPRESS este emisiunea bilingvă și biculturală franco-română consacrată în fiecare sîmbătă relațiilor culturale dintre Franța și România.

În fiecare săptămîină, emisiunea ORIENT EXPRESS are un nou invitat.

Invitații emisiunii ORIENT EXPRESS:

(între ianuarie — august 1991):
— Personalități românești: Gabriel LIICEANU (filozof), director al editurii HUMANITAS), Mircea MARTIN (critic și teoretician al literaturii, profesor universitar, directorul editurii UNIVERS), Radu TOMA (editura BABEL), Sorin MĂRCULESCU (poet, traducător și editor), Mircea NEDELCIU (prozator, Uniunea Scriitorilor), Maria BERZA (Ministerul Culturii), Ion Bogdan LEPTER și revista CONTRAPUNCT, Răzvan THEODORESCU (RTV) și Mariana CELAC (Grupul pentru Dialog Social).
— Personalități franceze: François FURET (istoric), Jean-Pierre AZEMA (istoric), Herve HAMON (eseist),

André COMTE-SPONVILLE (filozof), Catherine DURAN (istoric), Louis-Jean CALVET (lingvist, biograf al lui Roland Barthes), Bernard Faivre d'ARCIER (director de teatru), Jean-Marie BORZEIX (director al postului FRANCE-CULTURE), Jean-Noel JEANNENEY (istoric, fost președinte al RFI și al Comisiei pentru comemorarea Bicentenarului Revoluției Franceze), Mihnea BERINDEI (istoric), Georges BANU (critic de teatru), Jean-Baptiste NAUDET (corespondentul ziarului LE MONDE la București) și scriitorii Jean-Philippe TOUSSAINT, Mathieu LINDON, Sylvie GERMAIN, Dumitru TEPENEAG.

— Emisiuni tematice bazate pe reportaje: despre anul literar francez, despre 40 de ani de cîntec francez, despre SIDA, despre Franța la Televiziunea Română (împreună cu Irina Nistor), despre profesorii de franceză (împreună cu Dan Perişanu), despre France Culture (împreună cu Marion Thiba, pe 13 aprilie 1991), despre studenți.

Emisiunea ORIENT EXPRESS va fi difuzată în fiecare sîmbătă, între orele 16,05—17,00, la RADIO DELTA — RADIO FRANCE INTERNATIONALE, în direct de la București, pe lungimea de undă de 93,5 Mgh.

cronica ideilor politice

Emil Hurezeanu

NUANȚAREA PERSPECTIVEI

Emil Hurezeanu, 36 de ani. Din 1983, comentator de politică internă și internațională la departamentul român al postului de radio Europa Liberă. Licențiat în drept (Cluj, 1979) și Master of Arts în Relații internaționale și studii strategice al Universității Boston (S.U.A., 1990)

Riscurile comentatorului geo-politic

Niciunde nu sunt mai pândite de diletanțism și, uneori de ridicol, opiniile comentatorului politic ca în domeniul relațiilor internaționale și geo-politicii. Aici, flerul, bunul simț, intuiția și chiar spiritul analitic se exercită rareori pe un teritoriu familiar sau susceptibil de cartografierea subiective. Punctul de vedere și opinia devin repede speculații, emisiile de out-sider impresionist, foileton de cartier excentric. Și asta nu pentru că relațiile internaționale ar alcătui neapărat obiectul unei cunoașteri rigurose științifice așa cum puzderia de școli și curente de gândire, active îndeosebi în Statele Unite, ar lăsa să se presupună. În toamna anului 1985, petrecând un semestru la Universitatea statului Virginia, la Charlottesville, într-un program de relații internaționale, am avut ocazia să aud deseori avertismentul venit din partea unor reputați politologi - mai toți preferând însă să-și declinare profesia între ghilimele - avertisment potrivit căruia, strategia și relațiile internaționale nu trebuie înțelese ca depășind, decît prin proporții și multitudinea eterogenă a actorilor, relațiile de interese și putere dintr-o așezare oarecare, determinată de un anumit set de prestații și contra-prestații dintre primar, șef sau șeful salubrității.

Nu susțin însă că simplificările sunt întotdeauna operative, dar mecanismele de putere sunt mai întotdeauna, indiferent de proporțiile teritoriului lor de acțiune, neașteptat de sim-

ple, semănînd dezarmant cu exact ceea ce comentatorul emfatic tinde să depășească: vecinătatea mică. Citind însă presa românească, observîndu-l pe d-nii Brucan sau Secăreș dîndu-și mereu cu presupusul, suficient și scientizat, despărțind apele mari cu toiașul provincialismului militant - „germanii vor asta, americanii cealaltă, rușii dimpotrivă și, deci, noi cădem iar prost” - sau parcurgînd partiturile corului de mini-cassandre de vocație județeană și aspirații planetare, împrăștiate prin presa de toate culorile, privind pătimirile după Yalta și deficitul de mîntuire de la Malta, lirismele, unele și de bună credință, clamînd dezamăgiri confirmate - „americanii n-au venit și nici nu mai vin” - am deseori senzația că relațiile internaționale sunt pentru noi, românii, un teritoriu preferat de braconaj, unul unde ne pricepem cel mai puțin, și bîntuim cel mai mult.

Reușim să ne demarcăm, adică, insistent, de bunul simț al observației simple - atunci cînd miza, oricît de majoră, o presupune - complicînd în schimb jocul simplu și transformînd rumoarea parohială în alarmă strategică.

Țările baltice și Moldova

În acest complex de atitudini inoperante, constat că se derulează și multe din lăurile de poziție care critică virulent Occidentul pentru absența unor reacții imediate de recunoaștere a independenței Republicii Moldova. Occidentul ar fi din nou vinovat. Așteptările noastre, legitime, s-ar izbi din nou de opacitatea și incongruența percepției occidentale - dacă

riu chiar de un cinism sistematic. Un nou abandon și o altă condamnabilă uitare.

Privirea se oprește însă la gardul propriei ogrăzi, și dacă acolo nu zărim o cască de Gi sau fasonul preocupat al diplomației itinerante, tragem concluzii sumbre privind capacitatea lumii de a ne înțelege pe noi românii privind singurătatea noastră iremediabilă și destinul nostru istoric nedrept căruia, iarăși, i-am căzut pradă.

Funcționează la noi un fel de reductionism conceptual, manifestat cel mai adesea printr-un simptom românocentrist. În realitățile internaționale, însă, contextualitatea și calibrarea aspirațiilor în interiorul unui spațiu raționalizat al posibilității și evitarea tematizării emoționale a gestului politic, sunt de neînlocuit.

A ține cont de acest adevăr nu presupune nici lipsă de patriotism și nici tehnicism amoral, ci devine o cale de înțelegere, atunci cînd doar cu emoții și patriotism nu mai înțelegi nimic.

Dacă țările baltice au fost recunoscute, dacă Pactul Ribbentrop-Molotov a fost denunțat, dacă la Chișinău compatrioții noștri și-au declarat independența, atunci de ce nu survine, în mod firesc, recunoașterea internațională de proporții a Moldovei? Întrebarea e legitimă, dar reacția miniată și nediferențiată la adresa Occidentului absent la apel nu lămurește, ci complică și chiar denaturează răspunsurile posibile.

Nu sunt politician și nici măcar politolog - o calitate greu de evitat în zilele noastre. Încerc însă să-mi explic, fără tentații excesive de

raționalizare sau pedagogizare, câteva situații.

U.R.S.S. între control și dezordine

E clar că o Uniune Sovietică în curs de dezagregare trebuie „menajată”. Chiar excesiv. Calculul conform căruia recunoașterea independenței țărilor baltice este, deocamdată, singurul gest politic internațional acceptabil și tolerabil pentru Moscova (la nivelul percepției occidentale - or, percepțiile se confundă în relațiile internaționale cu realitatea) în coordonatele unei dezintegrări păstrate sub control, „manageable”, cum spun americanii, mi se pare una din explicațiile simple și convingătoare ale prudenței manifestate în cazurile Moldovei și Gruziei.

Opțiunile țărilor occidentale - dar mai ales ale Statelor Unite, principalul partener al Moscovei - vizează acum menținerea sub un barecare control a răsturnărilor de planuri și structuri politice din U.R.S.S. și nu entropia - fie și independentistă - a părților, cu riscul unei explozii, cu consecințe planetare, a metropolei.

Situația din Iugoslavia, deși o miză inferioară în cîmpul geo-politic al supra-puterilor, suscită aceeași incoerență reactivă în Occident. Germanii și austriecii sunt pregătiți să sprijine și să recunoască Croația și Slovenia, Franța favorizează modelul statu-quo-ului european postbelic și consolidat la Helsinki în 1975, scrutînd cu maximă prudență spectrul unei atomizări în centrul și estul Europei, potrivit logicii jocului

dominoului. Contextul geo-strategic mare, cel mediu și mic, cel mondial, regional și din proximitatea imediată a României nu încurajează deci deocamdată, nici modificarea de frontiere și nici reacțiile de natură „wilsoniană” „subsumabile” - autodeterminării. Această din urmă logică include factorul de risc al declanșării unei suite imprevizibile de autodeterminare, care, în eventualități extreme, ar putea balcaniza și apoi libaniza rapid o Europă centrală și răsăriteană, unde din păcate, singura realitate prosperă în tranziția spre democrație este revenirea tensiunilor și a conflictelor inter-etnice.

Răspunderile regimului de la București

Există apoi și o categorie de explicații valabile în interiorul României. Regimul de la București nu este credibil și simpatizat suficient în cancelariile occidentale, astfel încît acestea să accepte, printr-un gest grăbit de confirmare a noului statut al Moldovei, un beneficiu politic major în conținutul intern și internațional al guvernării Iliescu-Roman-Securitate.

Nu trebuie să uităm că relațiile speciale ale României cu Moldova fac dependente de creditul internațional al României orice gesturi în direcția Moldovei. Un motiv în plus să constatăm că actualul regim politic de la București ipotechează nu doar intervalul unui exercițiu limitat de guvernare, ci și viitorul pe termen mediu și lung al re-integrării Moldovei de la estul Prutului.

ACCENTE

Bogdan Ghiu

Stînga - mprejur!

(Urmare din numărul 34)

După cum bănuisem că se va întâmpla, valul plecat de la Moscova s-a reintors la sursă și tînde să revină din nou pe locurile revulsiei sale dinții, pentru a desăvîrși ceea ce a început. În prima lui mișcare, acest val a măturat - la unii mai mult, la alții mai puțin - nu numai regimurile (etichetele) comuniste, ci și structurile create de acestea, lăsînd să se vadă - atunci cînd s-a retras temporar, cînd a intrat în reflux - gradele diferite de hibridare, stadiile procesului de simbioză, scoțînd la iveală societăți civile mai mult sau mai puțin distruse, populații și popoare dezorientate ce încearcă să-și imagineze viitorul exclusiv prin recursul la fantasmalele unui trecut mai mult sau mai puțin insondabil și nefolositor. Cînd în sfîrșit valul a ajuns, cu forța dobîndită de recul, la centru, la origine, Moscova și celelalte capitale unionale au putut și ele cunoaște ceea ce trăiseră celelalte metropole est și central europene, aliniîndu-le. Se poate vedea acum unde era cu adevărat „coaptă” revoluția, unde avusese ea deja loc, prin evoluția a mentalității, în profunzimile psihismului colectiv. Unde - pe scurt - este ea adevărată și de viitor și unde doar de suprafață, marcînd cel mult un început.

Din acest punct de vedere am rămas, s-o recunoaștem, în urma rușilor. Puterea actuală ne-a ținut pe loc, ocupîndu-ne timpul (istoric!) cu false probleme, create și întreținute artificial. Ne întorcem - grație revenirii valului moscovit - la momentul 12 ianuarie, iar sub apeluri precum cele ale P.A.C., P.N.L. etc. sîntem nevoiți să recunoaștem, rafinată, substanța mult hulitei Proclamații de la Timișoara. Problemele nerezolvate nu aveau cum să nu revină. În timp ce la ruși, de pildă, s-a instalat - civilizată și parțial, emanamente simbolic, cum stă bine la acest sfîrșit firz de secol - teroarea inevitabilă, la noi această teroare, acest purgatoriu a funcționat aberant, mai precis - în sens invers: conservatorii fiind cei care terorizează forțele noului. Îndrăznesc să afirm că nu există revoluție autentică fără această clipă de teroare, fără judecată, urmată de izbăvire sau de condamnare. Ignorarea, ascunderea, minciuna ne țin pe loc. Revoluția manifestă - aceea care scoate la iveală revoluția din adîncuri - este un rău ce nu poate fi prelungit la infinit. La noi, aspectul revoluției deturmate riscă să ne chinuie, amintîndu-ne veșnic datorită față de noi înșine, împiedicîndu-ne să ne structurăm ca societate, să existăm istoric.

Îndepărînd trecutul imediat - care la noi a durat destul de mult -, revoluția pune inevitabil problema restaurării. (Aș distinge fie și doar terminologic, restaurarea necesară pe care o face posibilă revoluția, de restaurarea, care e totuna cu conservatorismul reacționar.) Îndepărînd stratul ultim, cel mai recent, „arheologia” revoluției ne pune în fața unei pluralități de trecuturi ce se prezintă într-o aparentă de simultaneitate, din cauza aplaziilor temporale. Ce să restaurăm? Unde să ne întorcem? Se vor întreba cu cazmales și tîmboacele pe umeri, nădușiți de efort, actorii revoluției. Priviți soacrile de pe care au fost date jos simbolurile statuare ale bolșevismului: au rămas goale, nimoni nu știe exact pe cine anume din trecutul național să înalțe, să promoveze. Și e normal ca lucrurile să se petreacă astfel. Revoluțiile sînt nu numai inutile, ci și false, imposibile. Revoluția

restauraază cu necesitate, căci, printr-un gest violent (în care s-au acumulat și depozitat aluviunile unei evoluții de profunzime) ele reinstaurează evoluția, readucînd la viață însăși ordinea lumii. Adevăratele revoluții slujesc evoluția. Ele repun în drepturi evoluția istorice bruscate și trucate. Revoluția este o reintrare în istorie din parantezele, din „devierile” acestora.

Cînd diferite cărți și evenimente în curs, se poate ajunge la concluzia că sistemul comunist ar fi trebuit să moară odată cu Lenin. Această utopie sîngeroasă nu poate dura, ca orice utopie, decît o clipă. Era sortită individualului. Dar „revoluția” bolșevică a proiectat clipa asupra eternității, ucigînd eternitatea clipii. Comunismul a fost „viabil” numai ca neașteptat, ca „revoluție”. Nu putea nici să creeze, nici să gestioneze creația. Din clipa morții lui Lenin, comunismul nu încetează să moară, impregnînd cu moartea proprie substanța lumii. El nu a făcut decît să generalizeze și să „rafineze” moartea lui Lenin, căreia nu i-a putut supraviețui. Moștenirea lăsată de Lenin este povara propriei sale morți, dispariția sa ca persoană. Data fiind identificarea în trepte dintre partid, stat și lider, principala problemă a comunismului a constituit-o moartea lui Lenin. Comunismul, pentru a reuși, ar fi trebuit să-i facă nemuritor pe acesta.

Vorbeam mai sus de restaurare și de pluralitatea trecuturilor ce se oferă ca prag pe care să ne punem piciorul. M-am gîndit, imediat după evenimentele din decembrie '89, la un Partid Conservator. Dar - întrebare ce nu poate să nu revină - ce să conservi? Din trecutul nostru imediat nu se putea păstra mai nimic. Fiind un trecut de stînga, conservatorismul - mișcare în mod tradițional de dreapta - care l-ar fi avut ca obiect, ar fi fost un fel de dreapta de stînga. Formulă numai aparent „căutăță”, dar care cred că rezumă fidel situația în care ne aflăm. Pretențiile P.C.R. și P.S.M. sînt pură restaurație ce vrea să treacă drept restaurare, creînd iluzia că ocupă întreg spectrul de posibilități ale acesteia.

Trecutul imediat nu este însă unicul trecut la care avem acces. Este însă singurul strat ce se cere definitiv îndepărtat pentru a ne elibera accesul la istoria condensată, la tradiție. Sîntem în situația de un trist paradox de a nu avea ce să conservăm, căci tot ce ar fi fost de conservat a fost distrus, iar tot ce se oferă conservării e de distrus. Sîntem condamnați să creăm ceea ce avem de conservat, ca să avem ce conserva. Trebuie să ne creăm vestigiile la care să ne întorcem ca să pornim mai departe. Nu a rămas în viață decît agentul distrugerii, care nu poate exista fără noi în chip de „gazdă”. Sîntem depozitarii unei combinații de nedespărțit, apă amestecată cu uscat. Sîntem înaintea facerii.

Comunismul actual se poate asemăna cu o biserică care luptă cu sectele ce s-au desprins din ea, paritizînd-o. E de fapt vorba de o biserică existînd numai ca secte. O sectă cu pretenții de a deveni biserică.

Dar comuniștii sînt specializați în sofisme. Vorbînd de patrimoniul fostului P.C.R., acesta ar trebui de fapt împărțit la foștii membri de partid și abia apoi întrebați aceștia dacă mai vor să stea împreună, să-și pună banii la un loc. Dar actualii restauratori vorbesc de caracterul indivizibil al patrimoniului, voină să semnifice prin aceasta caracterul „de monolit” al P.C.R. Ceea ce este un fals logic. Abia patrimoniul împărțit se poate pune problema semnării unui pact, care e îndoioaic. Vorbînd în numele originii P.C.R. citează însă trecutul apropiat, adevăratul obiect al intențiilor lui. Iși caută viitorul în trecut. Neavînd ce conserva, comuniștii de azi profită de această situație, arătînd că numai trecutul lor - imediat, nu acela dinaintea de dobîndirea puterii - poate fi conservat. Neputînd avea un adevărat Partid Conservator Român, avem unul ce s-a pus singur între ghilimelele istoriei. P.C.R. egal „P.C.R.”! Der P.C.R. nu a fost partid, a avut un statut privilegiat, devenind un partid bogat al celor săraci. În cazul în care nu ar fi fost partid-unic, care să se confunde cu statul și cu națiunea, ar mai fi devenit el ce pretinde că a fost? În condițiile pluripartidismului, ar mai fi avut el alți „adeși” și un asemenea „patrimoniu”? Cum spuneam, acesta l-ar putea fi restituit pur formal, ca să aibă partidul cu pricina de unde să-și plătească datoriile. Nenumăratele autentice patrimonii și averi confiscate de P.C.R. unde sînt? Din ce le va restitui el acum?

P.C.R. nu poate cere decît patrimoniul pe care l-a avut pînă în 1945. Acesta trebuie dat înapoi, ca să aibă acești pe veci datornici de unde să-și plătească datoriile. În cel mai bun caz, P.C.R. trebuie să pornească la drum ca și numele de comuniști „partide istorice”. Așa doar că, așa cum îl stă în fire oricărei secte, caracteristicile P.C.R. sînt universalismul și simplitatea. El se consideră supra-istoric! Vrea el cu adevărat să pornească la drum? Mă îndoiesc. P.C.R. nu vrea decît să continue. Și din păcate pentru membrii „devotați”, alții, în

zilele noastre, și-au luat misiunea să-i continue „în spirit”. Sînt mulți cei care își dispută „misiunea istorică” a P.C.R.!

Și fiind noi dinaintea facerii, să luăm aminte. Dumnezeu este sculptor. El procedează altfel prin separație și eliminare de material, cît și prin modelaj, prin acumulare de materie. Noi cum vom proceda? Cum se va face istoria noastră? Putem plămăsi fără să separăm? Și poate că tocmai de aceea s-a și prăbușit omul, pentru că a fost modelat din pămînt amestecat cu apă, pe care înaintea Dumnezeu preferase să le despartă. După aștia modelaj, istoria pare a fi ales calea sculpturală. Mai poate Cuvîntul face orice din orice? Mai e de ajuns Cuvîntul? În succesiunea lor, gesturile Creatorului rămîn pe veci sub pecetea tainel.

ACCENTE

Andreea Pora

Etica în fața Justiției

„Pot exista situații cînd trebuie să ucizi, eu spun că uneori acest lucru este drept. Atunci cînd pacientul suferă prea mult sau este ținut în viață numai datorită aparaturii... Dar, conform legii, aceasta este o crimă. Etica nu este fără riscuri. De aceea, mulți și fac compromisuri” - spune profesorul Arthur Coplan de la Universitatea din Minnesota-Biomedical Ethics Center. Problemele care se ridică în fața acestuia centru, ce a luat ființă acum 4 ani la inițiativa studenților, sînt în primul rînd cele de etică, mai grele uneori decît cele legate strict de profesiune în sine. „Comitetul Etic” care funcționează în această universitate are o sarcină dificilă: aceea de a da sfaturi în situații limită și uneori chiar de a lua decizii. Dar atunci cînd trebuie să hotărască cine are „prioritate” pe o listă de așteptare la transplantul de organe, să gesești o familie dispusă să cedeze în acest scop trupul unei rude recent decedate sau să dai sfaturi dacă este bine sau nu să spui unui bolnav că este pe moarte - problemele devin de conștință. În majoritatea situațiilor, rolul „Comitetelor Etice” se limitează la a da sfaturi familiilor în cauză sau la a exprima public o opinie atunci cînd situația o cere. Iar unele situații sînt într-adevăr altfel de dificile (ținînd mai mult de voința lui Dumnezeu decît de cea a oamenilor), încît nu pot fi rezolvate decît cu ajutorul Justiției.

Legile unor state din America sînt foarte diferite în ceea ce privește dreptul la viață sau la moarte - dacă se poate concepe o lege care să stipuleze acest lucru... În statul Missouri, nu ai dreptul să mori (chiar dacă vrei) iar medicii pot prelungi „la nesfîrșit” viața unui pacient cu ajutorul aparaturii. Este cazul lui Nancy Cruzan (33 ani), supraviețuind numai datorită tehnicii și fără nici o șansă de redresare. Refuzul ei de a continua o astfel de viață a fost clar, familia a înțeles... numai că medicii nu au fost de acord cu decizia ei. Pentru că în astfel de situații nu mai poți dispune de propria viață. Cazul a ajuns în fața Curții Supreme de Justiție și numai după îndelungate dezbateri etice, Nancy și-a cîștigat dreptul de a muri. În statul Minnesota, în schimb, dacă te decizi mai greu să faci pasul și ești mai în vîrstă, riști ca medicii să-ți deconecteze tubul de alimentare. În concepția lui Holga Wanglie (67 ani) și a soțului ei, viața se află numai în minile lui Dumnezeu”. Medicii spitalului Hennepin County Medical Center au făcut însă apel la Justiție pentru a căpăta aprobarea de a-i curma viața, considerînd că: „nu pot fi

obligați de familie să practice o asistență medicală improprie și ineficientă” (dr. Michael Belzer, directorul spitalului).

Cum poate fi însă drept ca într-un stat să mori cînd vrei și în altul nu? Sau de ce acest drept într-o parte a lumii se află în minile Justiției și în alta în propriile mini? Problema se poate extinde și asupra avorturilor sau a sinuciderilor. Discrepanțele sînt uneori prea mari... O femeie din Oregon s-a deplasat pînă în Michigan pentru a se sinucide cu ajutorul „mașinii sinucigase”, care a fost construită aici... și se află la dispoziția doritorilor...

Tot o problemă de etică, cu care din nefericire Comitele Etice se confruntă foarte des, este cea a „pieței de organe”. Știu că nu există destule organe pentru transplant, știu că mulți americani vor muri din cauza acestei lipse, dar poți să pui prețuri pe morți? Poate mulți vor spune că nu este nimic rău în dorința unor familii de a cîștiga ceva bani, că astfel vor fi mai multe vieți salvate și toată lumea ar putea fi fericită - spune profesorul Arthur Coplan. Dar ar trebui să existe cîteva lucruri pe lumea care să nu poată fi nici vîndute, nici cumpărate. Părțile trupului fac parte dintre acestea. Imaginați-vă următorul caz: o fetiță de 10 ani tocmai a murit într-un accident, medicul spitalului spune părinților că un alt copil este în mare pericol și ar putea fi salvat dacă... inima fetei ar fi transplantată... pentru aceasta părinților li se oferă 3000 sau 5000 de dolari.

Cu toată opoziția din partea autorităților și a opiniei publice, piața de organe se extinde mereu, căpătînd uneori aspecte tragice, deoarece o serie de oameni săraci (în special tineri) sînt dispuși să-și vîndă un ochi sau un rinichi pentru a putea supraviețui. Cînd am citit acum cîteva luni, în România liberă, la rubrica vînzări-cumpărări, următorul anunț: „fînăr perfect sănătos vînd rinichi numai contra valută, mi-am spus că acesta este semnul maximei disperări sau sărăcii... Și chiar este, în orice parte a lumii!”

Totuși problema nu se reduce numai la senzaționalul care îi determină pe unii să cîtească cu plăcere astfel de știri în ziare sau pe regizori să producă filme menite să zdrobească inimile. Tragicul comportă uneori aspecte cu totul noi, chiar și pentru cei care sînt conștinți că „nou” în acest domeniu este imposibil... Marisa Agola a fost născută numai pentru a dona măduva surorii sale mai mari (Anessa, 19 ani), bolnavă de leucemie în ultimul stadiu. După ce timp de un an părinții au căutat disperati un donator de măduvă compatibil, s-au hotărît să conceapă un alt copil pentru a salva viața Anesei. Înainte au cerut însă un control prenatal pentru a se asigura că fœtus-ul este compatibil, în caz contrar ar fi recurs la un avort. Cînd micuța Marisa a împlinit 14 luni, iar sora cea mare era încă destul de sănătoasă pentru a suporta operația, transplantul a avut loc. Este primul caz cînd părinții fac publică dorința de a procrea un copil în scopul obținerii unui donator pentru un alt membru al familiei. „Există cel puțin 40 de copii concepuți pentru donatori de măduvă în ultimii 5 ani” - spune prof. Coplan. „Cunosc un cuplu care a conceput trei copii în speranța de a obține un donator, dar fără succes. Consider că nu este greșit să ai un copil în acest scop. Oamenii au copii pentru tot felul de motive, cred că acesta este unul dintre cele bune - să salvezi o viață”. Părerile sînt însă foarte împărțite, uneori chiar în cadrul Comitetelor Etice din același spital; medicii acționînd după cum li îndeamnă propria conștință... Dr. Mark Evans de la Spitalul din Detroit a refuzat să-și dea acordul pentru un test prenatal care avea acest scop. „Nu cred că procreația în scopul unic de a obține un donator este etic acceptabilă. Este prea orwellian.”

Este însă de așteptat să intrăm într-o veritabilă oră orwelliană, odată cu ingineria genetică. Întrucît va fi foarte greu de decis cui aparține un copil născut în incubator sau implantat artificial... Va fi foarte dificil, din punct de vedere etic și religios, de hotărît care copil să se nască și care nu, atunci cînd teste embrionare vor fi ceva obișnuit.

„Trebuie să pregătăm oamenii să înțeleagă toate acestea. Trebuie mai ales să ne pregătăm pe noi, cei care sîntem însărcinați să dăm sfaturi și să luăm decizii. În alte țări, există poate o altă concepție cu privire la aceste probleme. De exemplu în U.R.S.S., se consideră normal ca pacientul să fie mintit în privința diagnosticului, deoarece se pleacă de la ideea că medicul este suveran sau poate nu pare o crimă dacă un nou născut handicapat este înlăturat. Sau o situație ca cea pe care o avem acum în spital - o bunică ce a fost însămîntată cu embrioni de la propria nepoată, care din cauza unei malformații congenitale nu poate să poarte o sarcină. Acum, bunică, o femeie de 42 de ani, va da naștere propriului ei strănepot. Al cui va fi copilul? Conform legii americane, al femeii care li naște, deci al bunicii. Dar aceasta este o absurditate în contextul de mai sus. Poate în alte părți ale lumii o asemenea situație provoacă altele dispute și nu ridică altele probleme de etică. Și acesta este numai începutul, pentru că în viitor problemele vor fi mult mai complicate și rolul nostru mult mai greu. Unele vor depăși puterea noastră de decizie. În general puterea omenescă de decizie.”

Prin fax de la Minneapolis

ACCENTE

Șerban Foarță

Zmeuropa

Moto: „...fiindcă Bucureștii sunt un mic Paris, și Mitică, se-nțelege, este un mic parizian.” (I.L. Caragiale)

Un „Gorki balcanic” (Panait Istrati), un „Soljenitin român” (Paul Goma) - iată că genul nostru proximal pare a fi, mereu, alurea. Să suferi, sau, din contră, să te gudură că mica (și fatala) diferență specifică („român”, „balcanic”) nu ne e, totuși, ignorată?

Un „Petrarca ras în cap” (Conachi), un „Tinabaschi al literaturii noastre” (Bogdan-Duică), un „mic Fontenelle al nostru” (Ralea) - în cazul că noi înșine, nu ceilalți, ne definim prin diferență specifică („mic”, „al nostru”, „literatura noastră”, „ras în cap”) și prin gen proximal (care, iată, în continuare ni-l aiurea). Să-ți zici merci lui Călinescu că ai și dumneata, ocașă, un Fontenelle, un Tinabaschi, un Petrarca - sau să te doară că ți-e dat a nu fi dect, vai, excentric, grotesc (sau, cel mult, pitoresc), anacronic și de contrabandă, ca acest „Petrarca ras în cap”?

Ca acest Petrarca de Fanar, care aduce, din păcate, a scumpă marfă de import, dar expirată, out of date - prea bună, însă, „pour l'Orient”.

Ceea ce, primo, e de luat cum grando salsa; și nu doar pentru faptul, totuși, că o valoare nu-i o marfă (fie și dacă reciproca este valabilă oricând), dar și că, nu o dată, ludic (sau buf) e Călinescu însuși - cel foarte italianizant când îl descoperă/inventă un nobil parangon exotic cutărui condeier local(nic), astfel făcându-se, de pildă, că Victor Viad Delamarina „face cam ceea ce făcuse Pascarella în dialect roman” ș.c.l.

Secundo, nu vrea să însemne că trebuie să ne închidem în, autarhic-prezumțioasă, o oarbă insularitate (în care nu e practicabil nici, cel puțin, protocronismul!); să „Dăm cu sic/ Din Isarlik” sau să-i „Răspunde(m) Europei”, ca în poema lui Arghezi, „Satan, „orgolios, cu tifa”. - Ceea ce nu-și mai pot permite nici „scriji”, Skiff, al lui Blok!

Și totuși, ce instinct servil, ce criză de identitate, ce mimetism sau ce duh anob ne fac (sau ne vor fi făcut) să ne fițăm că micul nostru Paris, adică Bucureștii, e(ra) taman Parisul Franței, că mica Vienă de pe Bega e(ra) de-a binelea vieneză - sau că ne-am (fi) aflat(i) în Urbe în mica, mult prea mica Romă a Blajului greco-catolic?

Nu pot să nu remarc, în treacăt, că mimetismul e, adesea, un stimul al civilizației; că bovanismul, când nu-i linced și exclusiv suspinător, e garanția aspirației la o condiție superioară; că, dacă vrei, pirandellismul, ca pituitism sau (im)postură, poate avea un sens benign și, în extrema, pozitiv; că formele, oricât de goale, ajung să-și plâsmuie, cu vremea, un fond, o măduvă, un miez - aidoma unei cochilii în stare să secrete, ea, palida carne a moluștei.

Nu pot să nu remarc, așijderei, că însăși etnologia asta, de-a dreptul înduioșătoare (când nu-i stupidă, ca aceea a amărîtului Mizil cu Breslau în accesibil), cu capodopere urbane, ca Roma, Viena sau Parisul, denotă, dacă nu un spirit, o inimă eurofilă, un sincer eutropism, din parte-ne (ce facem zimbre, copilărește hămesit, la dulciurile Europei ca la o zmeură mus-toasă).

E cazul să nu uit, în fine - cu Lovinescu și alți cîțiva -, că, fie și superficială, emulativa imitație este un factor de progres; nici că, în parte, România modernă, fosta Românie, „Belgia Orientului” va s'zică, fu rodul unei imitații.

Azi, însă, - Belgia dacă-i marți!

Dar, revenind la ale noastre, nu căută a uita nici faptul că mimetismul este, totuși, o boală a copilăriei, a unelă sfingaci-naive, în care recădem mereu - ca unii care, copăcel, o luăm, periodic, de la capăt, cu poticneli și gingăveală. Incit infantilizmul ăsta, al mimetismului prelogic, nu e, oricum, asigurat. Ca și - din nou? - o mică Vienă, un mic Paris, o mică Romă; un Fontenelle, un Tinabaschi, un Pascarella - mici, și ei.

Bacalaureatul de granit

Ei au terminat școli fără nume și renume și-au mai picat în lunie o sesiune de bacalaureat, nu prea s-au strofocat cu învățătura, dar au absolvit liceul conform obiceiului. Cotizaseră lunar la fondurile U.T.C.

Ei provin din familii simple și oricum nu intenționează să dea la facultate, însă Diploma de Bacalaureat le este vitală căci altfel nu se pot angaja. E drept că și cu Diplomă nu te mai bagă nimeni în seamă.

Ei n-au putut răzbi cu două luni în urmă unei proclamanții severe și imparțiale, știind de la seriile anterioare că bacul

constă în afișarea subiectelor pe o tablă, urmată de rezolvarea lor imediată pe o altă, alăturată. Totul era să ai cât de cit știința scrisului.

Ei regretă că n-au terminat măcar cu un an mai înainte și se întreabă dacă în afara absențelor nemotivate i-a mai preocupat ceva în cei doisprezece ani de învățămînt multilateral dezvoltat.

Ei, Neștiutori, Nepregătiți, Neînvățați de felul cum va să arate un adevărat Examen de Bacalaureat.

Bineînțeles, cuvîntul bacalaureat te duce cu gîndul la majorat, la copiuțe furțate în palmă și poate la o floare

uitată undeva, pe o bancă. Totuși, cei cu care dai ochii acum sînt și ei absolvenți. Oameni în toată firea, cu familie - cu copii, trecînd tăcuți și grăbiți pe coridoare. Printre ei, alții, mai tineri, mai vorbăreți, discutînd detașați despre problemele lor: „ar trebui umbelat pe la buji, bă, mînca-ți-aș”. Ei ca și absolvențele - gospodine cumînți ori fetișcane senine, strident cochete - refuză cu obstinație să se suprapună peste imaginea un pic idilică, strengărească, a liceenilor dinainte. Dinainte de ce?!

Pe Eminescu l-a doborât SIDA

Comisia de Examinare arondată Liceului teoretic Lucian Blaga nu are în componență nici un cadru didactic al liceelor de unde provin cei șase sute de candidați la Diplomă; Lic. Ind. nr.14, Lic. Ind. nr.37, Electroaparataj, Agroindustrial Brănești, Silvic Brănești și deopotrivă Lucian Blaga. Dintre aceștia numai jumătate au reușit să-și susțină toate probele, previziunile indicînd un procent de 10% al celor ce vor fi fiind bacalaureați. Notă: începînd cu acest an toate verificările sînt eliminatorii și promovarea se face cu cel puțin media 6 pe ansamblul examenărilor. D-na Mihaela Mihal, președinta Comisiei - profesor universitar la Facultatea de

Chimie - este marcată de situația catastrofală în care se prezintă foștii elevi. Aminteste comportamentul acestora la oralul de limba română, neputința de a se exprima comprehensibil, deruta și intimidarea transfigurîndu-i parcă, în vinovați aduși în boxă pentru a mărturisii în corpore modul în care a decăzut școala românească. Impasul lor intelectual îi transformă totuși din învinuți în acuzatori, absolvenți reprezentînd pînă la urmă plămada directă a celor din Completul de Judecată. Degeaba un profesor de istorie dizertează despre monarhie dacă la următoarea oră de curs află că „a venit un rege neamț și ne-a pus gîtul în lanț”. Aceste generații

vor veni desculțe la examenele din ce în ce mai înșinate și mai colțuroase aîta timp cît însănătoșirea învățămîntului nu se va realiza de la catedră. Venit-a vremea scadențelor, cînd răspunsurile sînt pe măsură, provocînd la început ilaritate, apoi stupeoare, culminînd cu o cumplită jenă: Ion din Rebreanu era un om hain la inimă care făcea orice pentru a pune mîna pe pămînturile altora.

În Scrisoarea a III-a, Eminescu atacă Puterile Străine aducătoare de toate relele lumii. Despre Eminescu se știe că a murit de sifilis, iar dacă mai apuca aceste timpuri cu siguranță că-l doboră SIDA.

Activiștii își vedeau lungul nasului

Distrugerea sistemului de învățămînt, totală și metodică - ai fi tentat să spui - exterminarea fizică și anihilarea morală a intelectualilor s-au produs de mult, în alt timp parcă. Da, parcă. Pe de o parte Piteștii sau, mai tîrziu, închisoarea politică transformată în spațiu al păstrării spiritului într-o ființă, revoltele studentești din 1956 și brusc, încărcarea peste poate a programei universitare. Studenții nu trebuie să aibă timp să gîndească, să teoretizeze, să se organizeze. Studenții trebuie să studieze temeinic pentru. Ca și cum. De cealaltă parte, intelectuali pe puncte, la normă, meditațiile de duminică de la Casa Sindicatelor, ținute special pentru vreun șef de raion - sîrguincioos nevoie mare! - în vederea obținerii cu tot dinadinsul a unei

diplome de bac. Totuși, cu gîndul la acele vremuri, o vagă nostalgie îl încearcă pe d-l prof. Săvulescu, director adjunct al liceului Lucian Blaga - pîi măcar aceea, șefi de raioane, activiști de prin celule de partid erau corecți și conștiințioși și-și vedeau lungul nasului. Tu îi medital și-n rest nu aveai treabă cu ei, se duceau pe unde puteau și își dădeau examenele, îl privea dacă le luau sau nu. Or, ăștia de acum socotesc că li se cuvine diploma și după ce o iau, cu-chiu-cu-vai, te mai și pomenești că intră pe la ecologiști sau naiba mai știe pe unde și vin și-ți rid în nas pe urmă... Ca atare, s-a făcut tot posibilul ca „ăștia” să nu ia bacalaureatul. Sau, cine știe, poate o fi fost impresia candidaților prea încolțiiți, prea atenți la

șicane venite de te miri unde, începînd cu cei din minister care au făcut subiectele - tot Stănășilă, tot Stănășilă?, se întreba cineva din Comisie - și terminînd cu profesorul de la catedră, ceva mai puțin indulgent decît cei de alături. Neuitînd nici profesoriiacialmiști, ale căror note erau în directă proporționalitate cu timpul alocat corectării fiecărei teze în parte. În doi timpi și trei mișcări poți aprecia o lucrare. Notată cu doi. Sau cu trei. La alegere. Cîteva zile mai tîrziu, după afișarea rezultatelor, părinți prigoniți, neînstare să coară vreun drept, sosesec milogi pe la ușile cancelariilor. După recorectarea lucrărilor respective se observă diferențe surprinzătoare. De punctaj, desigur. Și altf. Restul ține de penalitate.

Schilodiți. Vinovați. Nedreptățiți.

Deocamdată reforma învățămîntului urmărește cu totul alte obiective. Înăsprind condițiile de promovare în învățămîntul superior se va evita situația licențiaților de anul acesta măcinați de o incompatibilă problemă: unde să-și păstreze diploma, într-un album de familie sau la perete, într-o ramă frumos încrustată... Despre cel care cercetează încă listele, buimăciți și

debusolați, despre cei care copiau după foi rupte din manuale (pentru armonice și rulouri se impunea o oarecare îndeminare) și nu țîn minte ultima carte citită, despre cei care făceau coadă la Liceenii Rock'n Roll și n-au auzit de Lucian Pintilie (deși durerea lui Vuică este și a lor), despre toți aceștia nu se spune nimic. Vor fi rămînînd cu amintirea șmechereliilor de la corigențe sau a

țigărilor fumate prin cîștele școlii, cînd la controalele intempestive se buleau cîte cînd într-o cabină, miorlîndu-și vocile: „Nu este nimeni aici, sîntem numai noi, țevile!”.

Ei, Schilodiți. Nevinovați. Nedreptățiți de o cotitură radicală a învățămîntului, care-i va ocoli definitiv.

O diplomă este necesară oricum

Liceul Lucian Blaga purta odinioară numele Alexandru Sahla. Există și un bust al acestuia, demontat după Decembrie '89 prin eforturile singulare ale tehnicianului din instituție. De atunci îl cam supără șalele și îl sperie ideea că poate va fi nevoit să reazeze bustul la loc de preacinstire. Nu de altceva, dar știți, șalelele în holul liceului, aceleași

vitrine cu diplomele laureaților pe la daciade și cîntări de Români. Deasupra lor, planșe caligrafiind citate din Andrei Saharov, Nichita Stănescu și Lucian Blaga. Asta e. Examenul de Bacalaureat s-a desfășurat în bune condiții sub supravegherea profesorilor cel care ne-au supravegheat adică au fost foarte exigenți cu noi, așa cum

noi avem nevoie de diplomă căci altfel nu poți să intri în posesia unei profesii - opina un proaspăt absolvent, 41 de ani, mastru la întreprinderea Granitul. Și tot el: În încheiere aș dori să felicit toți participanții și să le doresc mult succes. Muzical! Muzical!

MATILDA COJOCARIU
CĂTĂLIN POPESCU

MAI SÎNT ABUZURI ÎN PSIHIATRIA ROMÂNESCĂ DE AZI

Psihiatria românească posttotalitară este într-o situație delicată. Deși sînt voci care neagă internările abuzive ale unor oameni care s-au opus puterii, ele s-au produs. Anul trecut, la sediul A.F.D.P., o zi întreagă am audiat foste victime psihiatrizate care, cu jenă, descriau umilințele la care au fost supuse. Acolo l-am cunoscut pe Vasile Paras-

medicii spitalului care ne însoțesc. Ei s-au obișnuit. „Ce să facem - ne explică -, tot timpul ei vor să fugă. Acolo, deasupra sobei, au făcut o gaură și au fugit prin pod. N-avem deloc medicamente și n-avem ce să le facem... ne-am obișnuit așa cu ei.”

Ce făptură - om sau animal - n-ar vrea să fugă din acest loc?

ceafurile întunecate la culoare sînt răsucite ca niște frînghii sub trupuri, lăsînd la vedere saltele murdare și rupte. Și aici ferestrele au gratii, tot din deșeuri, ca și în salonul agitațiilor, ca să se preîntîmpine tentativele de suicid. Multe dintre aceste femei au fost abandonate aici de familii. Ele nu pleacă nici măcar să se spele și la ele nu vine nimeni. Trecînd printre paturi, cineva mă prinde de mîna și-mi șoptește: „Îmi trebuie și mie ochelari”.

Curtea e năpădită de bălării. La o anume distanță de pavilion, înălțat pe o schelă improvizată se află rezervorul de apă, cel de care depinde atât de mult viața oamenilor din spital. „E înfestat cu jardia și e o minune - Îmi spune unul dintre medici - că n-a izbucnit pînă acum o epidemie.”

cuva mașinii, fixînd-o cu o sîrmă pusă alături, la îndemînă. Trece în camera vecină, apasă pe un buton și, hodorogînd alarmant, mașina se pune în mișcare. Trecînd prin spital, îmi aduc aminte că am văzut „automată” de spălat, ajutor umanitar de la francezi. Întreb de ce n-a fost instalată. Pentru că abia a venit, adică în Iulie. Sîntem în 23 august. Spălătoresele mai spun: „Lucrăm aici din '69. N-avem spor de toxicitate, n-avem nimic, în abur și-n fum de la foc în care stăm. Și nu era buruiianu asta în curte cînd era director domn' director. Erau flori, și legume aveam. Acum se cumpără tot.”

tru comitetul județean de partid, dar spitalul avea tot ce-i trebuia. Nu cumpăram decît zahăr, ulei și paste făinoase.”

În locul d-lui Popescu, fără să aflăm exact de ce, este acum director d-na Lăzărescu. O femeie drăguță și amabilă, dar complet depășită de probleme. Aflăm că nu numai printre bolnavi atmosfera e tristă, ci și printre medici: Ei nu-și vorbesc, iar bolnavii sînt „pe apucate”, fiecare medic vrînd să aibă cît mai mulți bolnavi. Din acest motiv, sistemul de internări este haotic.

Am văzut spitalul din Poroschia împreună cu d-na Ellen Mercer, reprezentantă a Asociației Psihiatrilor Americani, cu dr. Ion Vianu, dr. Marian Popa, din Ministerul Sănătății, dr. Romila și dr. V. Tuculescu. În timpul vizitei noastre, la un moment dat, unul dintre bolnavi, vorbind fluent englezește, a acostat-o pe d-na Mercer. Dorind să se lămurească asupra cazului, medicii din delegație au cerut fișa de observație a bolnavului. Dar fișa era încuiată de dr. Dobre într-un dulap pe care nimeni, nici măcar directoarea n-a îndrăznit să-l deschidă, așa încît nu s-a putut afla mai nimic despre bolnavul care o urmărea pe d-na Mercer, repetînd „help me”.

Bolnavii sînt „pe apucate”

Dr. Tuță Popescu Florin a fost directorul Spitalului de boli nervoase din Poroschia timp de 27 de ani. „Am încercat de vreo 15 ani să aplic, pentru cazurile la care se preta acest lucru, modalitatea de tratament semiambulatoriu. Este vorba de tratamentul la domiciliul bolnavului și pot să vă spun că am avut rezultate mult mai bune, pentru că, în tratamentul bolnavilor psihici, foarte importantă este legătura acestora cu familia, cu societatea. Ca director, reușisem să aduc spitalul la un nivel satisfăcător, deși fondurile repartizate anual, de 42.000 de lei, erau insuficiente. Multe dintre lucrările de întreținere ale spitalului erau efectuate de bolnavi, ceea ce era foarte bine și pentru starea lor de sănătate. În apropiere, la Cervezia, este un domeniu de 159 ha - Fundația Domnița Bălașa - care aparține spitalului. Este adevărat că acolo se îngrășau și vitei pen-

Un flacon de Ludiomil costă 540 lei

În discuția finală cu medicii de la Poroschia, dr. Ion Vianu. Întrebat: „De ce aveți nevoie pentru spital?”. Cineva a spus: „Medicamente. Ludiomil, de exemplu, folosit pentru stări depresive, nu avem. Și, în plus, un flacon cu 20 de tablete costă 540 de lei, adică 27 de lei o tabletă.” Dr. M. Popa a intervenit: „În sărăcia asta, cadrele medii fură medicamentele, este un lucru știut în toate spitalele. Medicul vine la bolnav, nu constată nici o ameliorare și mărește doza. Dacă îți dai seama ce se întîmplă în realitate cu medicamentele, atunci le ascunde, și ei le administrează bolnavului. În orice caz, în jurul fiecărei asistente este o adevărată rețea de plasare a medicamentelor - se vînd, se fac schimburi...”

Nu s-a putut stabili prioritatea între medicamente, canalizare, personal, apă, lumină.

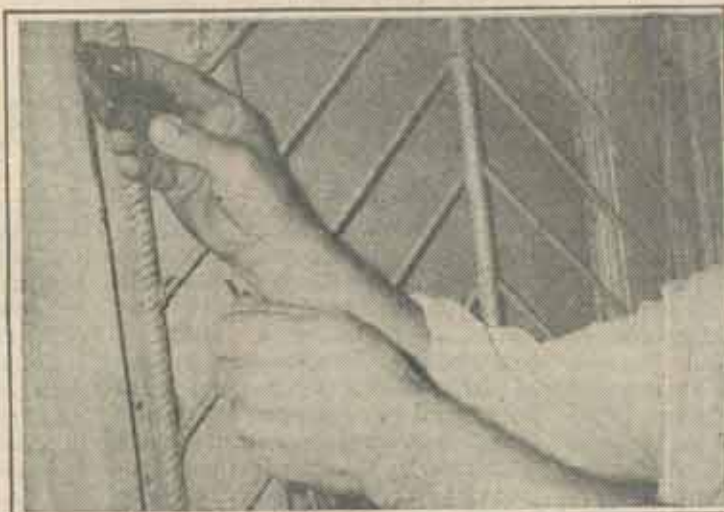
chiv. Nu am vrut atunci să fac publice numele medicilor care au acceptat să pună diagnostic de nebun unor oameni care nu au acceptat nebunia lui Ceaușescu, socotind că importantă este semnarea fenomenului.

Dar astăzi, mai există în psihiatria românească abuzuri? Cum s-ar putea numi oare prezența - încă - a unor spitale de tip Cervezia? Este inacceptabilă afirmația cadrelor medicale - ne-am obișnuit. A te obișnui cu suferința unor oameni bolnavi, suferință dublată de mizerie înseamnă a te obișnui cu atacul la condiția umană.

Salonul celulă

Corneanu Cristî, 19 ani, Vaslui - oligofrenie, Nicolae Gheorghe, 35 ani, Alexandria - schizofrenie, Turnagiu Viorel, 26 ani, Cervezia - agitație psiho-motorie, Bibescu Dan, 21 ani, Alexandria - psihoză maniaco-depresivă, Tiță Gheorghe, 66 ani, Olteni - demență senilă. Sînt cei cinci bolnavi cronici internați în Pavilionul de agitații nr.1 al Spitalului de boli nervoase Poroschia, județul Teleorman.

Salonul în care viețuiesc acești bolnavi are două rînduri de uși și două rînduri de lacăte. Trecînd prin spital, fără să fi avertizat, ai putea crede că ușile ferecate sînt ale unei magazii, iar interiorul al unei celule cum tocmai am văzut, vara asta, în Fortul 13 de la Jilava - întunecos și pestilențial. Fereastra e blocată cu un fel de tablă groasă în care au fost decupate cercuri („gratii confecționate din deșeuri”), dar prin fereastră nu pătrunde nici lumină, nici aer, pentru că dă într-un alt culoar al spitalului. Obișnuindu-te cu întunericul și finindu-ți respirația, distingi cele cinci paturi, ca cinci gropi, în groapa numită salon. Sub niște zdrențe de pături, pe ceva murdar care închipuie o saltea, cele cinci grămăjoare omenești respiră. Bătrînul doarme. Celalți stau întinși, privind fix, fără nici o reacție la vocile care despre ei vorbesc. Fără reacție la muștele care le intră în ochi, în nări, în gură. Tot fără reacție mi se par și

Abur și fum

Spălătoria spitalului este situată într-un corp de clădire separat. Aici, Lile Dumitra și Dumitru

Fără apă, fără canalizare, fără becuri

În 23 august a.c., la Spitalul de boli nervoase din Poroschia, județul Teleorman, din cele 185 de paturi erau ocupate 174. Spitalul nu are apă, nici canalizare, iar încălzirea se face cu lemne și cărbuni. Curentul electric nu se mai întrerupe, „ca înainte”, dar nu sînt becuri. Pavilionul de neuroze, recent refăcut, este socotit cel mai bun corp de clădire, dar nici aici nu e apă decît foarte rar și nici atunci bolnavii nu pot face baie, pentru că, ni se explică, „avem boiler, dar este foarte greu pentru că se ard siguranțele”. Așa încît, bolnavii sînt trimiși acasă să se spele. Totuși, sîntem conduși în sala de baie: un butoi, un lighean de tablă pus pe un scaun cu spătar, pe jos niște grătare de lemn, pereți coșcoviți, niște țevi secătuite. Lîngă baie, „grupurile sanitare”, niște bude rău mirositoare, a căror prezență o simți și în „bala de mese”, aflată tocmai în celălalt capăt al culoarului.

În secția de psihoze femei, sînt internate bolnave cronice. Înainte de a vedea ceva, simți mirosul insuportabil de urină. Muște roiesc pretutindeni, în gura și-n nările și-n ochii bolnavelor. Cear-

trache Floarea spală pentru cei aproximativ două sute de bolnavi. „Ar fi ca, pentru bolnavii care fac pe ei, adică normele spun, ar fi ca cearceafurile să fie mai întii dezinfectate. Dar n-avem dezinfectant și detergent... vai de capul nostru. Cărăm apă cu găleata, cărăm lemne, calcăm cu mîna, iarna suim rufe la uscat în pod. Nu, nu spălăm cu mîna. Spălăm cu mașina, după ce am încălzit apa pe plită asta. O luăm și-o turnăm aici.” Femeile ne arată mașina de spălat rufe - o instalație veche și ruginită, probabil de aceeași vîrstă cu mașina de tocat carne și cea de curățat cartofi pe care le văzusem lîngă bucătăria - 36 de ani. Una dintre spălătorese ne face o demonstrație: închide

Spitalul de boli nervoase Cervența (sau despre halucinație)

Un bărbat gol trece prin curte. Rezemată de un zid, o făptură cu șni dezgoliți se leagănă în neștire. Ceva fără sex ține în mîini o piscică. Sub copaci (poate o livadă cîndva), la umbră, printre bălării, zac trupuri de om și de cîine. Mai sus - curtea e în pantă - înșirate cîteva mese șchioape, scorojite, păstrînd din loc în loc fosta lor față bleu. Castroane de tablă soloase. Un lighean cu zoale. Resturi. Roluri de muște.

Răducu Georgeta: „Sînt singură, sînt infirmieră. Eu, și la bucătărie și peste tot. (Mută dintr-o mîină în alta o cratiță soloasă, cu smaltul sărit) N-avem apă, e fărîmată pompa. Cărăm apă de jos. Cărăm și lemne. Asta (ne arată un colet pe care scrie FOYER GEANT POUR BUCHES DE 50 CM) nu știu ce-o fi. Niște francezi... Stați, nu vă duceți acolo! (Aleargă și aruncă în closet - inutil - o cratiță cu apă.) Eu cu spălatoreasa și cu un infirmier vedem de 48 de bolnavi. Trebuia să schimb paturile azi, da' n-am avut timp. Nu avem medic, mai vine de la Poroschia... Păi mai vine așa... Folle de observație? Sînt la surori, au o magazie. E încuiată.” O femeie mușcată de cîine urlă, se tăvăleşte pe jos. Infirmiera incur-

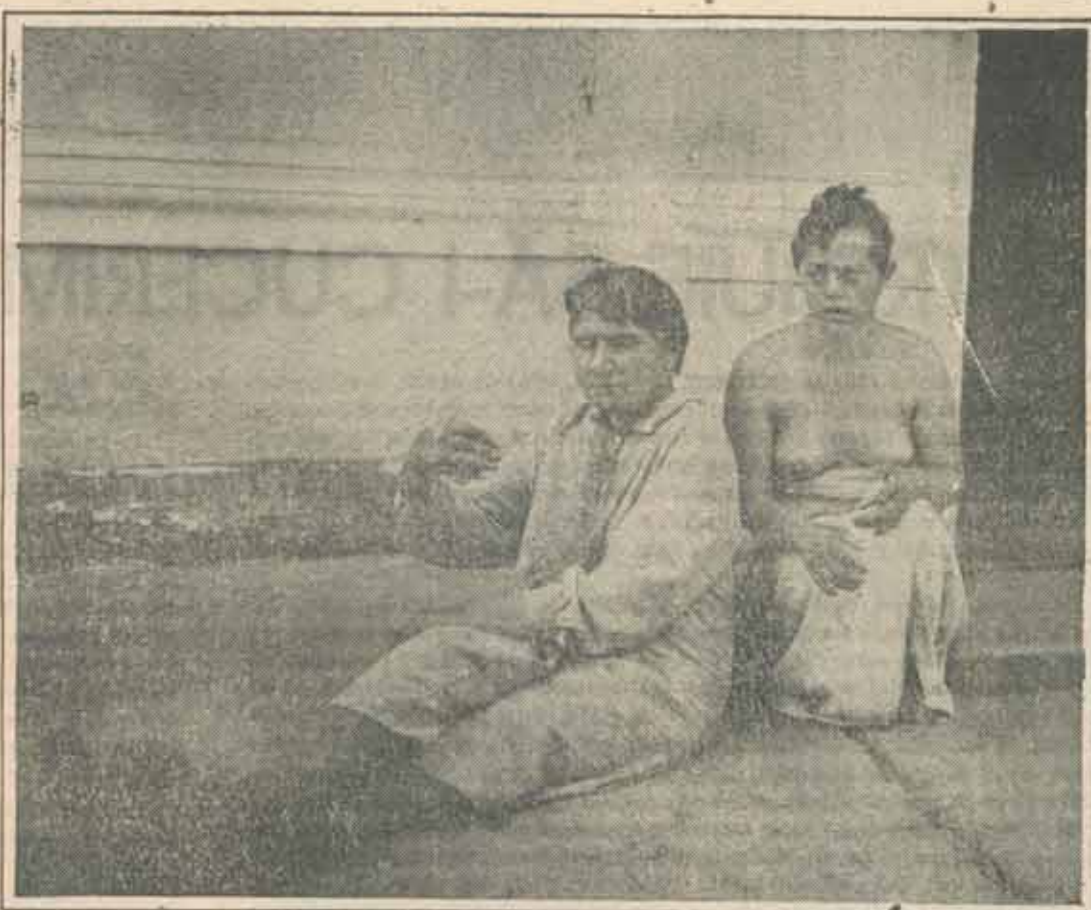
cată îi spune: „Du-te, du-te”.

Salcanele n-au nici un fel de număr, 55 de paturi, un bec, un difuzor cu muzică ușoară. Mirosul de urină te gîtuie. Pe sub paturi, îngrămădite zdrențe, resturi în descompunere. Din loc în loc, cite o noptieră hîrbuită. Îți vine să crezi că „mobilierul” e așezat direct pe pămînt. Afară ni se explică: „Pavilionul a fost o cocină de porci înălțată cu un metru. Ne aflăm pe domeniul de 159 ha al Fundației Domnița Bălașa care aparține spitalului.”

Apare și infirmierul Brăncoveanu Gheorghe. Femeia Răducă, ușurată, îl lasă pe el să vorbească. „Nu avem becuri, spune Brăncoveanu, îmi iau lanterna noaptea și dacă ei zbură, zbură pînă tac. Păi personalul vine așa: vine 20, 9 infirmieri, 5 asistente, 5 surori, 1 magazioner care e și administrator și portar. Sau nu. Vine 18, 18: 2 asistente, 2 surori, 1 magazioner, 1 bucătăreasă, 9 infirmieri. Sigur că avem schemă de funcționare. Vă duc s-o vedeți.” Schema este închisă într-un dulap cu geam, la vedere. Pe verticală, nume. Pe orizontală, cifre, litere, cruciulițe. Femeia Răducu: „E vară acum. Cu concediile...”

Trecînd prin curte, infirmierul Brăncoveanu ne arată printre bălării o grămadă de zgură - „combustibilul”.

Apare sora-șefă. E o doamnă curată, cu coc și poșetă. „Bolnavii mă așteaptă ca pe Dumnezeu. (Aveam să observ și la Poroschia și la Cervența cum bolnavii cronici, socotiiți biete făpturi vegetin, știu să facă un singur lucru: să se repeadă și să pupe mîna.) Înainte(?) - continuă sora-șefă - venea săptămînal un

medic de la Poroschia. Avem aici numai cronici. Nu avem medicamente. Nici un pic de detergent. Am nevoie de îmbrăcăminte, pături, farfurii. Ne-au adus, dar prea puțin și doar 9 saltele. Și... De cînd cu pămînturile astea... și boul are limba mare, dar nu știe să vorbească. Ce să facem... ne-am obișnuit cu el. Ca pe Dumnezeu mă așteaptă.” Trecem

încă o dată pe lîngă cocina de porci înălțată cu un metru. Geamuri sparte. Bucăți de tencuială căzută. Chiar și în aer liber, miros insuportabil de urină.

Sora-șefă ne conduce spre pavilionul din față, fostul conac Racotă. E în ruină. Bălăriile au năpădit scara. Înăuntru, saloane în care nu poți rămîne decît atît cît reușești să-ți ții respirația.

Cineva îmi șoptește la ureche: „Bolnavii sînt folosiți de către infirmieri la muncă, acasă. Și vitele alea grase și frumoase de care ați întrebare sînt ale administratorului Ghera Gheorghe din Poroschia.”

Bolnavii se țin după noi. „Dă-mi și mie țigară”. „Dă-mi și mie ban”. „Dă-mi și mie încălțăminte.”

RODICA PALADE

SUPRAVIETUIREA

- un reportaj ratat -

Și totuși, nu s-a schimbat mai nimic în România. A, ba da: directorul Televiziunii, Guvernul, strategiile economice, iar în comuna de unde vin chiar și primarul plus șeful de post. N-am adunat decît un volum important de banalități dintr-o comună românească în care ajungi dacă te ridici de la București spre Răsărit. De-ar fi să mă supun nivelului ideal al informării corecte - și probabil că o voi face -, ar trebui să transcriu, înți și înți, frazele pe care le-am auzit des, prea des, în ultimele zile. Dar mai bine pe asta n-o scrieți, că ăla își dă seama cine v-a spus-o, pot avea nepăceri sau, știu eu dacă e normal să vă zic ce vă zic, că mîine ne trezim cu cine știe cine pe cap și, știți cum e, toți se descurcă cum pot, așa cum a fost, cum este și cum va fi încă multă vreme de aci înainte. Am fost rugat, cu subtilitate, să nu pomenească nici numele comunei... la fel e peste tot să știți, nu sîntem noi mai cu moț decît alții, așa, probleme specifice ar fi și nu sînt.

Frica nu a dispărut. Nu se mai teme aproape nimeni de represalii politice, de Securitate. Nu. Lumea se teme de fisurarea arhitecturii de interese pe care stă, solidă și falnică, Supraviețuirea. Decis să-mi însușesc de astă dată regula acestei „conspirativități” stupide, voi comite desigur reportajul cel mai negatizăresc cu puțință: lipsit de senzațional, dar scandalos prin firescul de zi cu zi al miilor de vieți adunate laolaltă în acest spațiu de cîmpie bogată și largă, și, în sfîrșit, hrănit cu ispită de a nu divulga nici locuri, nici numele celor - destui - care mi-au cerut-o. Frica e în continuare o componentă a realității. Iar un gazetar care nu se raportează la realitate mîine.

România, comună în Bărăgan, 1991, toamna. Mă scoate în spatele grădinii să-mi arate „Jocurile” lui. Brațul sîng înțins înainte - aici am cel mai mult, două hectare ale mele. Cu celălalt braț, trecut pe lîngă umerii mei, mă orientează către „Jocurile” care nu se văd din grădină - după vie mai am un pogon. E trecut de 65 de ani, îi simt mîna grea pe umeri și mai simt că-l țin de la treabă. N-am să stau țiea mult. Se dă pămîntul înapoi la oameni, nu tot, unii au rămas bă fără un pogon, ba fără un hectar. Cică nu-i mai găsesc ăia prin acte. Cu lucrările agricole stăm excelent. Aștia de la stația de tractoare, ei sau cine îi învață, n-au vrut să ne ia bani pe arat, pe semănat, pe prăși. Ne-au luat din orz, din grâu. Am dat, ne-am păcălit. Am rămas cu 90 kg de orz la hectar, la grâu cu puțin peste sută de kilograme. Nu-i nimic, din porumb nu le mai dau nimic, nici boabe, nici bani. Eu nu l-am rugat nimica. Paiele sînt pe cîmp. Cine va ara, cine va semăna? S-au vindut din tractoare. Au luat unii, mai deștepti, tractor bun cu 30.000 și pe alea de le-a scos la licitație le-a pus 200.000 de lei preț de pomire. De-a zi de muncă, și dumneata ești de la oraș, nu știu, te prinde noaptea în cîmp și pieci de cu noaptea de-acasă, era bătaie de joc. Se țura mult. Uite acolo era 3 hectare de vie, de-a scos-o comunistii cînd cu desființarea Domeniilor Coroanel, că aici era Domeniile Coroanel;

știu că atunci nu eram bogați, da' aștia că jumătate din ce lucram, jumătate din producție, o băgam în hambar. Din Domeniul numai herghelia s-a păstrat, sînt cai buni acolo. Din conac, după ce s-a închis, au început încet-încet să fure. Mai întii gresia și falanța, după ăia geamuri, uși, tot. Azi au ajuns la cărămizi, fură zidurile. Dumneata ești cu Regele? Eh, am uitat să zic de aștia cu asociația. Și-au făcut asociația și la ei lucrează tractoriștii primii. Î favorizează. Și se țură, se fură tare. Cine? Dracu, hoții, cine să țure...? Acum o săptămîină, noaptea, la ferma de porci au venit cu mașina și lua purcel prin gard, a făcut gaură. A dat paznicu peste ei. I-a bălăt de-a trebuit să-l coase la dispensar. A ieșit șeful de fermă, a tras cu pușca, că are pușcă de vîntoare, ce să-i nimereste noaptea, a fugit cu cîțiva purceli mărșori. A fugit, nu l-a prins, că și polițistii aștia... da' tac, nu mai zic. Mai ziceți. Ce să zic, că bea, că mai țură și ei, cu remorca, nu cu plasa. Stăpîna casei se uita alb, dintr-o parte.

18 km pînă la primul oraș. 53 de km pînă în capitala județului. Din centrul comunei pînă la gară - 3 km cîmp deschis. Iarna trebuie să fie încintăitor. Au apărut samsarii. Cumpără ieftin tot ce se poate - carne, brînză, cereale - și vînd, cum vînd, în piețele de la oraș. Procurarea pînii e un calvar. Anul trecut, oamenii au predat la brutăria fostului C.A.P. grîul pentru pîinea satului. N-a mai rămas aproape deloc. I-au mîncat gobolanii - asta e versiunea oficială. Din cît a mai rămas se face și nu se face pîinea. Te așezi de cu zori la coadă, pîinea iese, dacă iese, seara. Mai bine o cumperi de la oraș. Sau mămăligă. Buteliile de aragaz - alt coșmar. Se aduc cu tronul, cu autobuzul, tot din oraș. A fost un pic mai bine pînă la 20 mai '90. La două zile după alegeri, unul mai și naibii de la depozit a rinjit seurt: Gata, bă, cu dormina, nu mai ie.

La dispensarul din comună, trei generaliști, un pediatru și un stomatolog. Împreună cu patru cadre medicale trebuie - sau ar trebui - să acorde asistență medicală pentru o populație din ce în ce mai numeroasă, avînd în vedere că cinci sau șase sate învecinate au rămas după revoluție fără doctori. Ultima izbîndă a Direcției Sanitare județene este restrîngerea unui post - vizitului dispensarului. Căruta și calul au fost transferate la gospodăria-anexă a aceleiași Direcții. Ce vă mai trebuie cal, aveți salvarea! Da, există și o mașină-salvare, pentru care nu se găsesc nici motorină, nici piese de schimb. Practic, medicul nu mai fac teren. Acum mă întreb ce se întîmplă la iarnă dacă nu ne luau calul. Pînă anul trecut mergeam la C.A.P., pe cîmp și-l păzeam, cu autoritatea mea de doctor, pe vizitu să poată fura liniștit finul pentru cal. Azi aș fura de pe pămînturile proprietarilor. Salvarea spitalului județean ajunge în comună, în cel mai fericit caz, în două ore. Pînă acum cîțiva ani, existau și casă de nașteri, și staționar, și permanență. Azi, femeile, dacă reușesc să ajungă în timp util, nasc și la dispensar. S-au scumpit, ca toate celelalte, și chiuretașele. Nu-i nimic. Moașa sau alte babe lucrează mai ieftin. Cei trei doctori cu care am stat de vorbă sînt de mai bine de zece ani în comună. Reușesc, cu toate greutățile, să mențină o stare de sănătate în cotele normale; oricî rețetă prescrisă se lovește mai întii de baremul medicației, evident deficitar, fă-

ră să mai vorbim de preț și de faptul că pensile sau salariile sătenilor nu ajung cu lunile. Nu există o instalație de oxigen pentru prim-ajutor, tot așa cum nu există soluții de dezinfectare și sterilizare. Oamenii sînt destul de sănătoși și destul de săraci. Am intrat de curînd la cineva, era o familie săracă. Aveau un copil de șase luni. L-am găsit mîncînd pîine înmulțată în borș - îmi spune unul dintre generaliști. Iată, însă o veste bună ce străbate rapid culoarele dispensarului. Un pacient tocmai ultase într-un cabinet un kilogram întreg de spirit medicinal.

În 1990 au ajuns și aici neliptește ajutoare. O echipă de medici înimoși au adus din Franța ce s-a putut: eșantioane de medicamente, lapte praf, cacao, plureuri de fructe pentru nou-născuți, o mașină de spălat cu program și un aparat de radiografie dentară. Mașina de spălat e pusă la păstrare (dispensarul nu are apă curentă), iar aparatul de radiografie așteaptă camera cu plumb ce se va construi în proiectatul nou dispensar pentru care s-au alocat deja fondurile necesare. Lucrările trebuiau să înceapă de două luni, dar primarul nu vrea să se lege la cap și nici să dea în brînci. El așteaptă alegerile locale.

Oricum, primarul post-revoluționar e cu mult mai cumsecade decît predecesorul lui. Nu mai punem la socoteală că specialiștii din comună n-au primit nici o palmă de pămînt, așa cum prevede legea. Ba, mai mult, comisia de improprietărire nu mai găsește în acte nici cele 10 hectare pe care Coroana a găsit de cuvîntă să le cedeze Bisericii și dispensarului din patrimoniul Domeniilor sale. Ultimă și de fapt că vine iarna, iar doctorii și dispensarul nu au nici un kilogram de lemne. Și nu numai noi. Sînt ani de zile de cînd văd copii de-o șchioapă rupînd cite o scîndură din gardurile pe lîngă care trec dimineața și intrînd cuminți cu ea pe poarta grădinii - îmi spune stomatologul.

Actualul primar e mai cumsecade. Așa măcar nu e hoț. Primarul comunist e o legendă în sat. Cu o oarecare periodicitate trecea pe la dispensar și țîia în condică zilele medicilor navetiști. Cu aceeași periodicitate, navetiștii făceau o chetă, cumpărau salamul, țigările, cașcavalul, le predau, cu rugămintă fierbinți, și își încasau salariile. Mai avea vechiul primar un camel, în care își nota micile găinări ale oamenilor comunei. Cînd se adunau mai multe, bătea la poartă. Ieșea omul, dădea darul și se rupeau filele din carnetul. În decembrie '89 au intrat peste el în casă să-l ceară socoteală. I-au găsit și depozitul de mărfuri - țigări, băuturi, cafea, tot tacîmul. În cantități impresionante. Unul dintre interlocutorii mei mi-a arătat „Istoria literaturii...” de George Călinescu, spunîndu-mi că, în decembrie, și-a recuperat-o din biblioteca fostului primar. O schimbasese demult pe cîteva file din carnetul. În trecut fie zis, primarul absolvise dreptul. După cîteva luni de cîntă la domiciliu, s-a dedicat meseriei sale de bază. Astăzi e judecător la tribunalul județean.

Dacă cineva ar fi tentat să generalizeze simplist aceste realități la nivelul întregii societăți românești, autorul e primul vinovat. Așa că mă simt obligat să atenționez că orice asemănare cu situații similare de pe-întreg-cuprînsul-patriei este ne-volută.

ȘORIN FAUR

empires sans frontières

NU TREBUIE SĂ-I CUCERIM PE MOLDOVENI

Chișinăul este un oraș incântător. Străzi largi, generos croite, drepte, pierzându-se departe la orizont. Așezat pe dealuri, orașul oferă o atmosferă dansantă, ancorată în pământ de copaci groși care ticsesc străzile și, din loc în loc, adună la sfat, constituie oaze de verdeață, parcuri care dau suflet orașului. Clădirile moderne foarte frumoase, nobil construite din piatră și marmură, fără cunoștințele la noi reperi la arta populară atât de penibile, alternează cu vechile case, reședințe sau edificii publice fizic degradate, însă calde, evocatoare și adesea sumptuoase.

Nu departe de oraș, pe drumuri de dealuri cu vii, ajungi la mănăstirea Căpriana, datând din vremea lui Ștefan cel Mare. În drum, o femeie ne-a rugat să o luăm cu mătina. Către șizeci de ani, dreaptă și înfinit de triată. Pensionară, își vînduse apartamentul din oraș, cumpărând o „bojdeucă” în fața mănăstirii, ca să fie „mai aproape de Dumnezeu, care iartă păcatele”. Nu păcate, crime, nenunțate rate crime, se încapățina drumeața noastră să spună, în timp ce ochii îi deveneau mai aprizi și spatele mai adus. Fusese profesoară și „omorlau” generații întregi de suflători și, spunea blinda criminală, acum trebuie să le răscumpărăm.

Mă uitam, a doua zi, la pașii care treceau apăsat peste locul care, pînă mai ieri, suportase statuia lui Lenin, pentru a se îndrepta către imaginea devenită simbol a lui Ștefan cel Mare. Ciudat sentiment să vezi cum, sub ochii tăi, trecutul devine viitor, iar ceea ce înseamnă, pînă în ajun, viitor a reintrat în propriu-i haos.

De pe acest loc curdăit de murdărie am urmărit marea sărbătoare a poporului moldovean, începută cu dezvelirea stemelor celor zece județe, componente de drept ale republicii. În această piață, dominată de catedrală, cu apărut arhitectii independenței Moldovei, în frunte cu Președintele Snegur. Primiți fără ocazii ritmice, fără trandafiri, lozinci sau responsabili cu grad mare, ei erau prieteni. Asta tot. Dar cu cit mai mult, mai caldă și mai adevărată poate fi o privire multiplicată de mii sau zeci de mii de ori. Dacă cu palmele sau cu vorbele poți îngela, cu ochii nu, e aici și reflecția sufletului. Or, tocmai acest suflet m-a impresionat cel mai mult la Chișinău. Cald dar potolit, hofărit și ancorat într-un trecut pe care

foarte mulți nici nu-l cunoșteam. De aceea poate avea acea putere de comunicare și acei adevăr care nu este decît al glasului pămîntului și al singelui.

În timp ce Ministerul Culturii — Ion Ungureanu — își spunea ce noroc are un popor să știe frînolele culturii în mîinile unui înțelept, și Andrei Pleșu, eu intram sub puternoa fascinatorie a acestui om simplu, înțelept, hotărît și cu o rară forță de înfrățire cu interlocutorul. Se timisese la Chișinău două transporturi masive de cărți, o excelentă expoziție de pictură contemporană, o foarte utilă expoziție N. Titulescu. Însă, mai mult încă, trebuiesc profesori care să împărtășească adevărate istorie, care să dezlege limba românească ținută atît timp sub obroc — și preoți în strale uzate la închinăciuni, nu din aceea proaspete, de înalți ierarhi. Nu noi trebuie să-i cucerim pe moldoveni, ci doar să-i ajutăm să se cucerească ei singuri „Istoria Basarabiei” de Ion Nistor, manualul de istorie al lui Panaitescu (așa cum este), Corvorbirile cu Regele Mihai (citite acolo cu evlavioasă recunoștință), și literatură în care să apară Moldova între granițele ei firești sînt utilele mîini pe care le putem întinde.

Moldovenii sînt frații noștri care au suferit încă mai mult ca noi, iar față de un om apăsat de suferință, esențial este tactul cu care îl abordezi. Mă uitam în timpul unui dejun oferit de Președintele Snegur și încercam să văd lîngă Președinte, stîndu-i alături, fie pe tînrul nepot al unuia dintre membrii Sfatului Țării, fie pe un veteran dintre cei care au luptat pentru reînțregirea țării sfirțecată de cea mirșază stringere de mîină Ribbentrop-Molotov, și nu-l puteam vedea decît pe academicianul Al. Bărbădeanu. Și nu-l puteam vedea. Preferam să-l privesc pe Președinte, comunicativ dar îngrijorat, increzător totuși, cu accente de humor — și căruia cum să nu-i spui din tot sufletul, „Domnule Președinte”.

Între Moldova și Moldova este un pod de flori; să un uităm că florile nu se rup, nu se calcă în picioare, ci se umbă printre ele cu blîndețe, amerie și cu înfinit respect.

RADU IONESCU

GORBACIOV, REFORMELE ȘI MAȘINA MILITARĂ SOVIETICĂ

Oricît ne vom baza pe datele stocate în memoria computerelor și pe analize oferite de aceleași mașini artificiale de gîndit, hazardul — luat de fiecare dată în calcul ca o sumă de necunoscute (im)previzibile — oferă surprize lui. Apariția lui M.S. Gorbaciov în prim-planul politicii sovietice a fost o noutate mai mare decît apariția lui de scurtă durată. Ea s-a datorat deceselor succesive și neașteptate ale gerontocrațiilor de la Kremlin. Andropov, apoi Cernenko. Cu ei la cîrmă Partidului lui Lenin puțin probabil să fi avut parte de mutații extraordinare din ultimii ani. Din Afganistan pînă la Berlin și de la SALT la START. Instalarea la 11 martie 1985 a actualului din nou președinte constituțional ales al URSS, ca secretar general al Partidului Comunist, a permis lanțul de mutații cu efecte în multe colțuri ale lumii. Angajat pe șalea reformelor, viitorul laureat al Premiului Nobel pentru Pace antrenează cu sine atît URSS-ul cît și tot lanțul lui de sateliți. Într-un singur an în URSS sînt schimbăți 70% din miniștri, iar 30% din cadrele superioare ale republicilor unionale dispar. Noul conducător afirmă necesitatea unor noi legitimități bazate pe asentimentul societății civile pentru a scoate țara din stagnarea economică deja prelungită după falimentul „epocă de aur” a lui Brejnev. Crearea unui „stat de drept”, democratizarea institutiilor, abandonarea rolului conducător al partidului, trecerea la economia de piață și integrarea în mecanismele economico-financiare internaționale devin priorități. O largă deschidere pentru cooperare pe multiple planuri, atît în plan economic cît și politico-militar. Summit-urile cu alți lideri ai comunității mondiale dau rezultate notabile. În plan european, cît și regional, Gorbaciov aduce acasă Armata Roșie din Afganistan,

liniștește temperamentosii „barbudos” cubani din Angola, contribuie la relaxarea, atenuarea sau chiar stingerea unor conflicte. Dar lucrurile nu stau pe roze. Introducerea în contextul vieții politice a opiniei publice, cît și apariția altor grupări și partide politice duc la o redistribuire a puterilor în interiorul URSS. Opoziția vechilor structuri comuniste cît și interesele de castă ale nomenclaturii militare devin o frînă în calea reformelor. Încetinirea punerii în aplicare a măsurilor preconizate, reticentele Occidentului de a sprijini masiv „colosul cu picioare de lut”, exilările combinate cu acuta penurie de produse agro-alimentare, dar și de larg consum agrar — situația internă din URSS. Recrudescența conflictelor interetnice și interreligioase — multe din ele pe suport social — în contextul în care perestroika și glasnost seot la suprafață a nimozițiilor vechi de secole. Ceea ce fierbea în subteran, ceea ce era bine pîit sub fatada venețiană surizătoare a succeselor planificate se vede acum cu ochul liber: sărăcie, mizerie, nenorocire și nefericire, crime, milioane de morți, deportații, familii dispărute, destine frînte. Altfel și altfel nenorociri. Vechiul și nerezul raport al lui Bruselov asupra crimelor comise de a lungul deceniilor de teroare stalinistă este reafirmat în actualitate. Dar cum să schimbi în cîtiva ani mentalități ce durrază de decenii? Cum să distrugi un mil. cînd 20 de milioane de cetățeni sovietici au murit în Marele Război pentru Apărarea Patriei? Cum să convingi peste noapte că a putut fi posibilă o asemenea eroare și oroare a istoriei, cum au fost deceniile în care Iosif Vissarionovici a condus spre moarte destinele a zeci de milioane de oameni nevinovați? Procesul stalinismului, din păcate, n-a apucat să devină și unul al comunismului. Rezulta-

tele le trăim azi cu sufletul la gură, așteptînd noi vești tot de la Moscova. Apariția lui Elțin ca președinte al Rusiei, dar și declarațiile de independență ale unor republici unionale care doresc independența de Moscova au complicat și mai tare datele chestiunii sovietice. De ce angrenajul reformelor pus în mișcare nu a avansat cu viteza și rezultatele adevărate? Simplu. Și aici venim poate la miezul crizei sovietice de azi. Starea deplorabilă din punct de vedere tehnologic a economiei sovietice. Excesiva planificare centralizată. Anacronicele și ultrarigidele mecanisme tehnico-financiare. Birocrația de sistem. Interesele centrifuge ale componentelor ansamblului. Supra și infrastimul. Și centrul lui de susținere și comandă: nomenclatura militară și de partid. URSS-ul de azi este un urias conglomerat de teritorii și popoare fără prea multe legături între ele. O imensă kakanie produsă de o politică expansionistă desfășurată de-a lungul mai multor secole. Tot ce a fost obținut pe calea armelor contrar voinței popoarelor și menținut prin teroare și dictatură (imperială sau de partid) nu poate dura la înfinit. Insecuritatea generează expansionism, menționa Zbigniew Brzezinski, fostul consilier al Președintelui Carter. Absența mijloacelor naturale de apărare conduce la expansionism și state militare. De aici și o anume tradiție a strategiei puterii. Menținerea imenselor teritorii înglobate în URSS și interminabilul spațiu puțin populat în marea lui majoritate, fără bariere naturale, a necesitat / clădit o uriasă putere militară. Un studiu recent publicat de RAND. Corporation amintește faptul că în ultimii 200 de ani, 36 din 38 de campanii militare ale Rusiei — datele se opresc la 1900! — au fost ofensive. De altfel și ac-

țuala configurație a URSS-ului se dovedește rezultatul unor astfel de strategii expansioniste. După „preluarea” teritoriilor siberiene, au urmat cele din Orientul sovietic de azi, țările Baltice și Basarabia, Karelia finlandeză, Manduriia, Insulele Kurile și nu a lipit mult ca în acest deceniu să se ajungă, via Afganistan, la Oceanul Indian. Menținerea acestui conglomerat hibrid — ce leagă la urmasurmelor pe un moldovean de un uzbec? limba, tradițiile, originea, obiceiurile mentalitățile, religia? nimic! — este o iluzie. URSS-ul a rămas ultimul dintre marile imperii (Ottoman, Habsburgic) ce a supraviețuit doar prin forță militară și o ideologie impusă cu anasina. În orice stat de tip autocrație puterea se sprijină nu pe votul și opțiunea de conștiință a fiecărui cetățean, ci pe un urias aparat militaropoliticesc. În unele cazuri el chiar se poate sustrage prin diferitele sale segmente, cum ar fi poliția politică, KGB-ul în speță, în Uniunea Sovietică, puterii legitime și constituționale. Toate republicile unionale au fost bolșevizate prin forță. Toate republicile au fost supuse unei lungi terori ideologice-politicesc. Toate popoarele Marii Uniuni au suportat greutatea aparatului militar. Fela de pîne de pe masa cetățeanului sovietic de azi e sublată de grosimea senilelor de tana. Lupta pentru putere ce se dă azi și acum în URSS exprimă totemal această contrareacție, opoziție, rezistență deja tăfîșă și brutală a acestei suprastructuri a terorii. Virfurile armate, ale poliției politice și Ministerului de Interne — tustrele prezente în efemerul Comitet de Stat pentru Starea Excepțională — au dovedit faptul că nu vor să cedeze ori nici un chip din uriașea lor putere și din privilegiul. Din cîolanul din care au ros decenii, îndelung exercitați și cu o extraordinară expe-

riență în organizarea terorii. Numită „ordine”, „disciplină muncitorească”, „dragoste de țară”, „luptă pentru pace”. Cunoaștem bine tot calciul cu slagăre, URSS a ajuns să fie o economie de lumea a treia cu o înzestrare militară de superputere. Cheftulele anuale dedicate forțelor armate sînt estimate a fi între 14 și 20 la sută din venitul național. Reducerea forțelor armate din ultimii ani, semnarea unor tratate de reducere a armamentelor convenționale, retragerea forțelor sovietice din Europa sau mutarea altora dincolo de Ural a lovit în interesele unei întregi caste ce se vede amenințată. Plus orgoliile, vanitatea acelor cărora nu li se sufla în farfurie. Gorbaciov, după atacarea Mathias Rust — tînrul german care a aterizat cu un avion Cessna în Piața Roșie — a trimis la pensie toți maresalii activi și a desființat acest titlu pe timp de pace. Asemenea afronti adus celor ce se considerau imuabili n-a putut fi trecut cu vederea. De altfel, locul atotputernicului mareșal Sokolov nu a fost ocupat nici de Kulikov, nici de Ahromeev sau Lusev, vechi-maresali cu piepturile pline de decorații, ci de un evasi-necunoscut general: Dmitri Iazov. Promovât de Gorbaciov și sprijinitor al reformelor, a ajuns să se întoarcă împotriva profesorului lesînd de pe scena istoriei ca și ceilalți pușoi, pe usa din dos. Evenimentele din URSS pun pe tapet din nou rolul armatei, poliției și al serviciilor speciale din fostele țări comuniste, mai ales în această perioadă de tranziție. O anume mentalitate de castă nu poate fi schimbată. Locul și rolul complexului militar-industrial vor trebui reevaluate. O întregă industrie va trebui remodelată. Cum? Cu ce fonduri? Sute de mii, milioane — în cazul URSS — de ofițeri, subofițeri și tehnicieni vor tre-

bui să-și reconverteamă pregătirea militară într-una civilă. Nu e atât de simplu, nici ușor de îndeplinit. Mareșalul Jukov l-a sprijinit în două rânduri pe Hrușciov. În 1953 la eliminarea lui Beria, ministrul șef al KGB-ului și în 1957 când l-a susținut în fața rivalilor săi din Comitetul Central. Doar buna funcționare a unui stat de drept constituțional în care conducerea să fie aleasă prin vot direct poate elimina astfel de imixțiuni grave, cu urmări tragice de multe ori în istoria națiunilor lumii. Uriașul potențial militar sovietic vrind-nevrind este pus

în pompă. Citeva milioane de soldați, peste 40 de mii de tancuri, 3.600 de avioane de luptă și 9.000 de rachete sunt puse în balanța noilor negocieri între superputeri.

Chiar dacă doctrina militară Brejnev — care rezerva dreptul Moscovei de a interveni oriunde în apărarea „succesurilor comunismului” — a fost înlocuită de Gorbaciov cu o nouă strategie numită „apărarea activă”, un potențial risc există. Luciditatea omului politic s-a izbit de mandrină complexului militar-industrial. O luptă surdă, fără menajamente, cu rezultatele pe

care le știm. Pericolul nu a trecut. Dar cursul evenimentelor a dovedit că o tratare a securității colective poate avea sorți de izbândă prin efortul conjugal al comunității internaționale. Pregătirea să sancționeze prompt orice uz și abuz al forței și terorii împotriva altor popoare sau a propriului popor. Se pare că intrăm — ar fi bine să fie așa! — într-o nouă etapă a raporturilor interumane. Trăind legați unii de alții oriunde ne-am afla pe acest glob, nu ne putem permite

luxul de a rămâne indiferenți la tot ce se întâmplă în jurul nostru. Faptul că forța ideilor democratice și consecvența brațelor goale au invins tancurile ne dovedește că speranța ar putea învia în fiecare dintre noi. Cizmele pot cădea în picioare trupurile noastre, dar nu pot distruge ceea ce avem în minte sau în suflete. Tot ce se petrece în URSS este un avertisment serios pentru întreaga suflare mondială. Adaptarea României la noile condiții geopolitice și reorientarea întregii strategii externe sunt un deziderat al momen-

tului. Chestiunea basarabeană rămâne deschisă. Alipiarea patriei mămă a teritoriilor dintre Prut și Nistru urmind a depinde de atitudinea Bucureștiului și de flexibilitatea conducerii de la Chișinău, Soarta județelor din Sud, limitrofe Mării Negre și în special a Bucovinei de Nord vor fi negociate de azi înainte la Kiev. În orice caz deciziile vor fi politice și mai puțin dictate din umbră de complexul militar-industrial care ne-a adus atâtea nenorociri.

BEDROS HARASANGIAN

PACTUL MOLOTOV - RIBBENTROP ȘI CONSECINȚELE LUI PENTRU BASARABIA:

Unele considerații privind implicațiile în domeniul drepturilor omului *)

Dr. Dennis Deletant (University of London, School of Slavonic and East European Studies)

Marți 24 iunie 1941, la două zile după ce trupele germane și române trecuseră granița sovietică, Grigore Gafencu, ministru plenipotențiar la Moscova, a fost convocat la Kremlin de Viaceslav Molotov, comisar al poporului pentru afacerile externe. Molotov l-a făcut lui Gafencu o declarație care începea după cum urmează: „România nu are nici un drept să încalce pacea cu URSS. Ea știe că după reglementarea problemei Basarabiei noi nu mai avem alte pretenții. Am afirmat în repetate rânduri, în termeni categorici, că dorim o Românie pașnică și independentă. Dorința noastră, dovedită prin fapte, era de a îmbunătăți relațiile dintre noi.”

Utilizarea de către Molotov a cuvintului „drept” trebuie să fi sunat ca o pervertitură pentru Gafencu, care l-a amintit interlocutorului său recente acțiuni ale Uniunii Sovietice împotriva României: „Prin brutalul ultimatumului de anul trecut, când a cerut nu numai Basarabia, dar și Bucovina și o porțiune a vechii Moldove; prin ulterioarele violări ale teritoriului nostru; prin anexarea unor zone din regiunea Dunării de Jos în chiar momentul în care erau în curs negocierile pentru fixarea unei noi linii de demarcație, URSS a distrus în România orice urmă de sentiment de încredere și siguranță și a izbit temerea justificată că însăși existența statului român este în primejdie. România a căutat deci sprijin în altă parte.”

Ultimatumul din iunie 1940 era consecința unui acord semnat de Molotov însuși în august 1939 cu omologul său german Ribbentrop, despre care Hitler afirma că el „peetului este definitiv” pacea între Reich și Uniunea Sovietică, stabilind „cu precizie și pentru toate timpurile” zonele respective de interes ale celor două puteri. Incurajat de pactul Molotov-Ribbentrop, Uniunea Sovietică a ocupat Țările Baltice, a atacat Finlanda, a dezmembrat Polonia, a abandonat doctrina Ligii Națiunilor, și-a retras sprijinul acordat Antantei Balcanice și a luat România Basarabia, Bucovina de Nord și insulele din Delta Dunării. Aceste acțiuni ale Uniunii Sovietice au contribuit, alături de cele ale lui Hitler, la distrugerea ordinii europene și a principiului statului național așa cum fusese stabilit la Conferința pentru Pace de la Paris din 1919. În același timp, Pactul a introdus în Europa de Est o nouă ordine, care nu se mai subordona deliberării și ratificării internaționale, ci intereselor pe care cei doi parteneri considerau că au dreptul să le pretindă și impună. În ultimă instanță, aceste interese au intrat în conflict și au dus la războiul dintre foștii aliați, dar libertatea de acțiune conștientă de noua ordine a fost ulterior utilizată de către învingător ca o prerogativă unilaterală în Europa de Est. Victimele ale acestui noi ordin au fost drepturile pe care Molotov nu le-a menționat în discuția cu Gafencu în acea zi din iunie 1941 și care, formulate în Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată și proclamată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948, au fost mereu refuzate majorității popoarelor Europei de Est, de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial și pînă la căderea regimului comunist. Relevanța unor dintre aceste drepturi și a respectării lor pentru poziția actuală a Republicii Moldova în comunitatea internațională face subiectul acestei comunicări.

Acordul dintre Churchill și Roosevelt din 14 august 1941 privind Carta Atlantică a reprezentat o reacție la violarea drepturilor omului în timpul celui de-al doilea război mondial. Printre libertățile proclamate de Cartă se număra dreptul la autodeterminare a tuturor popoarelor. Acest principiu a fost afirmat și de Stalin, într-un discurs adresat Sovietului din Moscova pe 6 noiembrie 1942, în care se referea la prevederile coaliției Națiunilor Unite privind „egalitatea tuturor națiunilor și inviolabilitatea teritoriilor lor; eliberarea națiunilor supuse și restabilirea drepturilor lor suverane; dreptul lor de a stabili forma de guvernământ pe care o doresc”. Aceste drepturi erau reafirmate în declarația semnată pe 11 februarie 1945, îndată după Conferința de la Ialta (între Churchill, Roosevelt și Stalin). Prin „Declarația Europei Eliberate” și afirmarea „dreptului tuturor popoarelor de a alege forma de guvernământ în care vor să trăiască, restaurarea drepturilor suverane și a auto-guvernării pentru acele popoare care fuseseră private de ele prin forța de națiunile agresive”. Aceste principii au format baza Cartei Națiunilor Unite, promulgată în 1945 în vederea menținerii păcii, securității și dezvoltării între națiuni a unor relații de prietenie bazate pe respectul principiilor drepturilor egale și autodeterminării.

Cu toate acestea, principiul autodeterminării, cîșcat în picioare prin anexarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, a fost ignorat în acordurile postbelice în Europa de Est,

care au întărit poziția strategică favorabilă pe care Uniunea Sovietică o câștigase prin cucerirea Germaniei. Tratatul de Pace cu România, semnat la 10 februarie 1947, este un exemplu în acest sens. Articolul I prevedea ca granițele dintre România și Uniunea Sovietică să fie stabilite în conformitate cu prevederile acordului sovieto-român din 28 iunie 1940 și cu cele ale acordului sovieto-ceslovac din 29 iunie 1945. Marea Britanie, Uniunea Sovietică și Statele Unite aveau doctrina legată de posesiții, rezultată din cucerirea teritoriilor din timpul războiului, deasupra dreptului de autodeterminare. Stalin s-ar fi putut referi la alegerea pentru Sovietul Suprem care avuaseră loc în Republica Moldova pe 12 ianuarie 1941 ca la o dovadă de autodeterminare, căci se pretindea că 99,5% din populație și-a exprimat sprijinul pentru candidații comunisti, dar nici un observator imparțial nu se putea încrede în acest rezultat. Adevărul este că popoarele Basarabiei, Bucovinei de Nord și ținutului Hertze au fost cedate Uniunii Sovietice fără a fi fost consultați.

Ci de flagrant au fost încălcate drepturile populației din aceste teritorii este clar din modul în care Uniunea Sovietică le-a dobîndit. La scurt timp după miezul nopții, pe 26 iunie 1940, Molotov l-a convocat pe predecesorul lui Gafencu, Davidescu, la Kremlin și l-a prezentat un ultimatum care cerea ca România să cedeze Uniunii Sovietice Basarabia și Bucovina de Nord. Nota sovietică solicita un răspuns din partea guvernului român în 24 de ore. Potrivit unui comunicat oficial emis la Moscova pe 28 iunie, argumentația aceluiași lui Molotov era formulată astfel:

„În 1918 România a profitat de slăbiciunea militară a Rusiei și a prădat Uniunea Sovietică prin forța de o parte a teritoriului ei, și anume Basarabia, distrugînd astfel unitatea seculară a Basarabiei Gocești în special de Ucraina) și a Republicii Sovietice Ucraină. Uniunea Sovietică nu s-a împăcat niciodată cu acest furt prin forța și Basarabiei și ea și-a exprimat adesea în mod deschis părerea în fața întregii lumi.

În acest moment, cînd slăbiciunea militară a Uniunii Sovietice aparține trecutului, iar situația internațională actuală cere soluționarea cea mai gîmbucă cu putință a problemelor nesoluționate care există ca o moștenire a trecutului, în vederea stabilirii bazei unei păci durabile între state, Uniunea Sovietică consideră necesar și oportun, în interesul restabilirii dreptății, să găsească împreună cu România o soluție la problema retrocedării Basarabiei.

Guvernul sovietic declară că problema retrocedării Basarabiei este organic corelată cu problema retrocedării către Uniunea Sovietică a celei părți a Bucovinei în care majoritatea populației este legată de Ucraina. Uniunea Sovietică primește un destin istoric comun, ea și prin asemănări de limbă și structură națională. Acest act este cu atât mai just, cu cît retrocedarea Bucovinei de Nord Uniunii Sovietice poate fi privită ca o compensare, deși insuficientă, a enormei pierderi suferite de Uniunea Sovietică și populația Basarabiei în decursul a 22 de ani de guvernare românească în Basarabia.

Guvernul Sovietic propune guvernului regal al României:

1. Retrocedarea Basarabiei Uniunii Sovietice.
 2. Cedarea către Uniunea Sovietică a părții nordice a Bucovinei, conform celor arătate pe harta anexă.
- Guvernul sovietic speră că guvernul român va accepta această cerere și va permite astfel soluționarea pașnică a vechii dispute între guvernul sovietic și România. Guvernul sovietic așteaptă răspunsul guvernului român în cursul zilei de 27 iunie.”

Protestele lui Davidescu au fost zadarnice. El a început să dicteze textul codat al ultimatumului la telefon Bucureștiului, dar legătura a fost întreruptă pînă la 6 dimineața în ziua de 27 iunie. Guvernul român avea la dispoziție 18 ore pentru a lua o decizie și a o transmite Moscovei. Potrivit lui Davidescu, Molotov îi arătaă limpede că dacă un răspuns afirmativ nu va fi primit pînă la expirarea ultimatumului, Uniunea Sovietică va invada ambele teri-

tori cerute. Regele Carol a convocat o reuniune a Consiliului Coroanei la amiază pentru a discuta răspunsul românesc, în timp ce primul ministru Tătărescu cerea sfatul guvernelor german și italian. În timpul deliberărilor Consiliului s-au primit răspunsuri de la ambele. Ribbentrop, ministrul german de externe, îi îndemna energic pe români să cedeze cererilor sovietice și îndemnul său era reîntărit de omologul său italian. Sentimentul de izolare al românilor era agravat de răspunsurile prudente și evazive ale aliaților lor balcanici, Turcia, Grecia și Iugoslavia. Argumentul decisiv în deliberările Consiliului împotriva rezistenței față de preștinea sovietică era posibilitatea unui atac simultan din partea Ungariei și Bulgariei, cu țelul de a recuceri Transilvania și respectiv Dobrogea; armata română nu putea lupta pe trei fronturi, iar Franța fusese înfrîntă. Consiliul l-a autorizat pe ministrul de externe Gigurtu să telegrafeze lui Davidescu următorul răspuns, trimisat de acesta lui Molotov în seara zilei de 27 iunie:

„Inspirat de o dorință egală cu cea a guvernului sovietic de a rezolva în mod pașnic toate problemele care ar putea tulbura relațiile dintre Uniunea Sovietică și România, guvernul român declară că este pregătit să întreprindă pașii necesari în sensul cel mai larg pentru a ajunge la o înțelegere pașnică privind toate propunerile făcute de guvernul sovietic. În consecință, guvernul român solicită guvernului sovietic să fixeze timpul și locul pentru convorbiri.”

Molotov a desconsiderat total cererea guvernului român și l-a înmînat lui Davidescu o notă care cuprindea planul pentru trecerea Basarabiei și Bucovinei de Nord sub control sovietic:

1. Teritoriile Basarabiei și Bucovinei de Nord vor fi evacuate de trupele române în patru zile, începînd cu 28 iunie ora 14.
2. Trupele sovietice vor ocupa Basarabia și Bucovina de Nord în cursul aceluiași interval.
3. Orașele Cernăuți, Chișinău și Cotlea Albă vor fi ocupate de trupe sovietice pe 28 iunie.
4. Guvernul român va fi răspunzător pentru predarea în bune condiții a căilor ferate, parcului de vagoane, podurilor, depourilor, aeroporturilor, fabricilor, centralelor electrice și instalațiilor telegrafice.
5. O comisie formată din doi reprezentanți ai fiecărui guvern se va întîlni pentru a discuta toate problemele suscitade de evacuarea teritoriilor în discuție.

Comisarul poporului i-ar fi comunicat lui Davidescu nemulțumirea colegilor săi, în special militari, în fața răspunsului guvernului român, care nu pare să evalueze corect situația la graniță. În consecință el a fixat un termen care expira pe 28 iunie la amiază pentru un răspuns din partea guvernului român, după care guvernul sovietic urma să intre în acțiune.

Traducere de ANCA OROVEANU

(vezi nr. 10)

* Comunicare prezentată la conferința „Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia”, organizată la Chișinău între 26-28 iunie 1991

Radu Bonta

CĂTRE O TERAPIE SOCIALĂ GENERALĂ?

De la revoluție încoace, a apărut o serie de analize, studii și chiar cărți, despre psihologia și felul nostru de a fi, al românilor. Nu vreau să repet ceea ce s-a mai spus, dar unele aspecte negative se cer totuși arătate... Este limpede că societatea românească este atomizată; după nenumărate dezamăgiri și experiențe dureroase oamenii s-au închis în ei înșiși, convinși fiind că numai așa vor putea face față tuturor vicisitudinilor. Evoluția evenimentelor interne din 1990 nu a făcut altceva decât să le întărească această convingere. Dacă, în vremea dictaturii și imediat după, se mai nutrea speranța că odată va fi bine și aici, acum tot mai des se aud expresii de genul: „...niciodată nu va fi bine în țara asta...”, „...avea dreptate Brucan...”, „n-are nici un rost să te agiți, oricum nu vei realiza nimic...” sau „stai cuminte-n banca ta și lasă-i pe alții să se agite...”. În special această ultimă expresie caracterizează bine mentalitatea noastră egoistă. Lumea răspunde din ce în ce mai greu la chemări de genul celei din 2 Martie 1991, de la Brașov, pentru comemorarea morții lui LIVIU BABEȘ. O stare generală de apatie și resemnare pare să fi cuprins acest popor... O mare parte a populației s-a lămurit în privința onestității lubiților noștri conducători și totuși oamenii nu les în stradă să protesteze sau să întreprindă ceva, ci preferă să stea în casă, să se uite la televizor și să citească „România liberă” sau alte reviste de opoziție.

Impresia mea este că putem privi situația din țară în felul următor: există un mic număr de oameni care duc o luptă eroică cu Puterea, incomparabil mai bine dotată, și există o mare majoritate care asistă la acest „spectacol”, fără să se implice. Normal ar fi ca populația să se implice și ea, dar oamenii preferă să nu se amestece și „să-l lase pe alții să se agite”. Cred că deocamdată la noi oamenii nu se vor implica într-o acțiune, dacă nu-i privește în mod direct, chiar dacă ei vor și de partea cui este adevărul. Se cunosc nenumărate cazuri în care o persoană a fost bătută pe stradă de către grupuri de huligani, fără ca cineva să-i la apărarea. Doar atunci când propriul lor interes va fi în joc, ei vor lupta, și nici atunci în toate cazurile. De aceea centrul de greutate al luptei pentru democrație și pentru crearea unei autentice societăți civile trebuie mutat în sfera de atenție a omului simplu și neimplicat, adică: salariul, locul de muncă, pînă, laptele ș.a.m.d. El nu mai trebuie să joace rolul unui spectator, ci trebuie să se implice în propriul său „spectacol”. Mai încolo voi dezvolta pe larg această idee.

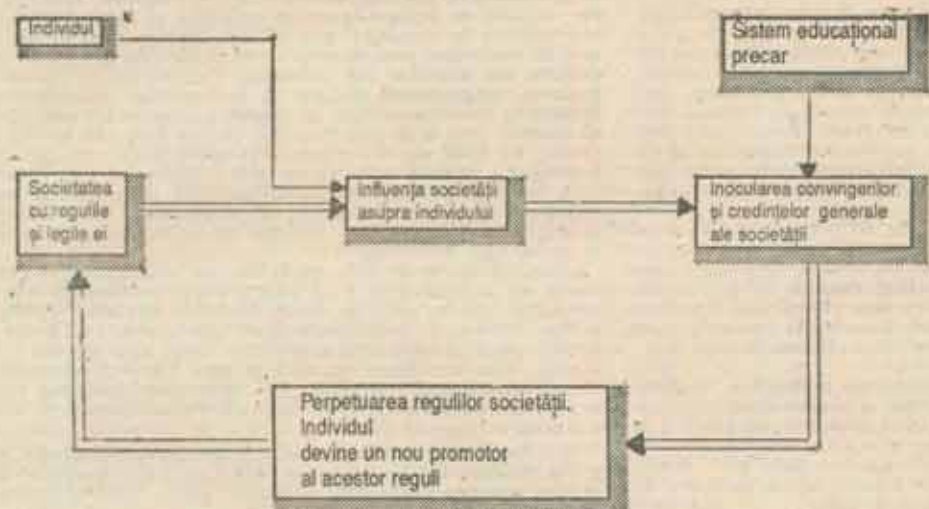
Se mai aud, în general din partea unor intelectuali, și fraze ca acestea: „numai peste vreo 10 ani se vor mai lumina și oamenii la noi...” sau „va trebui să mai crească o nouă generație ca să se schimbe și aici ceva” etc. În spatele unor asemenea afirmații se ascunde fie incapacitatea lor de a înțelege miezul problemei românești, fie, în unele cazuri, și o gravă maladie de care suferă o bună parte a intelectualității românești. Subiectul acesta ar merita să fie tratat separat, deocamdată mă limitez la a spune că prin asemenea afirmații ei își justifică pasivitatea, orgoliul și incapacitatea de a încerca măcar să rezolve o problemă cu care nu s-au mai înfilit.

Cei care au luptat în acest ultim an pentru democrație au încercat în repetate rânduri să mobilizeze și să trezească masele dar s-au lovit de eșecuri constante și aceasta pentru că, psihologic vorbind, nu și-au gândit bine acțiunile. Nu vreau să supăr pe nimeni dar acesta e adevărul. Iată câteva exemple de asemenea încercări... Mitingul și marșul din 15 Noiembrie 1991 de la Brașov s-au desfășurat sub deviza „Cine stă acasă n-are libertate”. Și totuși au fost foarte mulți brașoveni care „au stat acasă” ca simpli spectatori. Ce trebuiau să gîndească la trecerea coloanei pe sub balconul lor? Că ei neparticipind la marș nu sînt liberi și că pentru a fi liberi trebuiau și ei să participe...? Să fim serioși, prin asemenea metode nu se va schimba niciodată starea de spirit în această țară. Oamenii au devenit mult prea individualiști pentru a gândi corect care este sensul unei acțiuni ciclice.

Subsemnatul, împreună cu câțiva prieteni, am comis aceleași greșeli, respectiv, am încercat să organizăm la noi în oraș mai multe acțiuni cu tentă politică, la care însă lumea nu a răspuns decât foarte slab. În țară s-au organizat nenumărate alte mitinguri la care au participat în general aceiași oameni și care după o vreme s-au descurajat, văzînd toropeala în care continuau ceilalți să se complacă. Am sesizat de asemenea că în provincie, acolo unde nu a curs sînge, populația îl privește pe cel care se zbat încercînd să facă ceva ca pe niște „reacționari”, ca pe niște elemente deviate ale societății. Mi-am dat seama că undeva am greșit cu toții, am simțit acest lucru...

Am avut întotdeauna senzația că oamenii nu trebuie chemați sau împinși de fa spate, ci ei trebuie miinați fiecare de o pornire launtrică. Aici e toată cheia problemei... Dacă acea pornire launtrică, acea minie interioară, care uneori se transformă în explozie, ar exista în oameni, ei ar împinge țara asta înainte. Greșeala noastră a celor care am luptat pînă acum, a constat fie în faptul că nu am înțeles acest lucru, fie că n-am știut cum să-l abordăm. Știînd de cîtă atenție s-a bucurat psihologia în vechiul regim, nu e de mirare că n-am reușit pînă acum să dezlegăm problema...

Simplist vorbind, orice societate umană, inclusiv cea românească, poate fi privită ca un sistem cu buclă de reacție, sistem în care individul intră, este modelat după regulile și legile societății, iar apoi el devine un nou promotor al acestor reguli.

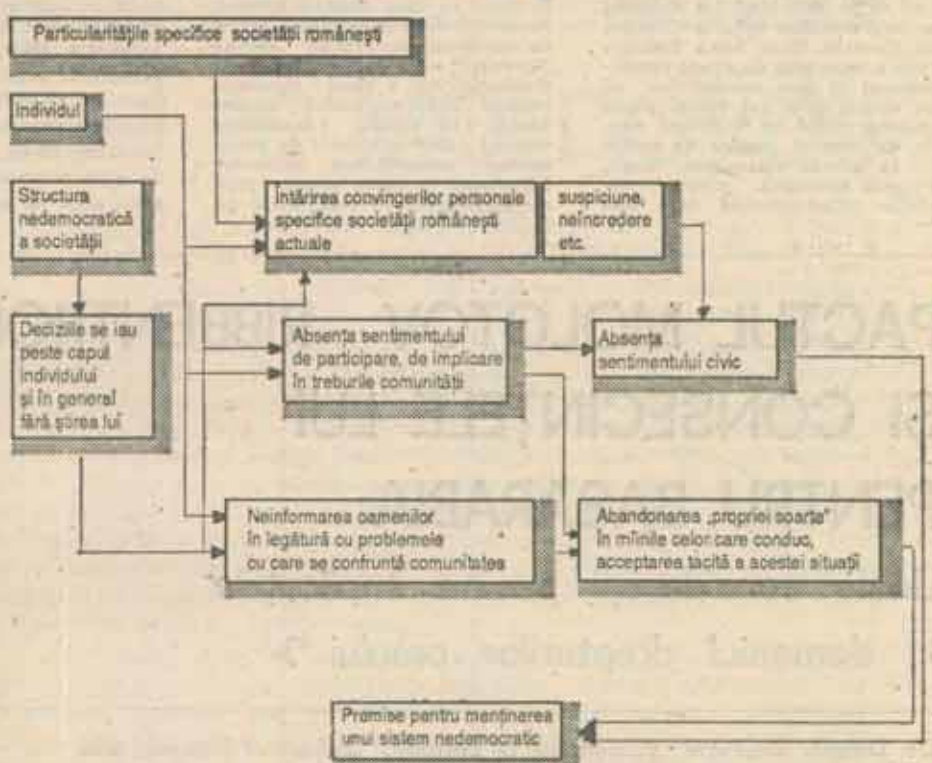

Privind astfel și societatea românească, putem face unele presupuneri... În primul rînd starea de spirit generală se păstrează în absența unor mărimi perturbatoare sau poate fi modificată, controlată sau nu, prin apariția unor perturbații; ea nu ține de particularitățile genetice ale indivizilor, ci se regenerează continuu în ea însăși. Nu cred că există deosebiri genetice mari între un român și un englez: a existat însă, în istoria formării poporului român, un context inițial ce a contribuit la formarea acestei stări de spirit care ulterior s-a transmis. De asemenea nu putem aștepta ca timpul să îndrepte situația din România întrucît, dacă nu se întreprinde nimic, starea de spirit se va păstra, iar situația va rămîne neschimbată.

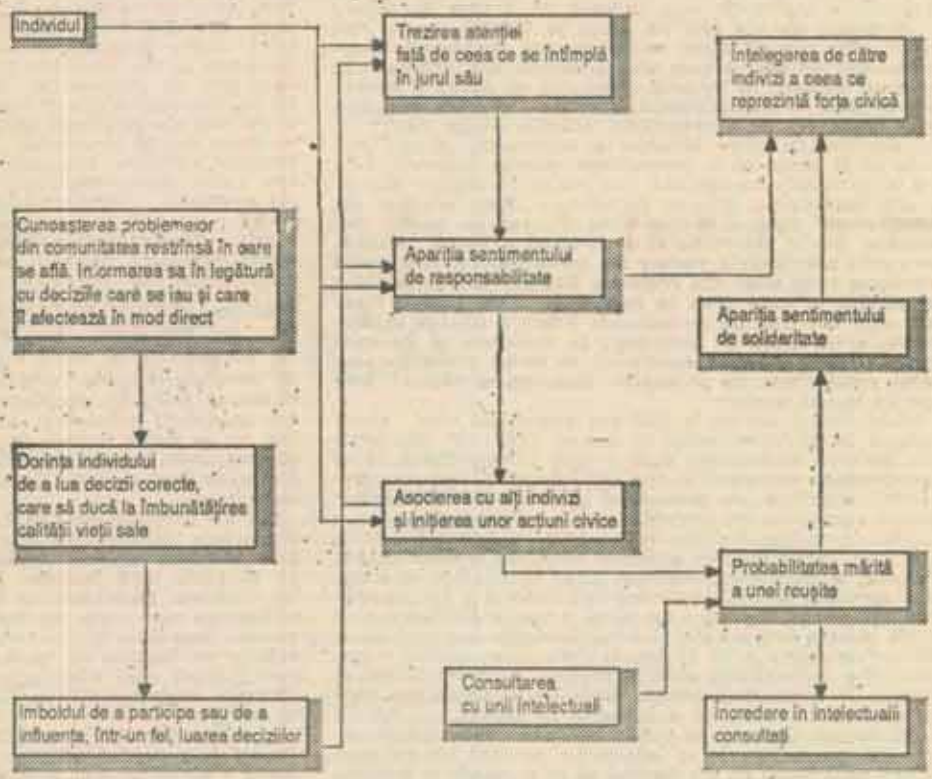
O a doua presupunere pe care o fac este aceea că dacă spiritul societății românești va rămîne în mare acesta, ea nu va răspunde în mod corect la unele măsuri economice luate de către guvernanți, chiar dacă acestea sînt teoretic infailibile. Nu se poate prognoza nici măcar economic, cu un popor resemnat și ținut în ignoranță...

Ca o pledică importantă în realizarea societății civile este foarte des invocată lipsa culturii politice. Dar eu vă întreb cîtă cultură politică au avut la începutul anului '90 locuitorii Săpînței, sau cîtă cultură politică a avut poporul francez în 1789 cînd a făcut Revoluția?... După părerea mea pentru a putea construi o societate civilă puternică, nu e nevoie de nu știu cîtă cultură politică. Dacă privim lucrurile din punct de vedere civic, cred că esența unei societăți civile o constituie DECIZIA sau mai bine spus posibilitatea de participare și chiar participarea RESPONSABILĂ a oamenilor la luarea deciziilor. În regimurile dictatoriale și cu precădere în cele comuniste, deciziile se iau peste capul oamenilor, fără știrea lor, există o castă care decide și gîndește în locul lor. La noi comunismul a prins rădăcini așî de adînc datorită predispoziției poporului nostru către resemnare, către abandonare.

Interacțiunea individ-societate, în cazul nostru, poate fi reprezentată schematic astfel:

Cred că este clar că neparticiparea oamenilor la luarea deciziilor și neinformarea lor în legătură cu problemele comunității nu fac altceva decât să perpetueze o structură socială anacronică. Prin comunitate înțeleg aici o comună, un oraș, un cartier sau o întreprindere. Cum ar trebui însă să funcționeze o societate civilă și cum influențează ea comportamentul și psihologia indivizilor? O nouă schemă ne-ar ajuta să înțelegem mai bine acest lucru...

Dat fiind faptul că ridicarea conștiinței politice a maselor necesită ani îndelungați de eforturi în educație, eforturi care nici nu pot fi bine întreprinse dacă nu se dețin pirghiile puterii sau măcar ale mass-mediei, cred că ar trebui să ne concentrăm acțiunile asupra trezirii dorinței oamenilor de a se implica în viața civică. Pe unii pseudo-intelectuali îi auzi rostind fraze de genul: „...Degeaba încerci să trezești prostimea la viață, pe ei nu-i interesează nimic!”. Trec peste faptul că asemenea idei trădează serioase sărăceni morale și mă limitez doar la a spune că această frază conține un mare neadevăr. Este adevărat că datorită unui complex de cauze, între care și lipsa culturii, mulți oameni simpli au un comportament care ne face să credem că ei n-ar fi interesați de mare lucru. Aceasta este însă o aparență...

Orice ființă umană, sănătoasă din punct de vedere psihic, este interesată de ceva, măcar de satisfacerea nevoilor sale zilnice. Pentru faptul că oamenii simpli nu sînt mai receptivi la tot ce se petrece în jurul lor, purtăm și noi, intelectualii, o vină: Nu putem aștepta de la un muncitor care a fost ținut ani de zile în întineric un interes deosebit față de problemele economice sau politice ale țării, dar există în el un mare interes față de chestiuni care îl afectează în mod direct viața cotidiană. Trebuie să incităm mințile aceluia om, oferindu-i informații legate de propriile sale nevoi, de grijile sale zilnice... Voi înțerca în continuare să arăt cum putem face acest lucru...

În general activitatea unei persoane o putem împărți în două: activitatea la locul de muncă și cea de acasă. Ambele se desfășoară în cadrul unor colectivități, prima alături de colegii de muncă, a doua în familie, dar și alături de vecini; oamenii stau împreună la coadă, la lapte, la carne, la pînă sau joacă împreună o partidă de table. În anii comunismului oamenii li s-a restrîns drastic posibilitatea de a se implica în viața colectivă, fie că era vorba de cartier, fie de întreprindere. Sentimentul de apartenență la o comunitate că la o mare familie, precum și cel de responsabilitate pentru treburile comunității au dispărut, făcînd loc neîncrederii și autoizolării. Aceste sentimente comunitare trebuie trezite din nou...

Putem privi toată țara ca pe o macrocomunitate dar, repet, pe omul simplu problemele acestei macrocomunități îl depășesc și de aceea pentru a trezi din nou responsabilitatea în oameni va trebui să ne concentrăm asupra problemelor de care sînt ei preocupați. Dacă ei au fost și sînt așî de dezinteresați de implicarea în viața colectivă acest lucru s-a datorat unui spirit ancestral general și comunismului care l-a ținut în întineric și ignoranță. Asupra acestei ultime cauze putem noi acționa... Micile comunități trebuie să primească informații despre ele însele, și cu timpul acest lucru va duce la apariția sentimentelor de care vorbeam.

În fiecare comunitate există factori de decizie care iau hotărîri, în general, fără să se consulte cu masa. Aceștia sînt directori, ingineri șefi, primari ș.a.m.d. Imi imaginez în legătură cu ei următorul scenariu: un

grup de 2-3 intelectuali înarmați cu un casetofon, le vor solicita acestora o discuție pe marginea problemelor cu care se confruntă ei la locul de muncă. Cum de munca celor intervievați se leagă multe din hotărârile care influențează direct viața comunității, indubitabil, aceste discuții vor trezi interesul. Evident, discuțiile vor fi înregistrate, apoi dactilografiate, multiplicare și distribuite comunității.

Impactul psihologic va fi multiplu... Cum spuneam, de la bun început aceste „gazete” vor stârni interesul și ei nu va scădea nici ulterior, dacă autorii vor fi buni psihologi, și vor ști să pună degetul pe rană. Fiecare membru al comunității citind o gazetă se va simți, într-un fel, implicat. Probabil că la început, reacția multora va fi de neîncredere, de ironie sau de reținere, dar repet, dacă autorii vor ști cum și ce fel de problemă să abordeze în aceste „interviuri”, neîncrederea, ironia și toate celelalte vor dispărea, iar în locul lor se va instala responsabilitatea. Natura problemelor abordate și mai ales felul în care vor fi ele puse sînt chestiuni foarte delicate de care mă voi ocupa în paginile următoare...

Una este ca o parte sau chiar toți membrii unei comunități să cunoască unele probleme, dar să le discute „neoficial”, pe la colțuri, stăpîniți de o frică inconștientă, și alta ca toată colectivitatea să cunoască problemele și TOȚI să discute PE FAȚĂ, conștientul lor, încet, încet, oamenii vor începe să simtă ce înseamnă forța celor mulți...

Am să dau doar două exemple imaginare... La o fabrică de pline din țară măsurile de igienă sînt atît de neglijate, încît în sacii cu făină s-au găsit cuiburi cu pul de șobolani... Din acea făină se face apoi plinea pentru oamenii... Datorită dezinteresului manifestat de către conducerea întreprinderii, pe lângă măsurile de igienă precară, în procesul de fabricare a plinii există o mulțime de alte defecțiuni, care, uneori, influențează negativ calitatea plinii. O parte dintre oamenii localității cunosc cîteva din aceste lucruri, inclusiv pe cel cu sacii de făină, dar ei le discută rar, doar în cercuri restrînse, și atunci le amintesc doar în trecătoare, încercînd să nu se gîndească prea mult la ele, „ca să nu-și facă sînge rău”. Imaginați-vă însă că, în localitate sau în cartier, se vor distribui aceste gazete care vor arăta clar și fără dubii cum stau lucrurile... Ce ziceți?...
Al doilea exemplu... Într-o întreprindere de tricotație există posibilitatea colaborării cu o firmă occidentală, și cînd conducerea întreprinderii poartă tratative cu reprezentanții firmei străine. Aceștia impun unele condiții care ar avea ca efect salarii foarte mari pentru muncitorii dar și restrîngerea drastică a aparatului birocratic și a atribuțiilor conducerii. Tratatul eșuează și întreprinderea continuă să meargă prost simțînd din plin efectele crizei economice. Muncitorii cunosc parțial aceste probleme, și uneori le mai discută cu glas scăzut între ele, dar pe față nu spun nimic... Din nou, ce-ați zice dacă la ieșirea din schimb ele ar primi cite o gazetă care ar arăta clar și imparțial cum stau lucrurile?...

În aceste exemple orice asemănare cu realitatea este absolut (ne)întîmplătoare... Nu trebuie căutate neapărat subiecte senzaționale, trebuie redat doar adevărul complet și netrunchiat. Chiar dacă subiectele nu vor fi incitante, și se vor referi doar la problemele curente ale comunității, simpla apariție a gazetarilor va trezi un sentiment de apartenență și de implicare, și acesta va fi cel mai mare

cîștig.

Este evident că decizii importante nu iau numai directorii, inginerii șefi, primarii ș.a.m.d., ci și prefecții de județe, subprefecții, directorii generali, ca să nu mai vorbim de miniștrii, de secretarii de stat... etc. Dar amintiri-vă de prim-secretarii județeni... Nu erau aceștia intangibili și inaccesibili pentru omul simplu? În umilțina și resemnarea sa, ar fi avut el curajul să se revolte pentru niște greșeli comise de aceștia și să le ceară socoteală?... E o distanță prea mare între un prefect și un muncitor pentru ca acesta din urmă să încerce să o treacă... Cu șefii pe care muncitorii îi văd zilnic și care trăiesc în mijlocul lor e altceva... Acesta este și motivul pentru care presa independentă nu poate face față tuturor cerințelor; ea poate să se ocupe de virtui sau de mijlocul sistemului și, sporadic, și de baza sa, dar în nici un caz nu poate schimba starea de spirit generală așa cum am sugerat anterior. E adevărat că în zile precum „România liberă” apar mereu articole de „jos”, despre directorul X sau Y, care a comis tot felul de ilegalități și de abuzuri, pînă la urmă în detrimentul muncitorilor. Și totuși, citindu-le, muncitorii nu se revoltă... De ce?... Pentru că așa cum spuneam la început totul seamănă cu un show dat de „România liberă” și de respectivii directori, la care muncitorii asistă doar... „Nu te băga, stai cuminte-n banca ta!”

De la Revoluție, au existat, probabil, mil de cazuri în care oameni batjocorîți și înșelați au vizitat redacțiile ziarelor independente, povestind ce li s-a înfîșat și cerînd dreptate. Nu ar fi normal și bine însă ca ei să-și rezolve singuri problemele, sprijinindu-se pe solidaritatea celor din jur? E ceva infantil în comportamentul omului simplu; gîndiți-vă la copilul lovit de un tovarăș de joacă și care va merge să se plîngă părinților...

Oamenii trebuie să învețe să-și ceară singuri drepturile, și tocmai acesta trebuie să fie scopul final al acțiunii. Una este ca oamenii să citească despre întreprinderea sau despre cartierul lor în „România liberă”, și alta este ca ei să aibă propria lor gazetă. O comunitate care va citi, va gîndi și va discuta despre ea însăși! Gîndiți-vă...

Apariția acestor gazete va stîrni, cum e și firesc, comentarii și discuții aprinse, și probabil că lumea va fi tentată să ceară lămuriri suplimentare de la autori. Nici un moment ei nu trebuie să uite că scopul acestui proiect este acela de a-i învăța pe oameni să judece și să se conducă singuri, și de aceea vor trebui să fie foarte atenți la atitudinea lor. Ei nu trebuie să profite de această situație pentru a-și expune concepțiile „politice”, încercînd să-i „lămurească” pe oameni. Nu vor altceva decît să și-i îndepărteze, datorită suspiciunii și neîncrederii care guvernează la ora actuală relațiile dintre indivizi.

Tot datorită suspiciunii și neîncrederii, în gazete vor trebui evitate complet luările de poziție sau comentariile de opinie. Faptul că în presa independentă apar atît de multe articole de opinie dovedește că nu se înțelege încă valoarea și efectul informației pure. Informația reală, clară, obiectivă și netrunchiată lasă minții umane responsabilitatea de a o cîntări și a o judeca, ajutînd-o totodată și la disocierea diferitelor nuanțe pe care ea le cuprinde. Este inadmisibil că un număr atît de mic de gazetari înțeleg acest lucru, și ei se conformează... Așadar gazetele vor trebui să conțină discuțiile complete, netrunchiate și nimic altceva.

Ion Vianu

ÎNSEMNĂRI DESPRE FAMILIA MEA

A apărut, de curînd, volumul 14 al Operei lui Tudor Vianu, conținînd corespondența adnotată și comentată de Viad Alexandru.

Documentele aduc date despre viața tatălui dar și despre originile familiei noastre. Orice informație pune însă și noi întrebări. M-am gîndit să comentez în cîteva pagini ceea ce știu despre familia mea paternă. În marginea acestei mărturii vor încăpea, nădăjduiesc, și cîteva învățăminte.

Bunicul meu s-a născut la București în anul 1856. Numele lui era Adolf Weinberg (nu trebuie confundat cu un alt personaj, omonim, care a jucat un rol important în comunitatea evreiască din România, așa cum o atestă Enciclopedia Judeicului). Familia lui era originară din Pitești. Facea parte din micul grup de evrei pămînteni, adică din acele familii care se găseau în țările românești înainte de marile migrații evreiești ce s-au succedat în tot cursul secolului al nouăsprezecelea și au făcut din comunitatea mozaică românească a treia, numeric, după Rusia și Polonia, din Europa.

În 1877, tînărul Adolf, student în medicină la facultatea recent înființată de Carol I, s-a înrolat ca sanitar voluntar și a participat la războiul de independență.

Din această pricină, cîțiva ani mai tîrziu, odată cu modificarea art. 7 din Constituție, Adolf Weinberg a primit cetățenia română. Ea era conferită, o amintesc aici, numai acelor evrei care luptaseră în război, în timp ce conaționali lor au trebuit să aștepte pînă în 1921, ceea ce justifică afirmația făcută deseori că România a fost țara cea mai antisemită din Europa, bineînțeles cu excepția Rusiei - pămîntul clasic al pogromurilor.

Atunci și-a schimbat bunicul meu și numele - din Adolf Weinberg în Alexandru Vianu. Dovedea o foarte corectă înțelegere a limbii: numele Vianu există la români. Prin 1962 am cunoscut la Boldești, în județul Prahova, un muncitor pe nume Ion Vianu (mi-a spus că se numea așa pentru că bunicul lui fusese „pîndar în via, la un

popă”). În acel an Al. Vianu s-a căsătorit cu o domnișoară Roza Leibovici din Iași, fiica unui bancher. Familia acestora venea din ghetoul polonez. Roza a devenit Florica. Împreună au avut cinci copii: pe Constanța, Victoria și Cornelia, iar la urmă doi băieți - pe Tudor și Alexandru.

Pe la sfîrșitul anilor 1880 Alexandru și Florica și cele două fete mai mari, deja născute, s-au botezat. Faptul a stîrnit animozitate în cercurile mozaice, așa cum o atestă anumite atacuri din „Curierul evreiesc”. Dar chiar și familia, frații și surorile lui Alexandru, au receptat creștinarea ca pe un șoc și o anumită răceală, dacă nu chiar o ruptură, a urmat și s-a instalat în mod durabil. Zarurile fuseseră aruncate. Cînd s-a născut tatăl meu, Tudor, la sfîrșitul lui 1897, ca fiu al medicului primar al județului Vlașca, Vieni, erau o familie burgheză obișnuită a provinciei românești.

În a doua jumătate a secolului trecut, evreii europeni se găseau în fața unei alternative pentru a ieși din paradoxul tragic al existenței acestui popor. Era asimilarea sau ortodoxia mozaică, adică voința de a persista în condiția eterogenă a exilului. O perspectivă măreață - aceea de-a rămîne în interiorul unei legi care se institua ca Legea prin excelență și asta în pofida unor persecuții teribile și a unor primejdii mereu înnoite! Ce-i putea face pe evrei să persevereze în acest fel? Nu altceva decît vechea doctrină după care înțelepciunea divină însăși, shekina, se găsește în exil atunci cînd se întreprinde în realitatea materială a lumii noastre. Într-o viziune metafizică de care nu sînt capabile multe popoare, evreii se constituiau ca trup din trupul exilului, veșnic străini într-o lume care prin chiar actul Creației fusese înstrăinată de esența Creatorului. Soarta poporului evreiesc, aici pe pămînt, se înfățișa ca un fel de proiecție a devenirii Universului.

O atare alegere care presupunea, după cum vedem, o alta, de natură metafizică, nu putea fi, fie și numai prin radicalitatea ei, singura moralmente acceptabilă. Încă

din veacul al optzecelea un gînditor iluminist și prieten al iluministilor, Moses Mendelsohn, îndemna pe evrei să se modernizeze, să intre în circuitul unei lumi care, părăsind superstițiile și prejudecățile, nădejdula să pășească într-o eră a rațiunii. Cînd Enciclopedia lui Diderot și d'Alembert ești surprins de tonul ei deseori „antisemit”, îndreptat de fapt împotriva a ceea ce reprezenta pentru enciclopediști un summum al înșelăciunii teocratice și al tradiționalismului mărginit.

„Fiii lui Mendelsohn” au trecut, mai apoi, cu bine examenul modernității. Liberalismul european postnapoleonian părea să recepteze aportul evreiesc. Nu e de mirare că doctrina socială dominantă a evreilor secolului nouăsprezece a fost asimilaționismul, adică acea teorie care propovăduia absorbția treptată a evreilor în civilizația și cultura modernă.

Nu mai mult mai tîrziu, la pragul dintre veacul trecut și al nostru, au devenit conștiente capetele gînditoare ale evreilor de limitele soluției asimilaționiste. Antisemitismul rusesc, de esență asiatică, dar și cel german, austriac, francez arătau că mari convulsii urmau, cărora evreii aveau să le pregătească un tribut. Ființa umană este astfel constituită încît își întemeiază mai mult agresivitatea decît iubirea din perceperea diferenței; aceasta este motivul psihologic adînc al eșuării asimilaționismului - finalmente în Holocaust.

Sionismul este un răspuns anticipat la eșecul asimilaționismului. Întemeietorul lui, Theodor Herzl, credea și el că asimilarea era, ideal, soluția cea mai bună pentru evrei. Dar limitele, de fapt înguste, ale acestei soluții l-au făcut să caute o altă cale; aceea de-a găsi pentru evrei o țară.

Bunicul meu făcea parte dintr-o generație care precedea soluția sionistă. Foarte tînăr, student la București, fusese printre întemeietorii unei asociații numite „Asimilațiunea” care își propunea să militeze în sensul indicat de numele ei. Nu este greu să bănuiești o asemenea mișcare de oportunist, dar o astfel de presupunere este superficială. Ei erau idealisti în sensul bun al cuvîntului. A deveni român în 1870-1880 însemna a asuma viitorul unei țări pentru moment mică și provincială, însemna a paria pe o dezvoltare care putea să vină, după cum putea să înțirzie indefinit. A renunța la cosmopolitismul și internaționalismul evreiesc nu era neapărat o bună „afacere”. Cel care alegea o făcea dintr-o adevărată pornire patriotică și românească.

Acestea sînt faptele.

Să vedem acum miturile.

În familia noastră există o tradiție care spune că ea se găsea în Țările Românești din secolul al șaptesprezecelea. Strămoșii lor plecaseră din Țările Baltice, probabil din Letonia, pentru că, la origine tătari de lîmne și creștini, trecuseră la iudaism.

Persecuțat pentru apostazie, trebuiseră să se exileze; coborîseră spre sud, către imperiul otoman, mai tolerant, și se oprișeră în Țara Românească unde își aleseră reședința.

Așa sună tradiția, cum mi-a fost transmisă de tatăl meu, în lipsa unor documente. Cum poate fi deosebită ea de o pură fantasmă? Freud, el însuși evreu, a susținut în ultima lui carte, „Moise și monoteismul”, că Moise, profetul cel mai mare al evreilor, era de fapt egiptean. Argumentul este, fără îndoială, slab documentat, dar problema psihologică rămîne reală: de ce nevoia de-a nega originea părintelui-întemeietor la un popor care își apără cu atîta strășnicie identitatea? Nimeni nu poate da un răspuns univoc. Dar am putea raționa în modul acesta: dacă Moise a fost egiptean și a devenit evreu - cu atît mai mult învățătura lui, vehiculată timp de milenii de poporul ales, are o semnificație universală. E în această atitudine o secretă voință de putere.

Grație istoricului V. Eskenasy am aflat cîte ceva despre „erezia iudaizantă”. În imperiul rusesc s-au produs la sfîrșitul secolului XV și începutul celui următor conversiuni secrete la iudaism ale unor creștini. Ele au atîns chiar pe unii miniștri ai lui Ivan al III-lea al Moscovei și pe Elena, fiica lui Ștefan cel Mare, măritată cu un țaravici mort în mod prematur. Dar iudaizantii au fost demascați și executați. Motivația lor nu pare să fi fost perfect înțeleasă de istorici. Ce putea îndemna pe un creștin să se despartă de credința sa pentru a intra în religia cea mai hilită, mai primejdioasă? Un anumit fundamentalism, poate, în veacul care pregătea Reforma, o căutare a izvoarelor, a originilor dar și, în mod mai pragmatic, un contact cu lumea evreiască a Renașterii, deja internațională, cu multe legături, cu puteri

economice mari... Sînt speculații, căci temelii clare ale iudaizantilor lipsește. Fapt e că după decapitarea sectei ea duce totuși o existență larvară. În secolul șaptesprezece, o spune Iorga (citată tot de Eskenasy), existau în Moldova iudaizanti — ceea ce mărturisește răspîndirea ereziei în țările noastre.

Miturile, naționale sau familiale, sînt cîteodată sprijinite de documente. În cazul de față ei pare să indice, ceea ce știm, că sîntem aici de mult.

Tatăl meu, Tudor Vianu, s-a născut așadar într-o familie creștină și a fost botezat înainte să împlinească un an. Fără „coșmarul istoriei” nimic nu ar fi trebuit să-l amintească de originile lui evreiești. Dar istoria e rareori lipsită de surprize... Cînd au început legăturile antisemite, mai întîi sub Carol al II-lea, apoi în scurta perioadă de dominare legionară, a avut de suferit. Promovarea lui ca profesor a fost întîrziată. Adversarii, invidioși de tot felul, nu ezitau să folosească argumentul rasial. I-a lipsit foarte puțin, în toamna lui 1940, să fie eliminat din Universitate și, dacă lucrul nu s-a petrecut, este pentru că secretarul general al Ministerului Instrucției îi fusese student și a intervenit personal.

A suferi pentru o cauză care nu e a ta este prototipul situației false. Ea nu poate decât să stîrnească amărăciune. Tudor Vianu era afectiv român și acțiunea lui în mediul românesc nu a făcut decât să confirme țaria sentimentului lui. Desigur, au existat îndrumători culturali care au fost evrei. Tatăl meu însă, născut român, nu ar fi putut să se simtă ca ei. Această imposibilitate, după cite mi se pare, constituie cazul lui particular.

J.P. Sartre a spus că este evreu cel care e desemnat ca atare de către ceilalți. El asistase la drama prietenului său Raymond Aron care avusese de suferit în perioada discriminărilor rasiale, deși apartenența lui evreiască nu avea însemnătate pentru el. El era, după Sartre, obiectiv fixat în condiția de evreu atunci cînd, subiectiv, acest lucru era pentru el nedefinit și involuat.

După cite am remarcat, definiția lui Sartre nu e singura posibilă. Un prieten evreu întrebă de mine odată ce e un evreu mi-a răspuns: „Evreu este acela pe care îl știm noi”. Există și alte caracterizări, mai „legaliste” (de pildă aceea curent admisă în statul Israel: este evreu un ins de religie mozaică sau unul născut din mamă evreică), dar punctul de vedere al prietenului meu e interesant, pentru că e diametral opus celui al lui Sartre. Totuși, Sartre și preopinientul meu au ceva comun: și unul și altul cred că nu individului în cauză îi revine să declare apartenența lui, ci altora care, spre binele sau răul lui, decid ce e.

Cît de ușor ar fi dacă, întemeiați pe singur dreptul subiectivității, am putea încheia discuția aici!

Voi evoca o amintire din ultimul an de viață al tatălui meu, 1964.

Deși avusese în 1960 un avertisment cardiac foarte sever, continua să fumeze mult. Era în asta un fel de refuz al vieții. Era amar și absolut dezamăgit — o atitudine confirmată de mulți care l-au cunoscut. Răbdarea, armonia și echilibrul intelectual pe care le preconiza și pentru care dădea exemplu păreau că au o limită. Jocul ambiguu în care intrase din dorința de-a sluji cultura și, prin ea, pe români devenise un exercițiu de echilibru excedent. Într-o seară, rămînînd cu el (ceilalți se duceseră să se culce), mi-a spus:

„Două lucruri mă urmăresc în ultima vreme: înălțimea morală și intelectuală a poporului evreu și figura sublimă a lui Cristos”. Și a continuat vorbind mai ales de Isus și accentuînd, mi s-a părut, umanitatea lui.

Cît de rău îmi pare că nu l-am pus, atunci, mai multe întrebări, că nu am căutat să înțeleg mai bine articulația gândirii lui!

Poate că ceea ce voia să spună tatăl meu în acea seară era foarte aproape de învățătura lui Cristos: „Să nu socotiți că am venit să stric legea sau proorocii: nu am venit să stric, ci să plinesc” (Matei 5,17).

Omul care se pregătea să treacă la cele veșnice se socotea cu viața și îmi încredința, în taină (așa cum făcuse toată viața rugîndu-se în cea mai mare singurătate), ultima credință.

Din ce e făcut portretul moral al unui om în clipa în care se fixează dincolo de vremealnicie? Trebuie deosebite trei imagini care se suprapun dar nu se confundă niciodată. Mai întîi cum e el văzut de ceilalți? Ce proiecție publică îl desemnează? Cum e receptată personalitatea lui, încercînd să se țină seama de caracterul uneiori-contradictoriu al acestei diversități? În al doilea rînd: cum vrea individul să se definească față de semenii lui, față de contemporanii lui? Și aici pot exista atitudini contradictorii, ambiguități, paradoxuri, dar experiența arată că destul de devreme în cursul vieții, de cele mai multe ori în adolescență, se formează un anumit „ideal al euului”, care va influența definitiv nu numai imaginea de sine, ci și felul în care e receptată de ceilalți. În al treilea rînd, care e imaginea profundă, îngropată pe care insul o poartă despre el însuși? Acest printru de arhivă secretă este ignorat adesea chiar de către posesor și nu se reveală — lui, rareori celorlalți și numai unor aleși — decît în situații-limită, de pildă în preajma morții.

În cazul tatălui meu pot fi ilustrate toate aceste trei ipostaze ale portretului. De către ceilalți: notorietatea lui publică, imaginea pe care o aveau despre el mille de studenți, nenumărații cititori ai operelor lui, pătrunderea lui în masa intelectuală a națiunii, modul cum era — și este încă — citit și înțeles de la învățătorii și profesorii de țară și pînă în lumea universitară, toate acestea au făcut și fac din el un român, unul din cei care au contribuit la formarea unei conștiințe naționale mai înalte și mai rafinate decît a multor alți tovarăși de generație. Dar a existat și un alt tip de receptare: el ca străin; dacă ne referim la ordinea de stat care l-a persecutat, de altminteri foarte temporar, sau la colegii invidioși care sperau, desemnîndu-l ca evreu, să-l diminueze sau să-l distrugă, avem într-adevăr în față imaginea unui evreu făcut de alții (în sensul sartrian). În sfîrșit, dacă ne referim la acea protecție adîncă, prevestitoare de moarte în care o identitate iudaică — dar în același timp și profund creștină — se vădea, împăcînd și armonizînd contradicția într-un suprem efort al individuației, ne găsim în față triplul-culcul complet. Ecce homo.

Karl Jaspers spune că individul uman este o entitate infinită. El vrea să înțeleagă prin asta că omul se sustrage, prin însăși esența lui, unei definiții. Portretul nu poate fi redus la o schemă. Numai adăugînd noi și noi pete de umbră și de lumină, nuanțări cît mai bogate, avem o șansă să aproximăm realitatea vie. Un asemenea exercițiu poate fi inutil cînd ne referim la un individ șters, nesemnificativ; dar capătă o valoare de necontestat atunci cînd servește să evoce un om de excepție.

Generația bunicului meu a fost una care nu descoperise sionismul și trăia — cu năvitate și speranță (ce bine se potrivesc aceste două cuvinte!) — iluzia unei armonii posibile într-o lume, dacă nu tolerantă, cel puțin în evoluție.

Generația tatălui meu a fost cea a nazismului, a ororii unei lumi ce s-a cufundat în excludere și a culminat în masacrul.

Dar generația mea?

O numesc generația post-Auschwitz.

Cînd, adolescent, am devenit conștient de originile evreiești ale familiei mele paterne, mi-am spus mai întîi: „...dar eu sînt român. Această poveste a originilor mele e doar o simplă curiozitate”. Însă, în săptămînile și lunile următoare, mi-am dat seama că epoca nu-mi mai îngăduia să gîndesc așa. Holocaustul avusese loc și nu mă puteam despărți de întrebarea: ce ai fi devenit tu dacă bunicul tău nu s-ar fi botezat?

E o întrebare ce ar putea fi atribuită unei conștiințe care se chinuiește în van; timpul nu e reversibil! Însă nu putem să nu înțelegem seama de faptul că unul din izvoarele cele mai impetuoase ale moralei noastre practice este tocmai aceasta: cum ar trebui eu să mă port dacă lucrurile s-ar fi petrecut altcumva decît s-au petrecut în realitate? Așa am ajuns eu să înțeleg că, în ciuda apartenenței mele incontestabile la un singur popor, cel român, un imperativ de solidaritate mă lega de cel care constituia o parte a ascendenței mele.

Această trăire juvenilă a fost hotărîtoare

pentru destinul meu. Ea mi-a impus să fiu alături de cei slabi, năpăstuți, persecutați, chiar dacă eu nu mă număram printre ei, în circumstanțe care s-au repetat în tot cursul existenței mele.

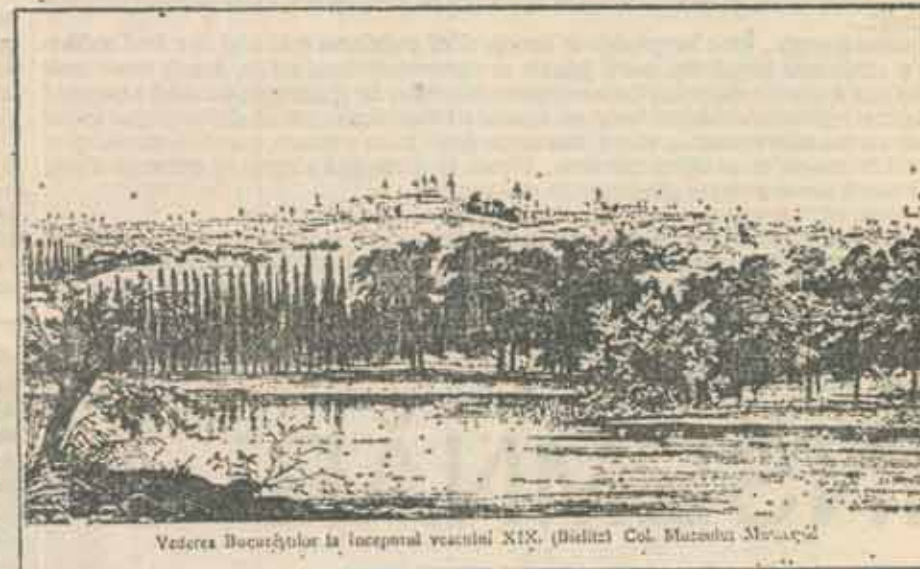
Mă aflam acum cîțiva ani în fața porticului catedralei din Berna și priveam scena Judecării din Urmă: mulțimile de păcătoși, despuiați, așa cum veniseră pe lume, minăți de o ceată de diavoli spre chinurile veșnice. Aceste suflete care își regăseau trupul numai ca pe un suport al unei suferințe nelinchipute — fără nici o speranță — m-au făcut, deodată, să încerc revolta. Îmi aminteam prea bine de fotografiile victimelor lagărelor de concentrație; aceiași oameni goi, scheletici, de toate vîrstele, bărbați, femei, minăți către masacrul în virtutea unei justiții al cărei cod fusese întocmit de către călău.

Nu, după Auschwitz o asemenea reprezentare a veșniciei și a dreptății nu mai

zime actul uciderii lui Dumnezeu-Omul și care devine actul asasinării a tot ce e spontan, original și liber în ființa umană, ceea ce este în nucleul ei o proiecție a Sofiei divine, o picătură din splendoarea Creației. Și printr-o răsturnare infamă deicidul este atribuit unei singure comunități și religii! Un astfel de demers al gîndirii a fost întotdeauna revoltător, dar în veacul camerelor de gazare și al execuțiilor de masă el coboară în întunecimile unui păcat de moarte. În lumea occidentală și mai cu seamă în cea protestantă — cu conștiința ei riguroasă și culpabilă — aceste lucruri au fost dezbătute, dar trebuie să spunem cu neînmormit regret că ele sînt lipsite aproape cu totul în ortodoxie și conștiința românească.

Și cită nevoie are România noastră, afit de agresată, afit de asuprită, de o radicalitate autocritică!

În contextul pe care l-am pomenit aici, românii au fost uciși întru Cristos în ultimii

Vederea Bucureștilor la începutul veacului XIX. (Biblioteca Col. Matuzescu, București)

era posibilă. Teologia medievală a infernului a pregătit masacrele secolului nostru, pentru că le-a făcut de conceput (așa cum Inchiziția a pregătit cenzura ideologică a nazismului și a comunismului). Ceea ce s-a întîmplat de șizeci de ani încoace, nazismul, comunismul au compromis pentru totdeauna persecuțiile de masă și exercitarea nelimitată a puterii ca mijloc pentru a atinge orice scop.

Unul din argumentele antisemite care mă revoltă cel mai mult este că „evreii l-au ucis pe Cristos”. Procesul lui Isus, executarea lui prin pedeapsa infamantă a crucii trezesc în inima creștinilor o durere mereu înnoită care este, de fapt, chiar temelii credinței lor. Despre Patimi putem să nu vorbim și să le trăim în memoria și carnea noastră în tăcere. Dar dacă ne hotărîm să cuvîntăm despre ele, trebuie să le și înțelegem. Și a înțelege înseamnă, înainte de toate, a despărți întregul în părți.

Isus este în primul rînd victima unui terorism exercitat de ideologii conservatori, de apărătorii crispai ai dogmei — împotriva celui care concepe credința ca pe o Viață vie, înscrisă în devenirea celui credincios. Tot efortul cărturarilor și fariseilor constă în a demonstra că Isus a blestemat, că s-a abătut în mod grav de la legea scrisă.

Recunoscut vinovat de ludei, Isus este apoi dat pe mîna romanilor. Pentru El, cîerul evreiesc este un adversar ideologic, dar, totuși, un interlocutor: asupritorul roman însă nu merită nici un răspuns: în fața lui Pilat, tace. Nici un fel de relație nu e cu puțință față de ocupant, față de cel care își impune, cu brutalitate și aroganță, forța.

Răstignit, Isus este supus unei pedepse reputate, infamante, compromițătoare, pe care numai misterul Mîntuirii o transformă în contrariul ei.

Cum poți pune în spînarea unui singur popor și unei singure religii răspunderea uciderii lui Cristos? El este ucis în fiecare zi: de ideologii uscați sau agresivi, de prelații conformiști sau în cîrdăgie cu puterea, de polițiștii în slujba terorismului de stat, de torționarii sadici sau funcționarii călăi. Veacul nostru, printr-o convergență deloc întîmplătoare, a ridicat la o putere nemaîntîlnită și opresiunea ideologică și crima de stat; de aceea se poate afirma cu hotărîre că este cel în decursul căruia a fost repetat cu mai multă și deliberată cru-

cincizeci de ani mai mult și mai grav decît oricînd în decursul istoriei lor. Au fost, desigur, supuși unei tentative de exterminare și fizică și morală în anii comunismului. Nu numai că libertatea și gîndirea au fost quitate sau înjunghiate, că filii lor cel mai curaj au fost eliminați sau, în cel mai bun caz, izgoniți; dar împotriva lor, a românilor, s-a exercitat o acțiune de măcinare sistematică și prelungită a oricărei rezistențe față de opresiune. Pare aproape o minune faptul că, în momentul în care tirania a suferit o implozie, a putut avea loc o autentică reacție populară — mai mult decît o răscoală, mai puțin decît o revoluție — și că s-au găsit mai apoi oameni (dintre care cei mai mulți nu cunoșcuseră niciodată dreptul de a se exprima în libertate) care să alcătuiască o opoziție coerentă, capabilă într-o zi să ia în mîna destinele țării. Da, această „minune” a avut loc; va fi oare radiația ei îndeajuns de puternică pentru a provoca acea schimbare de sens în istoria noastră fără de care ne vom găsi în curînd în rîndul popoarelor fără noroc? Căci să nu ne înșelăm: în România de azi există o opinie publică, dar nu ea atîrnă cu adevărat greu. Opera comunismului, urmărită cu consecvență timp de decenii, a fost aceea de-a crea o situație ireversibilă a conștiinței populare, de-a se asigura pe veci împotriva unei adevărate reacții, de a crea un „om nou” ale cărui mecanisme de apărare să fie definitiv și iremediabil scoase din uz. Și acest lucru poate a și reușit — dar poate că nu. Românii sînt, istoricește, într-o situație-limită: vor reuși să se salveze și să redevină liberi sau vor continua căderea în adîncurile istoriei. Numai autocritica radicală, o privire întoarsă asupra trecutului — recent dar și mai îndepărtat — va putea să-l scoată din împasul în care se află ei azi.

Putem să ne întrebăm: cum am ajuns aici? Cum am atins acest punct de înmărînire extremă a conștiinței sociale care face că societatea consimte să fie și azi dirijată de foștii ei împilatori, că drumul spre mai bine este afit de plin de obstacole și afit de lent? Cred că la aceste întrebări se poate răspunde cel mai bine dacă socotim că nenorocirea noastră nu începe cu comunismul, că acesta a avut efectul pe care l-a avut venind pe un teren slăbit. Românul a fost supus încă de multă vreme în istorie unui tratament umilitor, a

devenit sclavul și unealta unor puteri care l-au depășit și l-au împins spre acel „fatalism” în care unii cugetători au făcut greșea să întrevadă o virtute, o trăsătură laudabilă. Nu este aici locul să detaliez istoria acestei tragedii și nici să schițăm căile prin care s-ar putea ajunge la vindicarea de această boală a sufletului național. De ajuns să spunem că împrejurările prezente, cu tot caracterul lor impregnat de echivoc, sugerează totuși o zăre de speranță... Dar să revenim la obiectul mai imediat al preocupării noastre: România a fost lovită în plin de comunism după război și de acea teribilă rîngere travestită rapid în victorie prin schimbarea direcției armelor în chiar ultimul moment al marii Conflagrații. A ieșit din acest război umilită și înfrîntă, ocupată, cu pumnul în gură. Dar a uitat ce s-a întîmplat înainte de această umilință. A uitat că a avut o serie de guverne nevoițice care au consimțit la împărțirea țării, refuzînd să se bată; apoi a avut un regim care a perpetuat grave masacre împotriva populației evreiești: „trenurile morții”, scenele de groază de la abatorul din București cu cadavre agățate în cîrțile parafagilor, lagărele de concentrare din Transnistria. Desigur că aceste lucruri trebuie amintite din respect pentru istorie și din dorința - de care depinde în ultimă instanță o anumită mîndrie - ca generațiile ce vin să nu se implice într-un fel de vis al uitării; dar mai e un temel pentru care nu trebuie să uităm: acela de a înțelege ce ni se întîmplă să suferim azi și posibilitatea de a leși din această suferință, întemeiată pe nădejdea ne-uitării. Dar nu această amintire necesară se produce; nu, dimpotrivă: conștiința națională elimină cu totul memoria acelei perioade istorice sinistre care începe cu împărțirea țării și sfîrșește cu masacrul consimțit și inițiat al evreilor. În Occident apar - și sînt combătute ca exemple de oroare și de imoralitate - teoriile „negaționiste” care tăgăduiesc evidența cea mai neagră: lagărele de concentrare și holocaustul cărora i-a căzut victimă populația evreiască din întreaga Europă. Dar la noi există un fel de negaționism bon-enfant perpetuu și netulburat. Cine, în afara cîtorva evrei bătrîni (o specie din ce în ce mai rară în România de azi) își mai aduce aminte ce s-a întîmplat atunci? Dimpotrivă, circula mitul că evreii din România au fost cruțați.

Pornește această versiune de la faptul că, într-adevăr, prin 1943, cînd soarta armelor s-a schimbat și a devenit evident că Germania va pierde războiul, mareșalului Antonescu a sîstat exterminarea și evreii au devenit obiectul unui comerț foarte fructuos - plecarea în Palestina fiind plătită foarte bine de fiecare candidat la salvare. (Vînzarea evreilor, apoi a germanilor și în sfîrșit a românilor, înțelată atunci, a continuat și în epoca comunistă atîngînd în „anii lumina” culmi ale nerupînării.)

În ciuda acestei triste realități istorice asistăm nu la o tentativă ci la reabilitarea de facto a lui Ion Antonescu, responsabilul principal al fetei politice care a jucat un atît de mare rol în deprimarea poporu-

și a lăsat compiotul să se înfiripe cînd aceasta era împotriva interesului lui personal; a fost un om lipsit de meschinărie - ceea ce s-a văzut și la procesul lui cînd a avut o comportare extrem de demnă și a murit - se pare - ca un adevărat militar. Aceste tușe biografice atenuază imaginea dură pe care am putea-o avea despre el; dar oare implică aceasta uitare a ororilor pe care le-a ordonat? Să nu ni se spună că era o fatalitate să se întîmple ce s-a întîmplat. Pentru a nu vorbi de Italia care era o mare putere a Axei și unde Mussolini a apărut pe evrei, pentru a nu vorbi de Danemarca - ocupată - unde regele a declarat că în momentul în care evreii din țara lui vor fi obligați să poarte brasa cu steaua galbenă, o va purta și el, să ne uităm la o țară vecină: Bulgaria, unde evreii au fost absolut cruțați pentru că responsabilii politici locali au refuzat să se lase antrenati în orosă.

Dacă ne vom recuceri demnitatea (și asta va avea consecințe practice peste care nu putem trece cu vederea - mai multă democrație, creșterea unei noi păturii conducătoare, încredere a Europei în noi), o vom face nu cu jumătăți de măsură, nu numai respingînd comunismul în toate ipostazele lui („neo” dar și „paleo-”) ci și instituind în mod radical critica aproximățiilor, tăcerilor și slăbiciunilor, a toleranței resemnate față de brutalitate și bestialitate.

Unul din gînditorii cei mai profunzi și Europei moderne, Hannah Arendt, spune în trilogia consacrată totalitarismului că totalitarismul modern (în care include hitlerismul și stalinismul) a fost, în esența lui, aceasta: populațiile autohtone au fost tratate cu aceeași necruțătoare duritate cu care colonialismul a tratat pe băștinașii teritoriilor pe care le cucereau. Cartea Hannei Arendt se oprește însă la moartea lui Stalin (de-ajuns pentru ca să poată face proba afirmațiilor ei!). Pentru ea, totalitarismul murise odată cu dispariția acestui tiran. Nu putea să bănuiește că stalinismul avea să se „restructureze” în forme mai puțin sîngeroase, dar mai organice (după cum ne putem foarte bine imagina că și hitlerismul, dacă ar fi triumfat, s-ar fi organizat în același fel).

Dar și colonialismul a evoluat. Exploatarea sălbatică, disprețului total pentru cei colonizați, desemnați și resimțîți ca niște sub-oameni, masacrelor care au însemnat construirea drumurilor, a căilor ferate, muncii în mine în coloniile unor țări care în metropolă funcționau ca democrații li s-a substituit un tip de regim mai rațional dar profund discriminatoriu, un regim în care „supușii” nu erau „cetățeni”.

O evoluție paralelă poate fi evidențiată și în lumea comunistă. De la lagărele de concentrare din Extremul Nord sovietic și pînă la Canalul românesc, lagărul socialist a evoluat: de la instituționalizarea omorului și supunerea oarbă la disprețuirea unui individ care rămăsese cetățean numai cu numele - și asta în retorica oficial-festivă a unor zile de alegeri. Dacă mă gîndesc la ultimii ani pe care

mă simțeam din ce în ce mai mult un străin. Și nu eram nici pe departe singurul care să trăiesc această alienare. Experiența mea de psihiatru care îmi îngăduia să receptez multe mărturisiri intime, dar și trăirile mele cotidiene de român îmi confirmau sentimentul de ostilitate care se forma în jurul fiecărui compatriot al meu. Acest sentiment covîrșitor, disperat de trist era, în cele din urmă, efectul unei singure cauze: atitudinea autorității. Fiecare cetățean era un suspect și, în mod

pora. Cel dinții, am văzut, este efectul primei reacții de punere la adăpost și se opune pasivității, acceptării lichidării - fizice sau morale. În refugiu nu există decît această forță psihologică elementară a voinței de salvare și lipsește orice coerență socială. Omul refugiat este pierdut în masa celorlalți refugiați, singura structură pe care o poate percepe este propria lui familie.

Exilul indică un început al structurării. Subiectiv, este o luare de cunoștință a

Mănăstirea Radu-Vodă (ruinată) Col. Arhivelor Statului

general, o ființă inferioară. Pare paradoxal că o ideologie precum cea comunistă, care preconizează mai întîi egalitatea, să fi generat un asemenea șirag de „culte ale personalității”. Paradoxul este însă aparent. Premărirea și sacralizarea liderului este nu numai rodul unei selecții naturale necruțătoare, dar are și o funcție socială particulară: aceea de-a demonstra omului de rînd că este un nimic, o simplă unealtă în minile dictatorului.

Puțin cîte puțin, deveneam ceea ce bunicii mei refuzase să mai fie: un străin în țara lui. Numai că de data asta străinii, evreii, nu mai erau minoritatea ci majoritatea - ce spun eu? - quasi-totalitatea acestui popor. Românii, toți, deveniseră un fel de evrei în ochii și sub oblăduirea arogantă a autorității. Erau internați în lagăre de muncă ce erau de fapt lagăre de exterminare. Erau condiționați de „originea” lor (desigur, „socială”); li se confiscau averile; li se contesta dreptul de a călători și, în cele din urmă, ca evreii care plecînd în Palestina pe vremea lui Antonescu trebuiau să se răscurpă, și românii, sub comunism, trebuiau să plătească o sumă (pentru care adevesea se îndatorau pe viață) ca să poată părăsi țara ce crezuseră odată că le aparține. Da, într-adevăr, evreii jucaseră sub nazism rolul pe care negrii îl avuseseră în coloniile africane. Iar comunismul, mai inteligent, mai sistematic, mai puțin isteric, extîndea condiția evreiască la ansamblul populației.

Așa cum au arătat istoricii Holocaustului, evreii din Europa centrală și orientală au suportat cu o nemăpomenită, stupefiantă pasivitate persecuția de moarte declanșată împotriva lor. Întrebările: de ce nu s-au revoltat? nu i se poate răspunde, într-alta situație extreme ale existenței nu găsesc o explicație rațională (căci raționalitatea e fîurită prin însumarea și sinteza situațiilor mijlocii). Dar e un fapt: ei nu s-au revoltat după cum nu au făcut-o nici românii supuși condiției quasi-evreiești la care ținea planul deliberat al comunismului. Este un fel de fascinație față de un dușman cu mult prea puternic, o paralizie aidoma cu coșmarul și care, să o recunoaștem, adăstă și după trezire.

Una din puținele reacții posibile pentru români în era comunistă a fost emigrația. Nu vreau să vorbesc aici de echivocul care stă îndărătul actului de a te îndepărta de țara ta. Mulți, prea mulți din cei buni au părăsit România în acești ani. Dar, în același timp, paraliziei, inerției, inevitabilei corupții, emigrantul îi opune reacția sănătoasă a refugului.

O distincție este necesară - anume aceea care separă refugiu, exilul și dias-

pierderii suferite prin îndepărtarea de țară, o experiență quasi-metafizică a vidului. În mod semnificativ „exilul” este și termenul prin care e desemnat grupul social al celor ce au plecat, însă în coordonata lui negativă: cei ce nu mai sînt acolo, cei care au acumulat un anumit resentiment pentru țară, „deșțărații”, pușin ar mai lipsi să se spună renegații. Experiența exilului este cea a unui foarte mare gol, a unei însurări care, în funcție de rezistența inferioară a individului, de bogăția lui sufletească, se va metamorfoza într-un conținut nou sau va duce la eșec.

Dacă exilul este individual, diaspora este colectivă. Există cîteva tipuri istorice de diasporă. Cea evreiască s-a constituit prin referința la o patrie mult timp inexistentă, ideală, în același timp venind dintr-un trecut îndepărtat și proiectîndu-se într-un viitor incert. Alte diaspore sînt mai realiste, ca de exemplu cea grecească. Oricît de departe de patrie ar fi un grec, țara lui de origine rămîne un punct de reper și un îndemn pentru noi împliniri. Ce ar fi Grecia fără filii ei trăitori departe?

Emigrația românească va continua și, din păcate, va secătui țara de multe energii vii. Nimic nu trebuie întreprins pentru a accentua acest fenomen. Dar el nu e numai negativ, cu condiția ca țara să nu fie uitată de cei care au plecat. Transformarea grupului amorf și pesimist al exilaților într-o mulțime structurată de indivizi conștienți care lucrează pentru binele sanctuarului părăsit (dar nu abandonat) naște o diasporă. În acest sens s-au făcut încă foarte puține lucruri printre românii din străinătate. Iar în țară persistă încă o ambiguitate față de cei care li pot aduce alina dar care, suferind alte influențe, subscrind altor mentalități, apar celor rămași, deseori, ca niște extraterestri.

Cît despre noi, cei care trăim dincolo de granițele țării, putem să ne întrebăm: învingînd anxietatea oarbă a refugului, melancolia subtilă a exilului, li-vom oare în stare, în pofda altor crispări inevitabile, să aducem României ceea ce am fost împiedicați sau nu am fost în stare să-i dăm acolo? Putea-vom oare să întemeiem o diasporă?

Sils-Maria (Engadina) august 1991

Nu le ale redacției
a) Mi se pare imposibil de susținut teza - citată în text - conform căreia „România a fost țara cea mai entesimă din Europa, bineînțeles cu excepția Rusiei - pămîntul clasic al pogromurilor”. Cel puțin pentru că nu în România s-au inventat camerele de gazare.
b) În discuțiile privind etnicitatea românească, merită, amintită observația lui Noica: „Pămînt primitiv. Este român cine a uitat că e altceva.” (Jurnal de idei, V.120).

V.B.

Bucureștii, pe la 1870 (de L. Breton) Col. Muzeului Municipal

lul român. Știu, Antonescu nu este Hitler, poate că nu e nici mareșalul Pétain. În atitudinile lui se găsesc multe trăsături idealiste; a știut de pildă că partidele istorice pregătesc o alternativă pentru România în eventualitatea înfrîngerii Axei.

I-am petrecut - înainte să mă exiliez - în România, cred că sentimentul dominant era acela că, în ciuda peisajului natural și urban care îmi era atît de familiar, în ciuda rețelei atît de dese de prieteni și de cunoștințe care era țesută în jurul meu,

Radu Iftimovici

ARBITRAR, NEDREPTĂȚI ȘI ABUZURI ÎN ISTORIA ȘTIINȚEI ROMÂNEȘTI

Cincinalul prigoanei: CLUJ, 1948-1953 (II)

O sinucidere semnificativă

În 1948, când vechea facultate clujană de medicină a devenit I.M.F., funcția de decan de la medicina generală a fost încredințată profesorului Emil Țeposu, urolog, primul între discipolii lui Iacob Iacobovici.

La ședința de constituire a I.M.F., profesorul Țeposu a fost invitat să ia cuvântul. Toți îl știau un orator sobru, la subiect, de o logică admirabilă. Așa cum relatează un martor ocular (prof. univ. C.V., azi pensionar), E. Țeposu a urcat la tribună citinându-se și a ținut o locuțiune penibilă: biblică, divagații, fraze cvasi-agramate. E lesne de înțeles consternarea tuturor, ca și concluzia: „Țeposu e beat. O fi băut de fericire că l-au făcut decan”. Mai degrabă drogat, a fost diagnosticul unuia coleg. A doua zi, Clujul universitar afla cu uimire că profesorul Țeposu își pusese capăt zilelor luind, cu puțin înaintea ședinței, o doză mare de barbiturice.

• Motivul? Oficial, criză de depresiune pe fond psihopatic. Real: prof. Emil Țeposu a refuzat să fie o „coadă de topor”. Mai precis, n-a putut să ducă la îndeplinire „sarcina” monstruoasă de a-l „demasca” drept dușman al poporului pe colegul său dr. Alexandru Pop — urmaș al lui Iacob Iacobovici la catedra de chirurgie. Cu alte cuvinte, a preferat să moară decât să-și trădeze condiția de OM. Tragic este că gestul său nu l-a implicat pe P.C.R.-iștii și securiștii vremii — care urmăreau în primul rând distrugerea valorilor românești în Transilvania — să-l alunge de la catedră pe Alexandru Pop. N-au făcut-o spectaculos — fiindcă probabil nici un chirurg clujan n-a acceptat rolul ignobil jucat de Aurel Moga în „demascarea” lui Iuliu Hațieganu, ci printr-o simplă demitere oficială. Nu posedăm nici o probă privind rolul urmașului la catedră, prof. Aurel Nana, în această afacere. Nu ne permitem insinuări, dar în posteritate suspiciunea persistă.

Următoarea victimă: IULIU MOLDOVAN

În același an era arestat și aruncat în pușcărie un pensionar de 66 de ani: fostul profesor de igienă, Iuliu Moldovan. Bravura securiștilor de la Cluj ar fi de neînțeles dacă n-am consulta și noi „fișa de cadru” a acestui „dușman al poporului”. Născut în 1882, la Bogata pe Mureș, baccalaureat al liceului german din Mediaș (1900), student-militar la Facultățile de medicină din Viena și Praga (1900-1906), locotenent chesaro-crăiesc,

medic la Spitalul Militar din Viena, se specializează inițial în dermatovenerologie, devenind apoi șef de lucrări al prof. Robert Doerr la laboratorul central de bacteriologie al armatei austro-ungare (Viena, 1908-1914). După ce în 1911 combate o epidemie de tifos exantematic în Dalmația și Muntenegru, lucrînd cot la cot cu celebrii Da Rocha Lima și V. Prowazek (germenul tifosului exantematic se numește *Rickettsia prowazekii*), tânărul român lucrează în 1913 la Institutul Pasteur din Paris cu nu mai puțin celebrul Felix Mesnil, precum și la Stațiunea Zoologică din Napoli. Maior, apoi colonel-medec în timpul primului război mondial (cel mai mare grad obținut de un medic militar român, în ostirea altei țări), Iuliu Moldovan conduce lupta împotriva tifosului și febrei recurente pe frontul galician. În 1917 scoate revista *Feldarztliche Blätter*, în paginile căreia Prowazek publică prima comunicare din lume asupra etiologiei tifosului exantematic. În 1919 este chemat la catedra de igienă a facultății clujene de medicină, unde pînă în 1947 desfășoară o febrilă activitate de igienă și de medicină socială. În 1921 propune și reușește să-l aducă de la Paris la Cluj pe marele savant Constantin Levaditi, cu care întreprinde vaste anchete asupra răspîndirii în populație a alcoolismului, tuberculozei și sifilisului (mai ales în Munții Apuseni unde populația de R.B.W. pozitivă variază între 1,4 și 27,8%). Se zbate și reușește să înființeze la Cluj un institut de igienă (1922), care și-a câștigat ulterior faimă europeană, ridică noi spitale (Abrud, Reghin, Beluș, Orlat, spitalul de femei din Cluj, sanatoriul TBC Aiud, leprozeria de la Tichilești). Cu prof. I. Cantacuzino elaborează principiile ce stau la baza primei legislații sanitare moderne din țara noastră (1930).

În fine, Iuliu Moldovan creează la Cluj o puternică școală științifică de igienă și medicină socială, din rîndul căreia s-au ridicat ulterior profesorii Salvator Cupcea, Titus Turcu, Nicolae Maier, frații Leon și Ion Prodan, Virgil Galea, Victor Comes ș.a. Cîtor în același timp de publicații medicale (*Sănătatea Publică și Revista Sănătății*), Iuliu Moldovan este alături de prof. Iacob Iacobovici cîtor al „Institutului de Cancer” din Cluj, iar în colaborare cu prof. Victor Papițian, face să demareze o puternică școală dedicată antropologiei poporului român care prin cunoscuta sa publicație „Buletin Biopolitic”, s-a făcut bine cunoscută în țară și peste hotare. Depășind viziunea antropologică fizice, el se angrenează alături

de prof. Dimitrie Gusti, în cunoscutele-i cercetări de socio-antropologie.

Pînă aici, nici o obiecție a „toașilor” și a „elftașilor” din P.C.R. și „SECU” clujană.

Dar... Fișa de cadru a „individului” grăiește în continuare: prieten cu Iuliu Maniu și Vaida Voevod (și el medic), înflăcărat de idealul național al românilor transilvăneni, colonelul chesaro-crăiesc a lepădat fără regret luxuoasa uniformă a drăguțului de împărat și a devenit în 15 decembrie 1918 „secretar general cu probleme de sănătate în Consiliul Dirigent” (un soi de ministru al sănătății pentru Transilvania). Alte capete de ecuație: a) Membru marcant al Partidului Național Român, ulterior al P.N.T.; b) Influant membru al bisericii greco-catolice — care a jucat un mare rol în emanciparea românilor din Transilvania; c) Demnitar în guvernul României (subsecretar de stat la Ministerul Sănătății); d) Alitudine în favoarea viziunii rasiste a antropologiei. Suficiente motive pentru a fi ridicat de duba neagră în miez de noapte și aruncat în temnița comunistă.

Mă voi referi în cele ce urmează doar la ultimele două acu-

ze. În cele cîteva luni cît a fost „demnitar” (1929-1930) și în care a fost adjunctul ministrului prof. I. Cantacuzino, Iuliu Moldovan a elaborat o bună parte dintre principiile celei mai moderne legi sanitare care a fost concepută în Europa acelor timpuri, lege de care au beneficiat în primul rînd muncitorii și țărani și în care lupta împotriva înrădăcinatelor boli sociale (TBC-ul, sifilisul, pelagra) făcea parte din politica statului.

Cît privește mult hulitele „idei reacționare” de tip „discriminatoriu și rasist” de care prof. Iuliu Moldovan a fost acuzat, ele nu sînt decît concluzii rigurose științifice ce decurg din descoperirile biologiei secolului XX, mai precis din cele de genetică. Ele vizau o profilaxie a bolilor ereditare, bazată pe respectarea drepturilor individului.

„Nu vom accepta să-l demascăm sau să-l lovim pe maestrul nostru, spunea prof. Salvator Cupcea — primul întru discipol — celorlalți ucenici, dar va trebui neapărat să ne lepădăm oficial de ideile lui, dacă vrem să supraviețuim la Cluj și nu în temnițele Aiudului sau Sighetului.” Și cei mai mulți s-au grăbit să abjure, chiar înaintea celui de-al treilea cînt al cocoșului, închinîndu-se înepșilor emise de marile genii Lisenko și Lepeșinskala, oficiale cu devotament de mai toți medicii și biologii care s-au repezit să ocupe fotoliile noii Academii;

și în primul rînd de acad. Vasile Mirza de la Iași — capabil să susțină orice elucubrație, cu condiția să parvină de la Moscova.

Ceea ce gîndea și scria Iuliu Moldovan, încă din 1926, reprezenta o replică de bun simț dată demagogiei egalitariste a serviciilor Internaționalei a III-a:

concept al rasei nu poate fi niciodată o idee forță și un ideal. Noi sîntem un amestec de rase, ca de altfel toate popoarele. Pentru noi rasa nu poate fi nici scopul organizației de stat, nici ideal al visurilor tinerimii ori a strădanilor celor din vîrsta afirmării. Noi sîntem un neam modest, așezat în drumul cotro-

„Dată fiind inegalitatea biologică și îndeosebi intelectuală și morală între indivizi, dată fiind și stratificarea societății ce decurge din acestea, nu se poate accepta o democrație care... să-l declare pe toți capabil de a participa efectiv la cîrmuirea țării, la rezolvarea celor mai complexe și mai grave probleme politice. Invocarea unei atare democrații este o nesinceritate conștientă. O astfel de „democrație” e identică cu exploatarea maselor înșelate de o mînă de conducători politici, o oligarhie mai brută decît altele.” (*Biopolitica*, Cluj, 1926, p. 73).

Ca și omologul său bucureștean, distinsul igienist Banu (excomunicat la fel de brutal din știința anilor '50), Iuliu Moldovan era îngrozit de spectrul degenerării poporului român, prin alcoolism, boli carentiale, sifilis, tuberculoză, alterarea fondului genetic prin procreația necontrolată a unor bolnavi cu maladii ereditare grave (malformații fizice, predispoziții spre cancer, anemii ereditare de tipul hemofiliei și talasemiei etc.). A identificat elaborarea unor principii de prevenire a alterării genofondului, cu rasismul, doar pentru că în ambele cazuri se utilizează cuvîntul eugenie, e o mistificare grosolană tipică fascismului roșu.

„Dacă pentru Germania rasismul pare a fi conform cu suferințele lor, scria Iuliu Moldovan în 1943, pentru noi românii acest

pitiorilor, care în noblețea lui și-a vărsat sîngele pentru alții și în omenia lui încrezătoare s-a lăsat parazitat de alții. El n-a avut tihna unor epoci îndelungate de beșug și liniștită punere în valoare a forțelor sale sufletești și dacă totuși a răzbătut prin vicisitudinile veacurilor și a fost capabil de creație, de a dăruii vecinilor altele valori spirituale, trebuie că minunată e comoara moștenirii sale etnice. Desăvîrșirea acestui neam trebuie să fie idealul nostru. Biopolitica nu e nici de dreapta, nici de stînga, nu e concepție de partid ci concepție de viață sănătoasă. (Statul etnic, Sibiu 1943, p. 19-20)

Și dacă știți că Iuliu Moldovan n-a fost decît un medic care urmărea sănătatea globală a românilor, atunci de ce, voi ucenicii lui, v-ați lepădat de el fără să schițați un gest de a-l apăra? Credeți că e destul că ați ascuns cărțile lui? Cum de v-a lîhnit în bucătura și suitul pe la catedrele universitare, cînd știți că acest mare patriot zace în pușcărie?

În ciuda retorismului desuet, întrebarea ridică din nou dureroasa problemă a grejoasei obediențe și a colaboraționismului intelectual. Și poate, peste vreme, asanarea morală a poporului român, cea eugenie a lui Iuliu Moldovan, va reuși să excludă și în această țară, pe cei care se vînd pe un firfirc sau nici măcar pe aiți.

cronica evenimentelor culturale

Bedros Horasangian

FESTIVALUL ENESCU - O LUNĂ DE CONCEDIU

Între Joi 5 septembrie, ora 19,30 și duminică 25 septembrie tot 1991, dar fără să știm exact ora închiderii — „A noua” de Dvorak poate dura mai mult sau mai puțin sub bagheta dirijorului japonez Michiyoshi Inoue în funcție de timpul și timpul folosit — are loc în București Festivalul și Concursul Internațional „George Enescu”. Patronat de Ministerul Culturii și alte organisme guvernamentale, pentru prima oară vom avea parte de un concurs de compoziție. Ceea ce nu e chiar rău, ținând cont de dimensiunea compozițională a marelui muzician și artist omagiat. Deși festivalul a început, programul este abundent, prețurile biletelor destul de piperate. Cum în tinerețe mai mergea și cu un „cinec lei”, propunem, chiar și cu întirzire, organizatorilor ca măcar studenții de la Conservator să aibă accesul gratuit! E puțin posibil ca la unele dintre cele mai importante concerte, precum cel din 15 septembrie de la Alencu cu evarietul în do major și Dixtuarul în re major pentru instrumente de suflat sub bagheta maestrului Horia Andreescu sau la recitalul lui Roger Woodward — Alencu, 20 septembrie pentru un program Xenakis și preludii de Debussy, lumea mondenă și cu parale va da năvală. Revenind, să menționăm că pentru prima oară Festivalul are cîțiva sponsori dintre care se detașează firma japoneză de instrumente muzicale KAWAI, ale cărei pianuri folosite și în concurs vor rămîne în țară. Am sugerat deja unor organizații ca măcar 1-2 instrumente să ajungă la Chișinău. Nu putem elia toți ceilalți sprijinitori cu poganii, români sau străini, fără de care doar Ministerul Culturii nu ar fi făcut față enormelor dificultăți de organizare.

E ușor și simplu de strimbat din nas privind listele de participanți sau alcătuind programe. Și mult mai complicat de dus pînă la capăt dificultăți aparent insurmontabile. Conștienți de acest lucru să ne bucurăm de realul posibil și nu de utopicul imposibil. Să mai menționăm, cu titlu de exotism, prezența în comitetul de onoare al Festivalului, alături de primul-ministru și de ministru) culturii, dar și a altor miniștri, precum cei de externe și finanțe — nenominalizați în caietul-program! — deci, prezența exotice, cum spuneam, a ministrului de Interne (! ?).

Cum ne dorim din tot sufletul să apucăm concertul din 26 septembrie cu Filarmonica din Cluj sub conducerea lui Erich Bergel care ne va oferi ARTA FUGII (cea bachiană, desigur) într-o instrumentație proprie, ne abținem de la orice fel de comentariu neavenit și, oricum, nevizat. Trei săptămîni — o lună de concediu, cum spunea domnul Andrei Plesu — de muzică într-o lume dominată de patimi, încredințare, dușmăni și ambiguități, devin binevenite. Peste toate sau măcar parțial, pasiunile politice pot fi atenuate de un spectacol Tosea la operă, cu Marina Krilovici în rolul titular. Cei care

dorese alipirea imediată a Basarabiei ar putea umple sălile la concertele Filarmonicii din Chișinău — de două ori Brahms, de două ori Enescu — cu Dumitru Gola și Ovidiu Bălan la pupitrul, Feministele se pot bucura de prezența Mihaelei Martin — deja „apărută” la sala radio într-o energică variantă a concerto-lui de Beethoven — a Silviei Marcovici și a Lenutei Ciulei. Maestrul Valentin Gheorghiu și Dan Grigore vor mai atenua calitatea dezamăgitoare a pianistului francez în prima și a festivalului. O seară de neocolit, concertul Orchestrei de Cameră din Moscova, solist și dirijor, Levon Ambarjumanian, cu un program Mozart, Hartman, Sostakovic, Prilej de fuduleală pentru armenimea autohtonă. Știm bine că în materie de interpretare muzicală ce venea de la „tovarășii” era ersă Klasse. Vrem, nu avem, trebuie să recunoaștem înaltul nivel al școlii muzicale sovietice. Teatrul de Balet Clasic din Kiev — seară Cealkovski — va aduna probabil, spuma, erema și calmul Bucurestului. Ca și concertul orchestrei de cameră ACADEMY OF ST. MARTIN IN THE FIELDS nu cu Neville Marriner ci cu Kenneth Sillito. Și încă. Multă muzică modernă, dar și clasică, nu puțin reprezentanți români. Ceea ce e foarte bine și, oricum, costă mai puțin. Mai mult decât alții nu se putea. A spus-o cu multă luciditate și redusă ironie Excelenta Sa d-l ministru Andrei Plesu al culturii în alocuțiunea de deschidere. Dacă momentele de vîrf ale festivalului sînt în curs de desfășurare cel de greutate deja s-a consumat. Am regretat că expozeul celor două personalități de talie al d-lor Spies și Plesu nu a durat mai mult.

Am reținut că e nevoie de muzică, de suflet și pedagogia ei. Perfect de acord. Și că problema României de azi e una de ritm, a nu încetîni ritmul și a nu relaxa cadentele. Un Vasile Conta cu teoria undulațiilor sale ar fi aplaudat entuziast precum năvălitoșii noștri spectatori. „Sîntem o țară de solisti, de dirijori, ne lipsește instrumentiștii”, ne a aștat datul din exp. aprobator, același miezos ca-n-otdeauna, Andrei Plesu. Fără armonie comunitară — dar de unde atîta înțelegerere și prietenescă? — n-avem nici o șansă să progresăm. Să rădăla nu se combată numai cu bani (dar și cu ei sticm nold). Ci și cu efort. Gratuitate și tact. Organizarea a fost o aventură patetică. Obligați să facem ceva de ordinul imposibilului. O echipă de tehnicieni a imposibilului. Direcția muzicală din Ministerul Culturii și-a pierdut situația. Eficacitatea și energia (tonică a d-lui Spies). Rezumăm aici din afirmațiile celor care năvăla sub auspiciile lui Robinson o minimă etică. Se atînge și tema democrației, înțotăm asupra orchestrelor. Pațeni adăuga chestiunea instrumentelor și a instrumentiștii lor. „Unde muzică nu e, nimic nu e”, a încheiat în spiritul tradiției scrierilor paulinene d-l Plesu, urîndu-ne o seară plăcută și o lună de concediu. I-am mul-

tumit și am aplaudat cu sinceritate. Din nefericire solistul serii Cyprien Kizaris cu o bună carte de vizită ne-a dezamăgit. Inclusiv domnia sa a trecut pe lângă muzică și vibrația partiturii beethoveniene. Biful, un ghiveci de parafraze — fantezi pe teme din Bellini (Norma) și Wagner (Tannhäuser) ne-a confirmat faptul că se poate face dragoste și fără să iubești. Nici dirijorul Thomas Sandcring n-a strălucit și ne-a făcut să regretăm absența lui Lawrence Foster. Iar într-o sală care nu e propice pentru muzică — oare cu Sala Mică a Palatului ce-o mai fi? — publicul pare grăbit și azitat. De ce este atît de neliniștit ca să se termine simfonia a IV-a de Brahms, alt de exponență după filmul cu Ingrid Bergman și Anthony Perkins nu putem ști. Trezind cu burelele peste nevinovățiile noastre obișnute să conștinăm faptul că (afară de festivalul existent și continuu) spre bucuria noastră a tuturor, La Oedip-ul cu Attila Kovacs și Gabriela Drăgășin a participat și d-l Ion Hiescu. A declarat că „speciacoși” are o concepție modernă”. Conducerea muzicală a arătatului lui Mihail Brediceanu, regia Cătălina Ruzoianu. Restul urmează.

Gabriela Adameșteanu

CARTEA UNUI POET CITITĂ DE UN ISTORIC

(urmăre din numărul trecut)

Într-un text semnat de membrii Academiei din '40, adresat genialului Stalin (la ziua lui de naștere, cred) am descoperit cu uitate aceleași elogi ditirambice ce urmau să fie închinăte, peste 30 de ani, genialului autohton; am recunoscut cuvinte, sintagme, construcții de frază care urmau a fi copiate mecanic. Și, cu durere, am văzut semnăturile: printre ele nume dragi, care au contribuit la formarea mea ca scriitoare (e drept însă, că numai prin cărțile scrise înainte de '44). Erau și oameni de știință de mare valoare printre ei. Și era anul '40: doar trei ani de cînd multimea din aceeași piață care se numește azi a Revoluției manifestase pentru Regele Mihai și fusese atacată de camioane și gloanțe. Era anul '40: al începerii experimentului de la Pittești, al întinerii rezistenței în munți, al arestării lui Pătrășcanu, al jdanovismului care cotropise puștii

literatură. Tragismul acestor ani răzbată în patosul vocii lui Virgil Ierunca: de aici tonalitățile pamfletare pe care într-un caz sau altul le putem găsi nepotrivite dacă avem și o perspectivă mai apropiată asupra umula dintre cei pomeniți. Vreau să-l numesc pe Tudor Vianu a cărui dramă din acei ani ne-o dovedește într-adevăr poemul Arca. Apoi el a fost într-adevăr un profesor, a avut un rol în selecționarea unor viitori profesori. Prezența lui a fost utilă și suferință reală. În schimb rămîne (ca și Arghezi și Sădo, veșni) în panteonul literaturii române doar prin ceea ce a scris înainte de anul „colaborării”. Permanența de la literatură române pe care din întimplare o știu, nu-și va mai păstra, peste cîțiva ani doar, valabilitate. Cîi despre argumentul înocent de Andrei Pippidi cu fotografiile lui Iorga sau Agăbiceanu, el dovedește doar (ceea ce încă nu s-a scris în presa noastră după decembrie '89) că războale ul-

tate și anonime s-au dus pînă s-a reîntregit (și niciodată nu s-a reîntregit, ca și țara, în hotarele dinainte de război) literatură română. Se vor enumera cîndva toate strategiile, tactici greu de înțeles, ciștiguri și cedări, oportunități — necesare. O dreptăți judicioasă (care s-ar putea să nu vină însă niciodată în cultură, ca și pe pămînt) ar împărți înfîntesimul meritul și vina fiocăruia, și ar arăta probabil că meritul aici revine în mult mai mică măsură decît crede de pildă Andrei Pippidi scriitorilor colaboraționiști (cel puțin după mărturiile vechilor edituri) la care au avut acces) și mult mai mult oamenilor din edituri. Poate și institute ale academiei. Aici este un domeniu pe care nu-l cunoaștem, dar care nici nu este analizat în cartea lui Virgil Ierunca, de aceea insistența lui A. Pippidi asupra lui ni s-a părut excesivă în raport cu lectura.

Nu știu însă în ce măsură textele de circumstanță au influențat într-adevăr salvarea artei și științei de ideologie. Cred că în bună măsură era un meza implacabil care ne poartă cu ea, și care a reglat foarte de sus „dezgheturile” și „îngheturile”, servindu-se doar de oameni: așa cum de altfel se întîmplă și acum, din fericele în sens invers.

Subiectul acesta, într-adevăr, ar trebui tratat atent, dar nu prin blocarea mărturiilor timpului, așa cum a cerut, în mod neașteptat, chiar un istoric.

A găsi alt nume pentru cola-

borafionismul „spiritelor alene” și pentru colaborafionismul celor de pe urma cărora rămîne „doar pleava” este fără de ciudat. Deosebirea dintre ei există în spațiul culturii, al psihologilor, al justificărilor sau autojustificărilor — dar nu și în planul moral. De altminteri, ești înterețat să-ți autojustifici codățile n-au așteptat (asa cum se teme Andrei Pippidi) publicarea cărții lui Virgil Ierunca. Pentru teza scriitorului amoral / imoral, a artistului care experimentează totul și-și poate permite ceea ce nu-i neapărat permis omului de rînd, pentru că talentul și creația îl vor răscumpara, cu exemplificarea expresă a cazului Arghezi am auzit pînă acum nenumărate demonstrații. Fiecare dintre noi este în stare să facă „dosare”?

Cum altfel decît printr-un „dosar” (adică ceea ce îl reprezintă lui Virgil Ierunca) îl diferențiază Andrei Pippidi pe profesorul Dragoș Protopopescu, care a avut tangențe cu mișcarea legionară (cred), dar era o personalitate culturală respectată și s-a simțit în chiar clădirea Facultății de Litere (amintirea gestului tragice rămăsese după peste un deceniu în istoria bolului) pentru a evita să fie arestat de Securitate, de istoricul martir Gheorghe Brătianu, mort în închisoarea de la Sighet? Dar pe Lucian Blaga de Nichifor Crainic? Om de stînga, în perioada de tinerețe petrecută în țară, atunci cînd a

fi de stînga comporta un risc și renunțînd la stînga atunci cînd ea putea deveni un privilegiu și o complicitate la mîncarea orî crimă (o atitudine morală consecventă care îți oferă dreptul de a avea în acest domeniu opinii) Virgil Ierunca a-a referit însă în literatura română în interralitatea ei, pe care n-a împărțit-o după criteriul de stînga și dreapta, așa cum nimeni din generația sa nu o împărțea: pentru simplul motiv că a muta criteriul politic în spațiul literaturii nu făcuse doar comunistii. Iar „spăgirea păcătoșilor” politice, la data cînd Virgil Ierunca pomenea cele două nume, se făcuse după un canon mai sever decît în orice altă țară, în afară de cele comuniste. Înainte de a-i reproșa lui Virgil Ierunca de a fi „coborît Judecata de Apoi pe pămînt”, s-ar fi cuvenit ca Andrei Pippidi să caute în Istoria literaturii a lui George Călinescu capitolele respectivelor scriitori disprețuți de el și să-și amintescă tristea a-nului „deschiderii” cînd Antologia poeziei române alcătuită de Nicolae Manolescu a fost retrasă de pe piață și conducerea Editurii pentru Literatură dată afară, pentru că în sumarul cărții respective figurau Ștefan Paclu ori Nichifor Crainic. Iar pentru Părcvan „pomposul” din Memoriale să recomanda cronica lui Tudor Vianu în admirabilul volum Filozofie și poezie închinat cărții de memorii a marelui arheolog.

Monica Lovinescu

DUPĂ TEAMA DE ALBANIZARE A ROMÂNIEI, TEAMA DE ROMÂNIZARE A ALBANIEI

„Roumanie, prison des âmes“

JIL SILBERSTEIN

Mulți români par întristați (aiunei cînd nu sînt de-a dreptul indignați) de indiferența, sau chiar disprețul cu care cei mai numeroși dintre observatorii străini privesc sau tratează situația, fără a se concentra în centrul și răsăritul Europei, în care pare a se infunda România. Dacă vreme de decenii se putea exprima temerea ca nu cumva România să se albanizeze, astăzi fraza ar putea să fie răsturnată: nu cumva să se românezeze Albania, pornită pe un făgaș mai promițător decît noi. Incelul cu încetul scenariul cu care unii se amăgeau și se scuzau: Yalta — Malta, la Malta, România, Bulgaria și Albania fiind abonate zone de influență rusească, a încetat să funcționeze (de la început de altminteri mitologizarea această linie de aberații sau dezinformare). În Bulgaria la fiecare manifestare de stradă cădea o dată un cap de fost și actual comunist din guvernământ, iar în Albania, la alegeri, opoziția obținea în orase, circa 40 la sută, fiind reprezentată în Parlament în proporții la care noi nici n-am putut visa. Ală seară dispărea și ea: asuprirea de tin Ceaușescu n-avea pereche în tot Estul. Or, Albania a trăit peste 40 de ani în chinurile unui stalinism pur și dur, neîntrerupt nici măcar de secura liberalizare de care românii au avut parte spre sfîrșitul domniei lui Gheorghiu-Dej și la începutul celei a lui Ceaușescu.

De fapt după entuziasmul inițial față de revoluția din România (care-l depășise și pe cel provocat de căderea zidului Berlinului) și înainte chiar de mineriadă, a mai existat un moment determinant în dezamăgirea Occidentului, o dată cu alegerile. Oricare va fi procentajul de fraude, dar mai ales felul în care s-a desfășurat campania, de aici fiind privite lucrurile nu s-a mai putut face altă de radical deosebire între o putere neocomunistă și populația care o votase altă de masiv. Iar după brutalitatea mineriadei, existența unor zăre cu tiraj maxim (decît citite) care propovăduiesc, în termeni incalificabili, ura interetnică și calomnia Jostică, cu accente nu o dată reluate de presa fesenistă, n-avea cum să drea imaginea țării în străinătate.

Nu era deci anomal (deși injust după părerea noastră) ca noțiunea însăși de revoluție să fie repusă în discuție (a și fost nu doar în presa occidentală, dar și în cărți ilustrind această opinie), iar natura sturzului popular care s-a alege pe nomenclaturist, chiar dezbinată, ca dirijatori să înceapă a deveni pentru străinătate o enigmă. Pretindem că această viziune nu este cu totul exactă în măsura în care Piața Universității ne spală de rușine ca și o bună parte a opoziției care nu reușea însă să se organizeze, în timp ce în celelalte țări o făcuse din primele ore.

Oricum neam ar suporta în greu un stare dispreț (chiar cu justificările pe care le-am pomenit), e normal deci ca și România să sufere chiar dacă și printr-unul sau altul din aceste argumente nu prea îndepărtate de cele a.o. străinilor.

De aceea, avînd drept la urma urmei la cite o consolator, vrem să vă prezentăm azi o carte — o excepție, nu în presa din România n-a recenzat-o cum ar fi trebuit, poate și pentru că autorul ei, Jil Silberstein, nu este dintre cei mai cunoscuți, în ciuda a vreo 13 volume de poezie de esuri și traduceri (din Trakl, Czesław Miłozan și Thomas Edward Lawrence). Cartea apărută în editura Le Temps qu'il fait, se intitulează ROUMANIE, PRISON DES ÂMES (România închisoare a sufletelor). Nu e propriu-zis o analiză, sau mai precis analiză și amestecată, sub forma unui jurnal de călătorie, în mărturisirea la persoana întâi cu stări sufletesci ale autorului, cu transcrieri de interviuri luate intelectualilor opoziționi și membrilor de rînd, pînă și cu descrieri de peisaje. În ciuda unei viziuni de la început lucidă asupra „confiscării revoluției” și naturii noii puteri, Jil Silberstein, disociază de această putere și de nomenclaturist și securitățile lor, poporul român, în mai toate infirmitățile și cu țărani, fie cu intelectuali, descoperind ceea ce el numește „bunătatea în acțiune” (ca la oamenii din Cîneni sau din Sebeșul de Jos), iar paginile consacrate istoriei României, bizîndu-se pe cărțile unui Selon Watson sau unei Noëlle Roger, oricare român ar putea fi mîndru să se recunoască. E drept că cele două călătorii pe care le-a făcut în România, imediat după revoluție și apoi în vara 1990, au fost bine pregătite. Angajamentul său pentru victimele Răsăritului care se revoltă e mai vechi, el a militat pentru Solidarose și a făcut parte din Comitetul Marvenko, muncitorilor care a murit în Gulag nu fără a scrie, într-un dosar detentiv, una din mărturiile cele mai zguduitoare care ne-au sosit din U.R.S.S. Nu numai opțiunile sale politice, l-au îngăduit să albe, la început, o privire lucid orientală, ei chiar și cunoștințele sale despre țara spre care se îndrepta și căreia îi cunoștea literatura, de la Alexandru la Ana Blandiana, trecînd prin Arhiepiscop și Benjamin Fondane. Din toți traduce în acest jurnal de călătorie, și are prezentă în minte o hartă precisă a intelectualității române, cu o singură excepție, reținînd cu harta exactă a demnității și rezistenței. Printre cei intervievați în cele două figurînd Annie și Pascal Benoit, Alexandru Georgescu, G.D.S.-ul cu Gabriel Adameșteanu, Gabriel Andreescu și Mihai Gheorghiu de la Grupul audio-vizual al G.D.S.-ului, unde viziunea imaginii reale ale unor evenimente măsluite de televiziunea româno-răzvan teodoresciană, Ana Blandiana, Radu Teodosiu de la „Cuvîntul” etc.

Analizele politologului exilat, Vladimir Tismăneanu sînt și ele citate. După cum vedem, bagajele pline de note cu care se întoarce din România, nu fuseseră goale nici la sosirea în țară.

Nu e însă de ajuns pentru a explica iubirea pentru România pe care o mărturiseste și în cursul primei călătorii pe care o face în cadrul „operației sale” din Suisse Romande și care-l duce prin București, Sibiu, Timișoara, Tirgu Mureș, Iași, Vaslui, nici în a doua.

Vaslui și Iași am spus deoarece spre ele e îndreptată această călătorie quasi-înșelătoare, și se explică a-tracția specială a lui Jil Silberstein pentru România.

Născut la Paris, e tîm de tatăl său care evita să se recunoască evreu, în neștiința originilor sale. Or, bunicii săi se născuseră la Iași în 1873, iar bunica la Vaslui în 1889. Și Jil Silberstein mărturisește:

„Îndreptîndu-mă spre Moldova n-aveam oare sentimentul de -întoarcere acasă- în țara mea, o țară pe care tatăl meu o ștersese din memoria sa? Nu simțeam oare că în ciuda urei pe care tatăl meu o ducea față de tatăl lui, în ciuda rușinilor sale de a se fi născut evreu, reușeam să regăsesc țevorul meu, revendicînd de toată ființa mea. (...) În timp ce tatăl meu se străduia să-și reneghe moștenirea (familie și religie), printr-o stranie ironie a destinului eu mă străduiam să biblime în căutarea originilor mele. Ce altceva făceam decît să încerc a-mi reimplanta rădăcinile amulce care mă despărțeau de al mei, făcîndu-mă străin față de ceilalți, față de mine însumi. Francez, eu? Dar ce mister curcea în vinele mele, în așteptările și cerințele mele, în exesele mele chiar, în felul meu de a celebra lumea? Cîte false piste n-am parcurs, inventîndu-mi filiații posibile. Apoi, încetul cu încetul, acest simplu adevăr, la adăpost de orice fantasmagorie neliniștită, acest simplu adevăr care mă umplea de bucurie: tatăl pe al mei, fără conversiune spectaculară. Numai că acum STIU, iar memoria mea s-a împăcat cu ea însăși.”

Intorcîndu-se spre locurile de naștere a unor bunici renegați de propriul său tată, Jil Silberstein ar fi putut să-și regăsească doar filiația familială. Bucuria sa e însă altă de mare încă înundă întreg pămîntul românesc.

„România iubită — scrie el. Și continuă — România pe care un cutremur de o formidabilă amploare a scuturat-o după decenii de opresiune terocă. România al cărei lipăit descrescînd se contopește cu obseca unui popor atîta timp oprimat, cu zgomotul teribil al armelor, cu amintirea imediată a singelui vărsat, cu un fel de stare secundă în care beștel de libertate îl răspund neliniștea, poate chiar incredulitatea. România, în sfîrșit, care a provocat chiar incredulitatea. România, bucurie poate naiv, poate chiar simplist, ce se va transforma probabil în dezinteres. Doar așa se întîmplă cu emoțiile efemere provocate de luptele pentru ceea ce se numește libertate.”

Împotriva acestui tip de dezinteres pare scrisă cartea lui Jil Silberstein.

Ei nu este dintre aceia care vor pune, din pricina primelor exagerări sau chiar minciunilor ale puterii, noțiunea de revoluție în chestiune.

„Numărul de victime atît de exagerat într-un prim

timp, nu fură paporulul român curajul său, iar celor care s-au luptat la Sibiu, Timișoara sau București, certitudinea de a evolua într-o țară în stare de război”

Dar tot printre cei dinții va avea prezentimentul confiscării revoluției. Asistînd la manifestația de la București din 12 ianuarie 1990, Revoluție confiscată, dar, revoluție totuși:

„Nimeni nu-și face iluzii asupra gravității amenințărilor ce apăsă asupra revoluției. Tentativele de confiscare sînt cu totul reale în F.S.N. Nu e mai puțin real că singele a curs și că, în această etapă, în Piața Revoluției, în fața mulțimii urînd, -reformatorii- Partidului, total depășii de mulțimea minioasă, trebuie să-și și dai seama de precaritatea situației lor.”

Și-au dat seama. Și au reacționat după tipicul comunist începînd cu contra-manifestația din 29 ianuarie 1990. Cînd își scrie epilogul cărții, după a doua călătorie în România, Jil Silberstein continuă să fie lucid dar și să sper:

„La ora cînd scriu aceste rînduri, la un an după insurgența care, în inima unei Europe orientale aflată într-o turbulență uneori — explozivă, (mutație din ruinele aberanțelor, implacabilelor structuri ideologice și politice) România pare a încarna cea mai rea variantă a unui proces comun, acela al dezordinii pe care o implică trecerea de la o ordine la alta. Fără îndoială e preț de plătit pentru a se dezbara de spectrul totalitarismului. (...) În ciuda caracterului dramatic al unor etape recente, ca și al cinismului impostorilor, destini acestei țări se înverș în același timp, avansînd, cu reușite ilegale, spre democrație. Și nimic nu poate justifica opinia unor imigranți români pentru care Iliescu e mai rău decît Ceaușescu. Fată de ceea ce a fost prezentat uneori ca o fatalitate — și anume ostilitatea poporului față de intelectual —, ar fi bine să ne amintim că tocmă minerii își oferă în 1977 -adeziunea lor deplină- lui Paul Goma în luptă pentru cauza noastră a muncitorilor. Vasile Parascchi scria chiar: -Cauza dvs. a intelectualilor este cauza noastră a muncitorilor. În ciuda manevrelor dubioase ale actualului guvern, a uneltirilor sale grosolane, ee-ar putea să împiedice în mod durabil ansamblul Românilor să se unească. În plus, tribută mai mult ca oricînd legăturilor cu exteriorul, România nu are mijloace să rămîna izolată.”

Presupunem că aceste rînduri scrise la 2 decembrie 1990 ar fi rămas aceleași scrise acum, chiar dacă între timp uneltirile s-au făcut la lumina zilei în Parlament, chiar dacă legea asupra cetățeniei române cuprinde pasajul acela net reușit cu pierderea cetățeniei pentru cei ce-și „defăimează patria” (prin „patria” înțelegîndu-se mai departe puterea) chiar dacă legea Siguranței Statului, adoptată de Senat, stipulează datoria, de „defalțare” (aici Ceaușescu a fost depăsit), chiar dacă Securitatea și-a redobîndit un statut legal sub camuflajul S.R.I.-ului, chiar dacă grupa de la Berevoiești a dovedit felul în care aceeași Securitate înțelege să se dezbrace de trecutul ei, arzînd arhivele, și smulgînd memoria fără de care nici un neam nu poate exista, chiar dacă Televiziunea română, continuîndu-și opera de dezinformare, mai îndrăznește, la un an după mineriadă, să prezinte o versiune mincioasă a zilelor de 13-15 Iunie, după ce adevărul a fost fixat pe pelicula „Piața Universității — România” prin curajul conjugat al realizatorilor Sierre Gulea, Vivi Drăgan și Sorin Iliescu, al lui Lucian Pîlilie — cu acest film își începe activitatea casa lui de producție — și chiar a ministrului culturii, Andrei Pleșu, care dă o replică astutoasă defăimătorilor ce porniseră o campanie nu numai împotriva filmului dar și a celor ce l-au îngăduit ivirea. Chiar dacă Ceaușescu devine în unele zăre un „mare patriot” și alțarea inter-etnică, incurajată de putere, la proporții primejdioase. Ca să nu mai vorbim de campania anti-intelectuală și de metodele de intimidare, de amenințări, prin telefoane, din nou ascultate, prin corespondență, din nou cenzurată, de arhivările împotriva opozițiilor, trecînd de fruntariile țării. Fără a mai pomeni de faptul că reformele pentru trecerea la o piață liberă au rămas, cele mai multe, doar pe hîrtie. Și mizeria în care urcarea galopantă a preturilor, a aruncat majoritatea populației, făcînd excepție nomenclaturistii de la putere, și bisnișarii.

Totuși credem că Jil Silberstein ar parla mai departe pe revoluția ansamblului Estului și Centrului Europei din care, pînă la sfîrșit, România nu va putea fi un caz izolat, și pe ceea „bunătate în acțiune” pe care a surprins-o în toate păturile sociale în cursul primei sale călătorii în România.

De aceea „Roumanie, prison des âmes” rămîne una dintre lecturile cele mai recomandabile, în epoca de descurajare, de obseca, de amărăciune, cînd ai impresia că n-ar mai fi nimic de făcut și că, în ciuda curajului și îndrăzniei unei minorități care a plătit cu viața sau plătete încă în nou climat de frică reinstaurată, poporul român are tendința să-și semneze d mîla — din nou — din istorie.

De aceea ar trebui ca zărele să vorbească despre această carte, de aceea ar trebui tradusă. Nu e analiza cea mai riguroasă a ceea ce se întîmplă cu noi de vreun an și jumătate, forma de jurnal de călătorie poate să-și dea chiar un caracter hibrid, diagnosticul bolii de care suferă societatea românească probabil că nu e dusă pînă la capăt, dar de la Lausanne, unde trăiește Jil Silberstein și unde și-a scris mărturia, ne-a sosit un semn de dragoste și de solidaritate la care românii amării și disprețului n-au cum să rămîna insensibili. Deoarece, în aceste etape de neliniște, de involburare, de recuperare în discuție a capacității noastre de a ne comporta ca celelalte neamuri supuse aceluiași încercări, nu e curent să auzi un străin, legat de acest pămînt doar prin certificatele de naștere ale unor bunici, exclamînd în drum spre Moldova: „Tatăl pe al mei!”